

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

YRITTÄJYYSOPINTOJEN KEHITTÄMINEN TOISEN ASTEEN NUORTEN AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

Case: Koulutuskeskus Salpaus, Tuote-Salpaus

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen
koulutusohjelma, ylempi AMK
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Anne Jousala

Lahden ammattikorkeakoulu
Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma, ylempi AMK

JOUSALA, ANNE: Yrittäjyysopintojen kehittäminen toisen
asteen nuorten ammatillisessa koulutuk-
sessa
Case: Koulutuskeskus Salpaus, Tuote-
Salpaus

Liiketalouden ylempään korkeakoulututkinnon opinnäytetyö, 89 sivua, 3 liitesivua

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa ja antaa kehittämissuhteita Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Opinnäytetyössä perehdytään Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytilaan, yrittäjyysopintojen sisältöön, tavoitteisiin ja opettajien tarpeisiin yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta.

Teoreettisessa viitekehityksessä perehdytään yrittäjyyteen, sen muotoihin, yrittäjyyskasvatukseen, yrittäjyyteen opettajien koulutuksessa, yrittäjyysopintoihin ammatillisessa koulutuksessa, yrittäjyysopintojen kehittämiseen sekä yrittäjyyttä tukeviin hankkeisiin.

Tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin henkilöstölle tehdyllä teemahaastattelulla ja opiskelijoille tehdyllä kyselyllä.

Tutkimustulokset osoittivat muun muassa, että opettajilla ja opinto-ohjaajilla on tärkeä rooli yrittäjyysopintojen markkinoinnissa. Yrittäjyysopintojen toteuttamiseen opettajat tarvitsevat lisäkoulutusta ja esimiehen tukea. Teorian osuutta tulisi vähentää ja sen pitäisi olla lähempänä käytäntöä. Yritysvierailuja toivottiin lisää sekä alakohtaisten erityispiirteiden huomioimista. Yrittäjyysopintojen valinnan esteeksi koettiin valittavien kurssien päällekkäisyys toisten kurssien kanssa sekä opintojen toteuttaminen toisella kampusalueella.

Tutkimustulosten perusteella tehtiin kehittämissuhteita Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Tuloksia voivat hyödyntää sekä esimiehet että opettajat yrittäjyysopintojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi, miten yrittäjyysopinnot ovat toteutuneet Koulutuskeskus Salpauksen toisella toimialalla Palvelu-Salpauksessa. Toinen mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi, miten yrittäjyysopintojen asenteisiin ja ennakkoluuloihin voitaisiin vaikuttaa.

Avainsanat: yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus, ammatillinen koulutus

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Entrepreneurship and Business Management

JOUSALA, ANNE:

The development of entrepreneurship
education in secondary level vocational
education

Case: Salpaus Further Education, Tuote-
Salpaus

Master's Thesis in Business Administration, 89 pages, 3 appendices

Autumn 2012

ABSTRACT

The aim of this study is to produce information and give suggestions to improve the Tuote-Salpaus entrepreneurship studies. The thesis focuses on the current state of entrepreneurship education at Tuote-Salpaus, on the content of entrepreneurial studies, on their objectives and on teachers' needs from the perspective of the implementation of entrepreneurial studies.

The theoretical framework of the thesis focuses on entrepreneurship, on the forms and the importance of entrepreneurship education, and on entrepreneurship in teacher training. In addition, this section focuses on entrepreneurship studies in vocational education, on the development of entrepreneurship education and on the projects which support entrepreneurship. The research method is a qualitative case study. The empirical data was collected by a theme interview survey to the staff and questionnaires to the students.

The results showed that teachers and advisors play an important role in marketing entrepreneurial studies. To implement entrepreneurial studies, teachers need additional training and support from their superiors. There should be less emphasis on theory and it should be closer to practice. Moreover, the respondents hoped that there would be more company visits and that field specific issues would be emphasized more. Finally, the respondents noted that the main obstacle for participating in entrepreneurship studies was that they overlap with other courses and are organized in another campus.

Based on the survey results, this study presents suggestions on how to develop the entrepreneurship studies offered by Tuote-Salpaus. Both supervisors and teachers can use the results of this study in planning, implementing and developing entrepreneurship studies.

Finally, an interesting topic for further research would be to study how entrepreneurship studies have been realized in another Salpaus Further Education sector, in Palvelu-Salpaus. It would also be interesting to find out how the attitudes and prejudices associated with entrepreneurship studies could be influenced.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship education, vocational education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tausta	1
1.2	Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja rajaukset	4
1.3	Teoreettinen viitekehys	5
1.4	Tutkimusstrategia	6
1.5	Raportin rakenne	7
2	KIRJALLISUUSKATSAUS	9
2.1	Yrittäjyys	9
2.1.1	Mitä yrittäjyys on	9
2.1.2	Yrittäjyyden muodot	13
2.2	Yrittäjyyskasvatus	15
2.2.1	Yrittäjyyskasvatus Suomessa ja Euroopassa	16
2.2.2	Yrittäjyyskasvatuksen sisältö ja tavoitteet	21
2.2.3	Yrittäjyys opettajien koulutuksessa	25
2.2.4	Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa	27
2.3	Yrittäjyysopinnot	31
2.3.1	Yrittäjyysopinnot ammatillisessa koulutuksessa	31
2.3.2	Yrittäjyysopintojen kehittäminen	33
2.4	Yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja ohjelmia	36
3	TUTKIMUSKONTEKSTI- JA TUTKIMUSMENETELMÄT	39
3.1	Case-organisaation esittely	39
3.2	Tutkimusmenetelmät	41
3.3	Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	45
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	47
4.1	Teemahaastattelujen toteutus ja tulokset	47
4.2	Webropol-kyselyn toteutus ja tulokset	61
4.3	Ehdotukset yrittäjyysopintojen kehittämiseksi	69
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	73
5.1	Yhteenveto	73
5.2	Johtopäätökset	76
5.3	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	78
5.4	Ehdotukset jatkotutkimusaiheiksi	79

LÄHTEET	80
LIITTEET	90

KUVIOT

Kuvio 1:	Raportin rakenne
Kuvio 2:	Koulun yrittäjyyskasvatukseen liittyvä toiminta
Kuvio 3:	Yrittäjyyden muodot
Kuvio 4:	Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen verkosto
Kuvio 5:	Kansalliset ja alueelliset strategiat ja yrittäjyyskasvatuksen täytäntöönpanon tavoitteet osana yleissivistävää koulutusta
Kuvio 6:	Yrittäjyyskasvatusmenetelmän elementit
Kuvio 7:	Vastaajien koulutusohjelmat
Kuvio 8:	Opiskeltujen kurssien määrä
Kuvio 9:	Kurssin odotukset
Kuvio 10:	Yrittäjyysopintoja valinneet
Kuvio 11:	Infolähteet
Kuvio 12:	Paras infokanava

TAULUKOT

Taulukko 1:	Yrittäjyyskasvatuksen vaiheet
Taulukko 2:	Syyt miksi yrittäjyyskasvatusta ei ole toteutettu
Taulukko 3:	Yrittäjyyskasvatuksen opetuksen sisällön, tavoitteiden ja painopisteiden vertailu
Taulukko 4:	Yrittäjyysopinnot opettajankoulutuksessa
Taulukko 5:	Yrittäjyysosaaminen ammatillisessa perustutkinnossa
Taulukko 6:	Haastateltavien roolit yrittäjyysopintojen markkinoinnissa
Taulukko 7:	Haastattelujen keskeisimmät havainnot
Taulukko 8:	Yrittäjyysopintojen lisäkurssien tarve
Taulukko 9:	Webropol-kyselyn keskeisimmät havainnot
Taulukko 10:	Koonti haastattelujen ja kyselyjen yhtäläisyyksistä
Taulukko 11:	Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämis ehdotukset

KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

Pakki	Koulutuskeskus Salpauksen opiskelijoiden intra
Ves-päivä	Opettajien virkaehtosopimuksen mukainen koulutus- päivä
Ov	Opintoviikko
Top-harjoittelu	Työssäoppimisharjoittelu
Kaksoisopettajuus	Opetetaan yhdessä, esimerkiksi toinen opettaa yrittä- jyyttä ja toinen ammatillisia aineita
PK-yritys	Pieni ja keskisuuri yritys
Yamk	Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
PHKK	Päijät-Hämeen koulutus konserni

1 JOHDANTO

Yritystoiminnalla on merkittävä rooli yhteiskunnassa. Yritykset tarjoavat ihmisille töitä, työntekijöilleen mahdollisuuden kehittää itseään ja työtään sekä mahdollistavat sosiaalisen kanssakäymisen. Tämän lisäksi yritykset käyvät ulkomaankauppaa, maksavat veroja ja ovat yhteiskunnallisen kehityksen edistäjiä. Yritys antaa työpaikan yrittäjälle itselleen sekä mahdollistaa omien innovaatioiden toteuttamiseen. (Alikoski, Viitasalo & Koponen 2009, 9.)

Suomalainen yhteiskunta on kehittynyt voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Alkeellisesta 1800-luvun maatalousmaasta on tullut yksi maailman johtavimmista teollisuusmaista. Viime vuosien aikana asenteet yrittäjyyttä ja yritteliäisyyttä kohtaan ovat tulleet entistä myönteisimmiksi. Arvostus yrityksen toimintaa ja työntekijöiden vastuullisuutta omaa työtä kohtaan ovat nousseet. (Alikoski et al. 2009, 8.)

Ihmiset ovat aina olleet kiinnostuneita yrittäjyydestä. Siihen on liitetty jonkinlaista mystiikkaa ja mielikuvia nopeasta rikastumisesta. Suomessa yrittäjyys on nähty enemmänkin elämäntavaksi ja yrityksen ja erehdyksen kautta oppimiseksi, eikä perinteisesti koulutuksellisesti ohjautuvaksi. (Leskinen 2000, 20.)

1.1 Tutkimuksen tausta

Yhä suurempi kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan Suomessa on johtanut siihen, että on alettu pohtia keinoja yrittäjyyden edistämiseksi. Tällöin on tuotu esille yrittäjyyskasvatus kasvatukseen ja koulutukseen liittyvinä keinoina. Lainsäädäntö, laki ammatillisista oppilaitoksista 1987/487, sisälsi koulutuksen yleistavoitteen, jonka mukaan ”*ammattillisen koulutuksen tulee perehdyttää opiskelijat yrittäjyyteen, yritystoimintaan ja paikallisiin olosuhteisiin.*” Tämä laki ei vielä tuolloin vaikuttanut valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteisiin. (Ristimäki 2004, 11; Leskinen 2000,16; Laki ammatillisesta oppilaitoksesta 487/1987, 3§.)

Vuodesta 1992 alkaen alettiin aktiivisesti keskustella siitä, mikä rooli koulujärjestelmällä on edistää yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta. Varsinaisena tämän asian

avauksena voidaan pitää Timo Relanderin vuonna 1992 esittämää koulutuspakettia. Koulutuspaketin tarkoituksena oli valmiuksien antaminen itsensä työllistämiseen ja yrittäjyyden edistämiseen. Opetushallitus otti virallisesti kantaa yrittäjyyskasvatukseen yleissivistävän koulun osalta vuonna 1994. Yrittäjyyskasvatus otettiin tuolloin yhdeksi aihealueeksi opetuksessa peruskoulun ja lukion uusissa opetussuunnitelmien perusteissa. Vuonna 1995 yrittäjyyskasvatus otettiin ammatillisen koulutuksen osalta valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin. (Ristimäki 2004, 11; Leskinen 2000, 16.)

Kataisen hallitusohjelmassa (2011) mainitaan, että Suomessa tarvitaan menestyviä yrittäjiä. Eri koulutusasteilla pyritään lisäämään kiinnostusta ja valmiuksia yrittäjyyteen koulutuksellisin toimenpitein. Koulutettujen nuorten työllistymistä ja yrittäjyyttä tullaan edistämään yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämötoiminnalla.

Tutkimuksen case-organisaatioksi on valittu Koulutuskeskus Salpaus, jossa on neljä toimialaa: Palvelu-Salpaus, Tuote-Salpaus, Salpauksen Areena ja Aikuiskoulutus- ja työelämäpalvelut. Koulutuskeskus Salpaus järjestää ammatillista ja lukiokoulutusta nuorille sekä aikuisille. Koulutuskeskus Salpauksesta tutkimuksen kohteeksi on valittu Tuote-Salpaus, koska tällä toimialalla on paljon koulutusohjelmia ja suurin opiskelijamäärä nuorten ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tutkimus tehdään koulutuksen järjestäjän näkökulmasta, koska organisaation johto on vastuussa koulutuksen kehittämisestä ja suunnittelusta.

Tämän kehittämishankkeen tarkastelun kohteena on Koulutuskeskus Salpauksen yhden toimialan, Tuote-Salpauksen yrittäjyysopinnot toteutuminen toisen asteen nuorten ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa (ov), josta ammatilliset tutkinnon osat ovat yhteensä 90 ov, ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov ja vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov. Ammatilliset tutkinnon osat voivat olla joko pakollisia tai valinnaisia. Tutkinnon osiin sisältyy yrittäjyyttä vähintään 5 opintoviikkoa. Ammatillisessa peruskoulutuksessa muihin valinnaisiin tutkinnon osiin sisältyy 10 ov yrittäjyyttä. Yritystoimintaa on myös ammatillista osaamista yksilöllisesti syventävissä tutkinnon osissa. Lisäksi ammatillisessa peruskoulutuksessa ammattitaitoa täydentäviin tutkinnon osiin sisältyy pakollisia ja valinnaisia yrittäjyysopintoja. Ammattitaitoa

täydentävissä tutkinnon osissa on pakollisena 1 ov yhteiskunta-, yritys- ja työelämätietoa ja valinnaisena 0-4 ov. (Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia 2010, 45.)

Tässä tutkimuksessa etsitään vastauksia kysymyksiin, miten yrittäjyysopinnot ovat toteutuneet Tuote-Salpauksessa koulutusaloilla, miten niitä on huomioitu opetussuunnitelmissa, miten niitä on markkinoitu opiskelijoille, miten paljon valinnaisia yrittäjyysopintoja on valittu tai miksi niitä ei ole valittu. Mikä on opettajan ja opinto-ohjaajan rooli yrittäjyysopintojen markkinoinnissa? Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sitä, miten yrittäjyysopinnoista suoriudutaan.

Yrittäjyysopintojen valinnasta on mahdollista saada tietoa Salpauksen tietojärjestelmistä, mutta se on niin iso työ, joten se pitää toteuttaa omana hankkeenaan.

Tutkimus on perusteltu, sillä opetusministeriö on kehottanut huomioimaan yrittäjyyskasvatuksen kaikessa koulutuksessa. Se tulisi näkyä vahvemmin perusopetuksen, korkeakoulujen opetuksen lisäksi myös toisen asteen opetuksessa. Koulutuksen yhteydet työelämään ovat tärkeitä, etenkin ammatillisessa koulutuksessa. (Opetusministeriö 2009b). Samoin Opetushallituksen strategiassa koulutuksen tahtotilat 2020 mainitaan ammattikoulutuksen yrittäjyysopintojen edistäminen ja työelämälähtöisen oppimisen vahvistaminen. Myös Euroopan yhteisöjen komissio (2005) tukee ehdotuksessaan elinikäisen oppimisen avaintaitoja, joista yksi on yrittäjyys.

Tutkimuksen näkökulma yrittäjyysopintojen toteutumisesta toisen asteen nuorten ammatillisessa koulutuksessa on myös perusteltu, sillä Koulutuskeskus Salpauksessa yrittäjyysopintojen toteutumista ei ole riittävästi aikaisemmin tutkittu. Perustelua tukee se, että Koulutuskeskus Salpauksen johtoryhmä on linjannut, että opiskelijoille tarjotaan 10 opintoviikkoa yrittäjyysopintoja kaikissa tutkinnon osissa. Opetuksen toteuttamisessa voidaan käyttää apuna yrittäjyyttä tukevia malleja ja ohjelmia. Yrittäjyysopintoja ammatillisessa perustutkinnossa kuvataan tarkemmin teoriassa kohdassa 2.3.1, joka käsittelee yrittäjyysopintoja ammatillisessa koulutuksessa. Yrittäjyyttä tukevista ohjelmista kerrotaan myös teoriassa kohdassa 2.4.

Kehittämishanke on ajankohtainen, sillä työelämälähtöisyys ja yrittäjyys ovat Päijät-Hämeen koulutus konsernin yhteisen strategian painopisteitä. (PHKK:n yhteinen strategia vuoteen 2017). Koulutuskeskus Salpauksen yksi työelämän kehittämis- ja palvelutehtävää toteutettava kehittämisalue on osaamispääoman kasvattaminen yrittäjyyttä edistämällä. (Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia 2010, 16). Lisäksi yrittäjyys on yleisenä painopistealueena vuoden 2013 laatupalkintokilpailussa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ja antaa kehittämissuhteita Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Miten yrittäjyysopintoja voidaan kehittää toisen asteen nuorten ammatillisessa koulutuksessa, Tuote-Salpauksessa?

Päätutkimuskysymys on:

Miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää?

Yrittäjyysopintojen kehittämisen kannalta keskeisiä alakysymyksiä ovat:

1. Mikä on Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytila?
2. Mitkä ovat yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet?
3. Mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta?

Nämä alakysymykset ratkaisemalla saadaan vastaus päätutkimuskysymykseen. Yrittäjyysopintojen toteutumista tarkastellaan ammatillisen opetuksen näkökulmasta. Saatujen vastausten perusteella selvitetään, miten yrittäjyysopintoja tulisi kehittää ja pitäisikö jotain muuttaa.

Tutkimuksessa keskitytään nuorten toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen yrittäjyysopintoihin. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan ammatillinen aikuiskoulutus, koska aikuiskoulutuksessa opiskelumuodot ovat erilaiset. Aikuisopiskelu voi olla myös monimuoto-opiskelua, oppisopimuskoulutusta tai ohjattua etäopiskelua.

Koulutuskeskus Salpauksella on järjestämislupa 35 perustutkintoon ja näissä on yhteensä 55 koulutusohjelmaa, joista 37 on Tuote-Salpauksessa. Tutkimus rajataan koskemaan Tuote-Salpauksen viittä koulutusohjelmaa:

- Putkiasennuksen koulutusohjelma, putkiasentaja
- Ympäristöalan koulutusohjelma, ympäristönhoitaja
- Vaatetusalan koulutusohjelma, vaatetusompelija
- Kuljetuspalvelujen koulutusohjelma, autonkuljettaja, linja-autonkuljettaja, yhdistelmäajoneuvonkuljettaja
- Tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelma, taidekehystys

Tutkimuksesta rajataan pois muut koulutusohjelmat. Nämä koulutusohjelmat on valittu, koska valituilla koulutusaloilla yrittäjäksi ryhtyminen on muita aloja todennäköisempää. Muita koulutusohjelmia on esimerkiksi varastopalvelujen koulutusohjelma, josta valmistuu varastonhoitajia, sähkö- ja automaatiotekniikan koulutusohjelma, josta valmistuu sähköasentajia tai automaatioasentajia ja laboratorioalan koulutusohjelma, josta valmistuu laborantteja. Koska koulutusohjelmia Tuote-Salpauksessa on 37, ei tässä tutkimuksessa voida tutkia muita koulutusohjelmia.

1.3 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta käsittelevistä aiemmista tutkimuksista, alan kirjallisuudesta, erilaisista artikkeleista, julkaisuista ja organisaation omista tietolähteistä.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen liittyvää teoriaa sekä avataan yrittäjyyteen liittyvät keskeiset käsitteet, kuten mitä on omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys. Tämän lisäksi teoriassa tarkastellaan yrittäjyyttä opettajien koulutuksen näkökulmasta, koska tutkija haluaa selvittää miten opettajainkoulutuksessa on huomioitu yrittäjyysopinnot ja lisäksi miten yrittäjyys näkyy opetussuunnitelmissa.

Teoriassa tarkastellaan myös yrittäjyysopintoja ammatillisessa koulutuksessa, yrittäjyysopintojen kehittämistä ja millaisia yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja oh-

jelmia on olemassa. Teoreettisen viitekehyksen avulla on tarkoitus avata yrittäjyyskoulutusta ja ammatillista toisen asteen koulutusta koskevaa aikaisempaa tutkimusta ja ohjeistusta nykytila-analyysin tekemiseksi ja kehittämisehdotusten pohjaksi.

1.4 Tutkimusstrategia

Tutkimus on kvalitatiivinen case- eli tapaustutkimus, jossa käsitellään kohdeorganisaation yrittäjyysopintojen toteutumista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimuksen luonteeseen kuuluu kokonaisvaltainen tiedon hankkiminen. Kohdejoukoksi on valittu opettajia, opinto-ohjaajia, yrittäjyyspäällikkö, opetussuunnitelmista vastaava apulaisrehtori sekä opiskelijoita koulutusaloilta, joista todennäköisimmin hakeudutaan yrittäjiksi. Tutkimuksessa pyritään haastattelujen ja kyselyiden avulla saamaan mahdollisimman monipuolista tietoa yrittäjyysopintojen sisällöstä, tavoitteista, nykytilasta sekä yrittäjyysopintojen kehittämisestä. (Hirsjärvi et al. 2007, 130 -131, 160.)

Tämä on myös toimintatutkimus, jonka tavoitteena on ratkaista käytännön ongelmia. Tutkija tekee samanaikaisesti tutkimusta ja on mukana toteuttamassa opiskelijoille tehtävää yrittäjyyskasvatukseen liittyvää webropol- kyselyä. Tutkija pyrkii vaikuttamaan tutkimuskohteen yrittäjyysopintojen toteutumisen kehittämiseen. (Myers 2009, 55; Jyväskylän yliopisto 2012.)

Tutkimus koostuu teoriaosuudesta ja empiirisestä tutkimuksesta. Empiirinen tutkimus toteutetaan kaksivaiheisena. Ensimmäisessä vaiheessa tehdään kysely tutkimukseen valittujen koulutusohjelmien opiskelijoille. Tutkimukseen osallistuvien opiskelijoiden osalta tutkimusmenetelmäksi on valittu survey-tutkimus, jossa aineisto kerätään opiskelijoille tehtävällä kyselyllä. Kysely on valittu, koska viidettä koulutusohjelmasta osallistuvien määrä on suuri ja tämä menetelmä säästää tutkijan aikaa ja aineiston analysointi on nopeaa. (Hirsjärvi et al. 2007, 188, 190.)

Toisessa vaiheessa tehdään teemahaastattelu koulutusohjelmissa opettaville opettajille, opinto-ohjaajille, yrittäjyyspäälliköille sekä opetussuunnitelmista vastaavalle apulaisrehtorille. Teemahaastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2009) mukaan

puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. Menetelmä on valittu, koska haastateltavilta halutaan saada mahdollisimman monipuolista tietoa ja esille voi tulla asioita, joita tutkija ei ole osannut kysyä. Lisäksi tarvittaessa kysymyksiä voi tarkentaa. Haastattelut nauhoitetaan, jotta haastattelijan on helpompi tehdä analysointia. Tämän jälkeen kerätty aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi sanasta sanaan. (Hirsjärvi et al. 2007, 217.)

1.5 Raportin rakenne

Raportissa on viisi päälukua. Johdannossa on esitelty tutkimuksen tausta, tavoitteet, tutkimuskysymykset ja rajaukset. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kehittämisehdotuksia Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Johdannossa on myös kerrottu tutkimuksen teoreettinen viitekehys, tutkimusstrategia sekä kuvattu raportin rakenne.

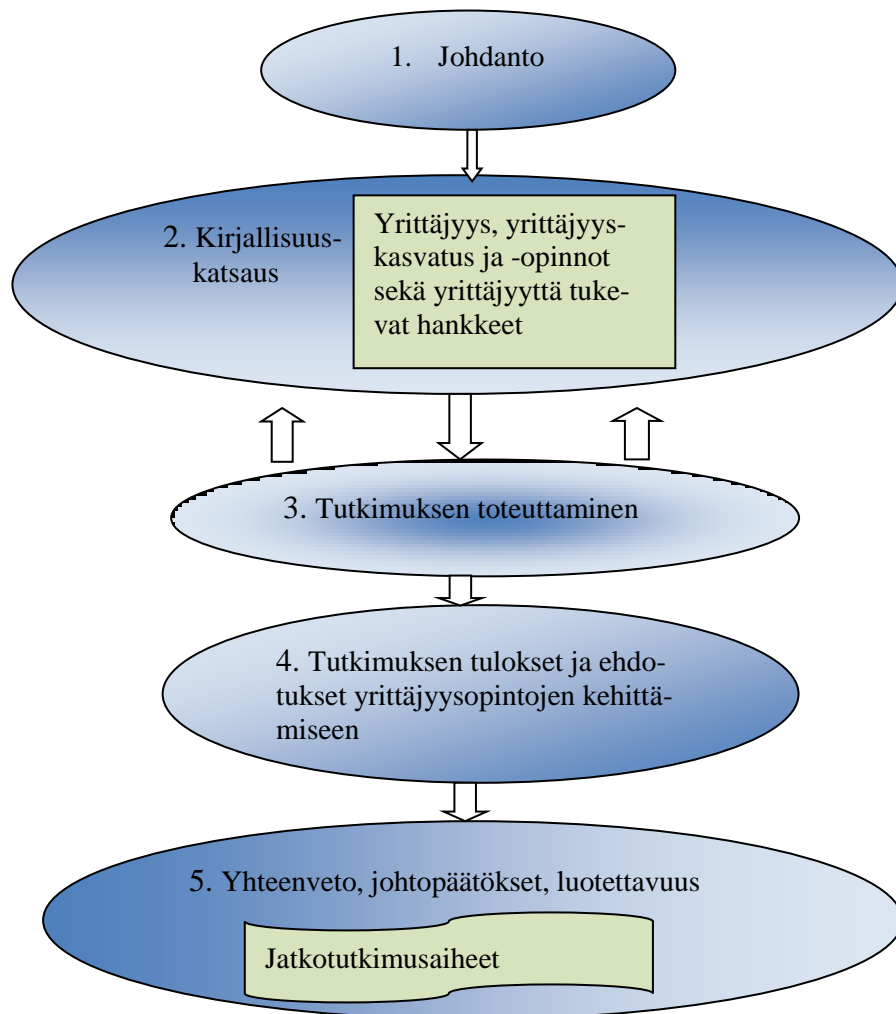
Toisessa luvussa esitellään yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen liittyvää teoriaa. Tässä luvussa tarkastellaan yrittäjyyden muotoja, yrittäjyyskasvatusta Suomessa ja Euroopassa, yrittäjyyskasvatuksen sisältöä, tavoitteita, yrittäjyyttä opettajien koulutuksessa, yrittäjyyskasvatusta opetussuunnitelmissa, ammatillisessa koulutuksessa ja yrittäjyysopintojen kehittämistä. Lisäksi luvussa käsitellään yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja ohjelmia.

Alakappaleen teorian avulla, joka käsittelee yrittäjyysopintoja ammatillisessa koulutuksessa, haetaan vastausta kysymykseen yrittäjyysopintojen nykytilasta. Yrittäjyyskasvatuksen sisältöä ja tavoitteita käsittelevän teorian avulla pyritään saamaan vastauksia siihen, mitkä ovat yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet. Yrittäjyyttä opettajien koulutuksessa käsittelevä teoria vastaa kysymykseen mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamiseen.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan tutkimuksen kontekstia. Luvussa esitellään kohdeorganisaatio, kuvataan tutkimusmenetelmiä, kerrotaan empiirisen aineiston hankinta ja tehdään tutkimusaineiston analyysi.

Neljännessä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset ja kehittämisehdotukset. Luvussa esitetään, mitä tuloksia on saatu opiskelijoille tehdyillä kyselyillä sekä tulokset, jotka on saatu teemahaastatteluilla.

Viidennessä luvussa tehdään tutkimuksen yhteenveto ja tarvittavat johtopäätökset, onko tällä tutkimuksella saatu vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Luvussa arvioidaan tutkimustulosten luotettavuutta ja tarkastellaan mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Kuvio 1. Raportin rakenne

2 KIRJALLISUUSKATSAUS

Tässä kappaleessa käsitellään yrittäjyyttä, yrittäjyyden erilaisia muotoja, yrittäjyyskasvatusta Suomessa ja kerrotaan yrittäjyyskasvatuksesta Euroopassa. Lisäksi perehdytään yrittäjyyskasvatuksen sisältöön ja tavoitteisiin, tutustutaan yrittäjyyteen opettajien koulutuksessa, opetussuunnitelmissa ja yrittäjyysopintoihin ammatillisessa koulutuksessa sekä yrittäjyysopintojen kehittämiseen. Luvussa käsitellään myös yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja ohjelmia.

2.1 Yrittäjyys

Yrittäjyys on käsitteenä vaikeasti määriteltävissä. Yrittäjyyttä on käsitelty monista erilaisista näkökulmista sekä akateemisessa kirjallisuudessa että poliittisissa kannanotoissa. Yrittäjyydestä on myös erilaisia näkemyksiä ja yrittäjyys voi esiintyä erilaisina muotoina, kuten organisaation sisällä tapahtuvana yrittäjämäisenä toimintana. (Reijonen 2007, 37.)

2.1.1 Mitä yrittäjyys on

Nuorisoa on kasvatettu koulussa luomaan uraa toisen palveluksessa. Yrittäjyys on vaihtoehtoinen tapa työllistää itsensä tai perheensä nykyisessä taloudellisessa tilanteessa, jossa henkilöstöä vähennetään niin julkishallinnossa kuin yrityksissäkin. Yrittäjäksi ryhtymiselle on erilaisia motiiveja. Motiivina voi olla yrittäjyyden suoma mahdollisuus itsenäiseen toimintaan tai halu toteuttaa itseään ja luovuuttaan yrittäjänä. Toisella voi olla pyrkimyksenä saada parempi toimeentulo tai yrittäjäksi ryhdytään, koska halutaan jatkaa sukuyritystä. (Jokela & Anneberg 1995, 48.)

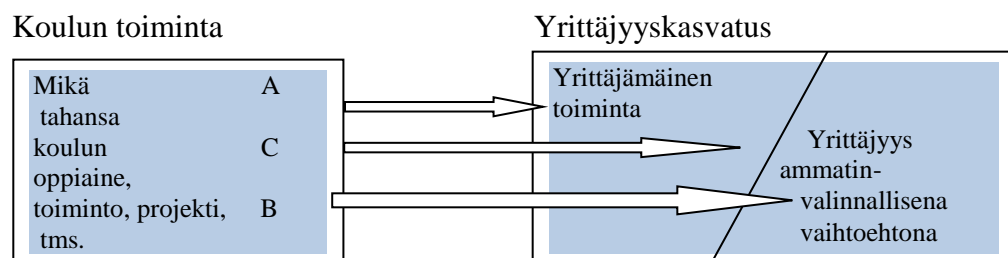
Suomen talouselämässä on yrittäjyydellä ja yritystoiminnalla merkittävä rooli. Yrittäjyys luo positiivista hyvinvoinnin kehitystä ja pyörittää kansantaloudellisesti rattaita eteenpäin. Koulutusjärjestelmässämme yrittäjyys sisältyy koulutukseen ja tutkintoihin niin yleissivistävässä, ammatillisessa kuin korkea-asteen koulutukses-

sa. Yrittäjyys on yksi uravaihtoehto ja yrittäjyysopintojen sisältöjen jatkuva kehittäminen on tärkeää. (Suomen Yrittäjät 2011, 2.)

”Sanotaan että vaikeneminen on kultaa. Ei ole! Huutaminen on kultaa! Suomalainen yrittäjä on usein liian ujo. Kulttuurimme ruokkii turhaa hiljaisuutta. Kun ideasi on loistava tai osaamisesi on erinomaista, on siitä kerrottava kaikille. On huudettava koko maailmalle, että tämä on meidän idea, ja tätä saa meiltä osaa! On julistettava, että tätä minä osaan, ja näin sitä saa tilata!” (Lavas 2005, 45.)

Kataisen hallitusohjelman mukaan kaikilla koulutusasteilla vahvistetaan koulutuksen työelämäyhteyksiä sekä tietoa yrittäjän velvollisuuksista ja oikeuksista antavaa työelämä- ja yrittäjyyskasvatusta. Koulutusta ja työtä pyritään yhdistämään, jotta nuorilla olisi paremmat mahdollisuudet päästä kiinni työelämään. Nopeita työllistymiseen johtavia ammatillisen koulutuksen toimintamalleja edistetään ja parannetaan mahdollisuuksia, jotta pienet ja keskisuuret yritykset voivat palkata nuoria oppisopimuskoulutukseen. (Kataisen hallituksen ohjelma 2011, 31, 46.) Myös Euroopan Unioni (European Commission 2012a, 5) on tukenut yrittäjyyskasvatusta. Strategisena tavoitteena on lisätä yrittäjyyttä kaikilla koulutusasteilla.

Yrittäjällä suomenkielessä tarkoitetaan yleensä henkilöä, joka omassa yrityksessään harjoittaa yritystoimintaa. (Ristimäki 2004, 25; Paajanen 2001, 30). Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta on tärkeää huomioida, että yrittäjyys voi kanavoitua myös yrittäjämäisenä toimintana, joka soveltuu koulun opetussuunnitelman mukaisen yrittäjyyskasvatuksen perustaksi. Oheisessa kuviossa on kuvattu koulun yrittäjyyden opettamisen ja kasvattamisen alue. (Ristimäki 2004, 25- 26.)

Kuvio 2. Koulun yrittäjyyskasvatukseen liittyvä toiminta Ristimäkeä (2004, 26) mukailten

Kuvio havainnollistaa yrittäjyyskasvatuksen toiminta-alueen, kuvion oikeanpuoleisen ja vasemmanpuoleisen laatikon minkä tahansa toiminnan yhteys yrittäjyyskasvatukseen. Yrittäjyyskasvatus pyrkii edistämään opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintaa ja tuomaan yrittäjyys esiin mahdollisena ammatinvalinnaisena vaihtoehtona. (Ristimäki 2004, 26.)

Yrittäjyyskasvatusta on yleissivistävässä koulutuksessa eri asteilla erilaisissa muodoissa. Perusopetuksen painopiste kohdistuu asenteellisiin valmiuksiin, yrittäjämäisten toimintatapojen ja ominaisuuksien kehittämiseen sekä yhteiskunnan toimivuuden kannalta siihen, miten yrittäjyyttä ymmärretään. Lukiossa yrittäjyyskasvatuksen pääpaino on käytännön harjoittelussa ja henkilökohtaisten vaikuttamis- ja osallistumiskokemusten luomisessa. Ammatillinen peruskoulutus mahdollistaa tutustumisen yrittäjyyteen käytännönläheisesti. Uudistetut ammatillisten perustutkintojen perusteet ovat olleet käytössä vuodesta 2010 alkaen. Tutkintoon sisältyy yrittäjyysopintoja vähintään viisi opintoviikkoa integroituna ammatillisiin opintoihin. (Suomen Yrittäjät 2011, 14.)

”Yrittäjyys on yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi”. Yrittäjyys sisältää riskinottoa, luovuutta ja innovaatiokykyä. Se vaatii suunnittelu- ja toiminnan johtamistaitoa, jotta tavoitteet saavutetaan. (Opetusministeriö 2009a; European Commission 2011, 2.) Euroopan yhteisöjen komission (2005, 20) mukaan lisäksi: ”Yrittäjyys tukee kaikkia jokapäiväisessä elämässä kotona ja yhteiskunnassa ja auttaa työntekijöitä olemaan tietoisia työnsä laajemmasta kehyksestä ja hyödyntämään tilaisuuksia. Se on myös perusta erityistaidoille ja -tiedolle, jota yrittäjät tarvitsevat aloittaessaan sosiaalista tai kaupallista yritystoimintaa”.

Yrittäjyyttä voidaan tarkastella yhtäläillä yksilön, organisaation tai yhteiskunnan näkökulmista. Yrittäjyyttä on sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Yrittäjyyteen yhdistettävät keskeiset ominaisuudet ovat innovatiivisuus, ennakointi ja riskin ottaminen. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita yrittäjyydestä jo 1700-luvulta saakka, jolloin on jo pohdittu yrittäjyyskäsitteen sisältöä taloustieteessä. Siitä huolimatta ei ole päästy yhteisymmärrykseen yrittäjän tai yrittäjyyden käsitteestä. (Heinonen & Vento-Vierikko 2002, 31.) Yrittäjyys voidaan nähdä myös mielenti-

lana, kattaen yksilön voimavarat ja motivaation. (Commission of the European Communities, Green Paper 2003, 5).

Mielikuvat yrittäjyydestä ovat muuttuneet huomattavasti 1980-luvulta. Aiemmin ihmiset ajattelivat, että menestyvään yrittäjyyteen kuuluu muiden hyväksikäyttö ja määrätietoinen oman edun tavoittelu. 1990-luvulla yrittäjyyden arvostus nousi. Yrittäjyyttä edistäviä hankkeita syntyi, kuten sukupolvenvaihdoshankkeet ja valtakunnallinen Yrittäjyysvuosikymmen-hanke. Yhteiskunta alkoi arvostaa yrittäjyyttä tärkeänä työllisyyden ja yhteiskunnallisen kehittämisen edistäjänä. (Luukkainen & Wuorinen 2002, 13, 173.)

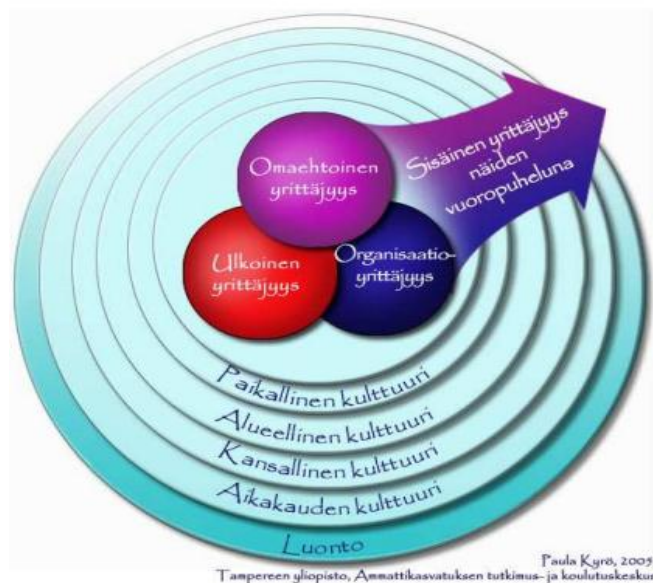
Yrittäjyystutkimuksissa suomalaiset tutkijat ovat yhdistäneet yrittäjyyden käsitteeseen itsenäisyyden. Toisten mielestä yrittäjyys on sidoksissa vanhemmilta saatuihin malleihin, ympäristötekijöihin tai pyrkimykseen parantaa omaa sosiaalista asemaansa. Yrittäjyys on määritelty jopa prosessiksi, joka muuttuu koko ajan, jolloin sen tarkka kattava määrittelemine on vaikeaa. Luukkaisen ja Vuorisen vuonna 1998 tekemässä tutkimuksessa yrittäjyyden myönteisiksi ominaisuuksiksi osoittautuivat ahkeruus, määrätietoisuus, palvelunhalu ja aloitekyky. Vastaavasti vähiten yrittäjyyteen liittyviksi ominaisuuksiksi katsottiin häikäilemättömyys. Tämän jälkeen tulivat itsekkyyys, kokeilunhalu, rahan tavoittelu, vaikutushalu ja kovuus. (Luukkainen et al. 2002, 12 -13, 15.) Myös Neck ja Greene (2011) näkevät yrittäjyyden prosessina, jossa tunnistetaan mahdollisuudet, suunnittelu, toteutus sekä tarvittavien resurssien hankkiminen.

Yrittäjyydessä tarvitaan tietoa, taitoa ja ennen kaikkea asennetta, eikä se perustu pelkästään tunnepohjaiseen voimaan. Lahjakkaat, riittävät synnynnäiset luonteenpiirteet ja oppimalla saadut taidot omaavasta henkilöstä voi tulla sisäinen yrittäjä, joka voi hyödyntää taitojaan myös ulkoisena yrittäjänä. Kehittymisessä oppilaitoksella ja opettajalla on hyvin tärkeä rooli, varsinkin kun lapsuus- ja nuoruusiässä muovautuneet asenteet ovat pohja myös tulevaisuudessa. Yrittäjyyden omaksuminen tapahtuu parhaiten läpäisyperiaatteella, jolloin yrittäjyyttä opetetaan integroituna eri oppiaineisiin. Etenkin ammatillisessa oppilaitoksessa yrittäjyys omana oppijaksona hyödyntää ammattiin suuntautuvia opiskelijoita. (Luukkainen et al. 2002,17.)

Yrittäjyys on tapa, miten työntekoon suhtaudutaan, mitä siitä ajatellaan ja miten toimitaan. Yrittäjyyttä tarvitaan työskennellessä joko omassa tai toisen palveluksessa ja yrittäjyyttä voi olla sekä omaehtoista, sisäistä että ulkoista. (Alikoski et al. 2009, 10.) Näiden lisäksi Kyrön ja Ripatin (2006, 18) ja Kyrön ja Carrierin (2005, 22- 23) mukaan yrittäjyyden muotoihin kuuluu organisaatioyrittäjyys. Yrittäjyyden kaikki muodot perustuvat inhimilliseen toimintaan ja ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. (Kyrö & Ripatti 2006, 18 - 19.)

2.1.2 Yrittäjyyden muodot

Kuviossa 3 on kuvattu yrittäjyyden muodot, jotka Kyrön ja Ripatin (2006,18) mukaan ovat omaehtoinen yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, ulkoinen yrittäjyys ja organisaatioyrittäjyys.

Kuvio 3. Yrittäjyyden muodot Kyröä (2005) mukaillen

Omaehtoisen yrittäjyyden piirteitä ovat tunnollisuus, oma-aloitteisuus, kekseliäisyys, luovuus ja rohkeus. Yksilö vastaa mm. omasta toimeentulostaan ja työllistymisestään sekä mahdollisista riskeistä. (Alikoski et al. 2009, 10.) Kyrön ja Ripatin (2006, 19) mukaan yksilötason yrittäjä on lisäksi ainutlaatuinen ja vapaa toimija, joka oivaltaa resurssien yhdistämisen ja uuden tiedon soveltamisen. Yrit-

täjän tulee itse löytää ympäristön tarjoamat mahdollisuudet yrittäjänä toimimiseksi.

Termi sisäinen yrittäjyys (intrapreneurship) syntyi 1980-luvun puolivälissä, jolloin Matti Peltonen teki merkittävän yrittäjyyden kahtiajaon ulkoiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen. Tuolloin ensimmäisen kerran kuvattiin ison organisaation sisällä yrittäjämäistä toimintaa ja toimintatapaa alettiin katsoa yrittäjyyden ilmentymismuotona. Yrittäjyyden jaon sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen katsotaan vaikuttaneen siihen, että mielikuvat Suomessa yrittäjistä ja yrittäjyydestä ovat tulleet käsitteen sisällön laajenemisen avulla entistä hyväksyttävimmiksi. Myös 1990-luvulla sisäinen yrittäjyys oli paljon esillä, kun yritettiin keksiä keinoja laman aiheuttamiin ongelmiin. (Heinonen et al. 2002, 28; Luukkainen et al. 2002,14.)

Sisäisessä yrittäjyydessä työskennellään tai toimitaan jossakin toimintaympäristössä. Sisäinen yrittäjyys on yrityksen menestystä edesauttavien mahdollisuuksien huomaamista ja niihin tarttumista. (Alikoski et al. 2009, 10.) Luukkaisen et al. (2002, 14) ja Alikosken et al. (2009, 10) sekä Heinosen et al. (2002, 36) mukaan sisäinen yrittäjyys on työntekijöiden yrittäjämäinen toimintatapa, joka heijastuu yrityksen koko toimintaan ja nopeuttaa päämäärien saavuttamisen.

Käsitteenä sisäinen yrittäjyys on tullut esille organisaatioita kehitettäessä, kun työhön ja jaksamiseen on haettu inspiraatiota. Työyhteisössä se tekee mahdolliseksi saada uutta tietoa, edesauttaa organisaation oppimista ja näin organisaation suorituskyky paranee. Sisäiseen yrittäjyyteen vaikuttavat useat tekijät yksilö- ja organisaatiotasolla. Entistä enemmän sisäinen yrittäjyys on liitetty 1990-luvulla julkiseen sektoriin sen byrokraattisen organisaatorakenteen vuoksi. Organisaation johtamisen kannalta sisäinen yrittäjyys on hyvin haasteellista, koska sitä ei varsinaisesti voi johtaa. Sisäinen yrittäjyys voi olla organisaation toiminta-alueen uudelleen määrittelyä. Tällöin ennakoidaan tulevaisuutta, hyödynnetään edelläkävijöinä sellaisia tuotteita ja markkina-alueita, joita toiset eivät ole keksineet ja hyödyntäneet. (Heinonen et al. 2002, 16 -30.)

Sisäinen yrittäjyys on toisen palveluksessa oleva työntekijä, joka kehittää luovaa ajattelua, rikkoo rajoja ja kehittää uutta. Sisäisten yrittäjien tarve kasvaa muutosti-

lanteissa, nopeasti muuttuvissa toimintaympäristöissä ja erilaisissa kriisitilanteissa. Sisäiset yrittäjät ovat sitoutuneita työhönsä ja työnsä tuloksiin samalla tavalla kuin oman yrityksensä tuloksiin. Heillä on kyky oman itsensä lisäksi saada myös muut työntekijät työskentelemään yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. (Kansikas 2007, 61,73.)

Ulkoinen yrittäjyys on yrityksen omistamista ja sen johtamista. Ulkoiseen yrittäjyyteen liittyy markkinointia, liiketoiminnan ja talouden suunnittelua ja seurantaa. Ulkoisen yrittäjyyden toiminnan edellytyksenä ovat vahvat sisäiset yrittäjät. Ulkoisen yrittäjyys vaatii paljon osaamista ja itseluottamusta ja muiden yhteistyökumppaneiden vahvuuksien hyödyntämistä. Oman yrityksen perustamisella on viime vuosina ollut merkittävä vaikutus työllistämiseen. 1980- luvulla myös Suomessa yrittäjyydestä alettiin keskustella entistä enemmän. Aiemmin mielipiteet yrittäjyyttä kohtaan olivat olleet hyvinkin negatiivisia. Erityisesti 1990- luvun suuri työttömyys ja lama lisäsivät entisestään yrittäjyyden roolia. (Alikoski et al. 2009, 11 - 12; Leskinen 2000, 8.) Organisaatioyrittäjyydellä tarkoitetaan kollektiivista yrittäjämäistä toimintatapaa, joka on tuotettu kulttuurisesti. (Kyrö 2006, 136; Kyrö & Ripatti 2006, 18.)

2.2 Yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyyskasvatuksen käsitteen määrittelemine on haasteellista. Ensinnäkin se voidaan katsoa liittyvän yrittäjyyden määrittelyyn. Toiseksi se liittyy erilaisiin tulkintoihin kasvatuskäsitteestä. Määrittelyssä tulee huomioida kulttuurien ja lähtökohtien asettamat lähestymistavat (Kyrö & Ripatti 2006, 16.)

”Yrittäjyyskasvatuksella tarkoitetaan pääasiassa opetushallinnon alalla tehtävää laaja-alaista työtä yrittäjyyden vahvistamiseksi”. Monet työelämätahot tekevät ja tukevat yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatus pyrkii lisäämään myönteisiä asenteita, kehittämään yrittäjyyteen liittyviä tietoja ja taitoja, aikaansaamaan uutta yrittäjyyttä ja kehittämään yrittäjien ja yritysten henkilöstön osaamista. Yrittäjyyskasvatus on elinikäistä oppimista. (Opetusministeriö 2009a.)

2.2.1 Yrittäjyyskasvatus Suomessa ja Euroopassa

Yrittäjyyskasvatus nähdään useimmiten koulutustoiminnaksi, jonka tavoitteena on perustaa uusia yrityksiä. Yrittäjyyskasvatus tulisi kuitenkin mieltää toiminnaksi osana yrittäjämäistä elämänsäntettä, johon oppimista tukevalla koulutuksella pyritään. (Luukkainen et al. 2002, 15.)

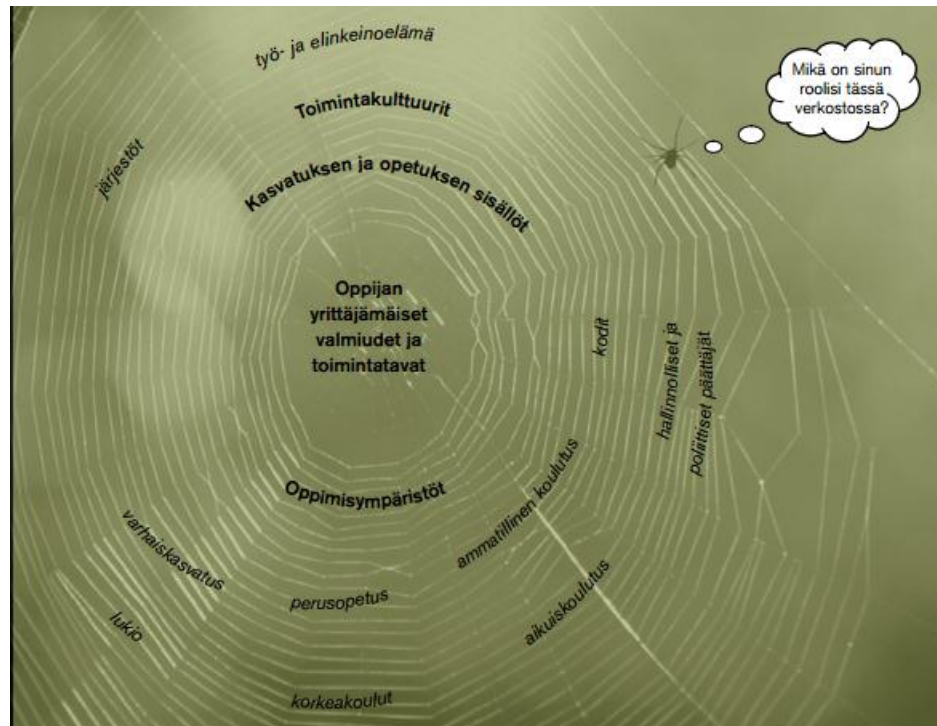
Yrittäjyyskasvatuksen kehitystä voidaan kuvata neljässä vaiheessa, joita kuvataan taulukossa 1.

Taulukko 1. Yrittäjyyskasvatuksen vaiheet

Vaihe	Luonnehdinta
Vaihe 1: 1980-luvun loppu ja 1990-luvun alku-	Haaste piirreteorioille - onko yrittäjyys synnynnäistä vai voiko yrittäjyyteen kasvaa
Vaihe 2: 1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku	Mitä on yrittäjyyteen kasvaminen ja yrittäjämäinen oppiminen
Vaihe 3: 2005-	Miten yrittäjyyttä opetetaan
Vaihe 4: Odotus seuraavalle vaiheelle	Millainen on yrittäjämäinen opettaja ja oppimisympäristö

Vaiheessa yksi luonnehditaan yrittäjyyden biologisesta selityspäruustasta luopumista ja suuntautumista laaja-alaisempaan yrittäjyyteen kasvamiseen, lähinnä käyttäytymistieteelliseen näkökulmaan. Toisessa vaiheessa punaroiitiin ongelmia, jotka liittyivät yrittäjämäiseen oppimiseen ja yrittäjyyteen kasvamiseen. Viime vuosina on edistytty tutkimuksissa koskien yrittäjämäistä opettajaa sekä oppimisympäristön merkitystä oppimisen mahdollistajana. (Kyrö, Lehtonen & Ristimäki, 2007, 22- 23.)

Yrittäjyyskasvatuksen kehitystä voidaan havainnollistaa oheisen kuvion 4 avulla.

Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisen verkosto (Opetusministeriö 2009a)

Paajasen (2001, 233) yrittäjyyskasvatuksen ideaalimallissa tulee opettajan ymmärtää yrittäjyys ilmiönä ja työskennellä yrittäjämäisesti. Se tarkoittaa riskinottoa, luovuutta, dynamisuutta, aloitteellisuutta, vastuullista ja motivoitunutta ja kovaa työskentelytapaa. Toiseksi opettajalla pitää olla positiivinen asenne yrittäjyyteen, mikä merkitsee liike-elämän, markkinatalouden, yritysten, yrittäjien ja työnteon arvostamista. Kolmanneksi opettajan tulee ymmärtää yrittäjyyskasvatuksen kokonaisvaltainen merkitys. Neljänneksi ihanteellisella yrittäjyyskasvattajalla on hallinnassa modernit oppimisparadigmat.

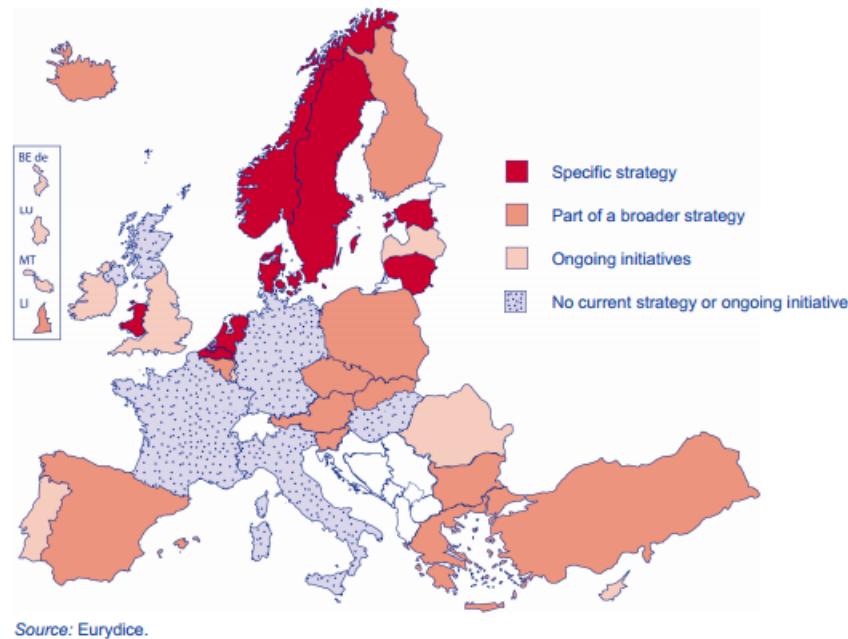
Jussi Pihkala (2008, 103) käsittelee akateemisessa väitöskirjassaan ammattikorkeakoulutuksen aikaisia yrittäjyysintentioiden muutoksia. Tarkoituksena oli tutkia, muuttavatko ammattikorkeakoulun yrittäjyysopinnot opiskelijoiden yrittäjyysintentiota. Tutkimustulokset osoittivat, että aikomusta joskus ryhtyä yrittäjäksi ei opintojen alun ja lopun, 3,5 vuoden jakson aikana ollut tilastollisesti mainittavaa eroa mies- ja naisopiskelijoiden, eikä ammattikorkeakoulujen välillä. Samanlaiseen tulokseen tultiin ajatuksesta omasta yrityksestä ja uskomuksista suo-

malaiseen yrittäjään. Sen sijaan uskomus nuorten yrittäjyyskiinnostuksesta oli tilastollisesti merkitsevä ero alun ja lopun ryhmien välillä. Uskomukset muuttivat kielteisimmiksi. Opintojen alussa yrittäjäksi ryhtyminen näytti valoisammalta kuin opintojen päättyessä.

Aikaisemmalla yrittäjyyskosketuksella yrittäjyyteen liittyviin uskomuksiin ei ryhmien kesken ollut tilastollista merkitystä. Yrittäjyysopinnot toivat epävarmuutta luottaa omiin yrittäjyyskykyihin. Opiskelijoiden kokemukset yrittäjyysopintojen sisällöstä jakaantui ongelmien osalta kolmeen luokkaan: yrittäjyysopintojen ylimitoitettuihin tavoitteisiin, yrittäjäksi kannustamiseen ja siihen liittyvän henkisen tuen puutteeseen sekä kolmanneksi yrittäjyysopintojen laatuun ja ajoitukseen. Omaa yritystoimintaa harjoittavat opiskelijat saivat vahvistusta opintoihinsa. Tutkimuksessa pidettiin tärkeänä yrittäjyysopintoja osana tutkintoa, sillä ne laajensivat pk-yritystoimintaan ja yrittäjiin liittyvää ajattelua.

Wilsonin (2004, 11) tekemässä tutkimuksessa yrittäjyyskasvatuksesta Euroopan yliopistoissa ja liikealan oppilaitoksissa puolestaan ilmenee, että viimeisten viiden vuoden aikana yrittäjyyskasvatus Euroopassa on lisääntynyt voimakkaasti ja kasvun odotetaan jatkuvan. Yrittäjyysopetuksen jatkokoulutuksesta ollaan myös erittäin kiinnostuneita. Yrittäjyyskasvatuksen kasvusta kertoo Euroopan komission (2012b) raportti, jonka mukaan yrittäjyyskasvatusta edistetään entistä enemmän useimmissa Euroopan maissa. Raportin mukaan 8 maata on käynnistänyt yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi erityisiä strategioita. Kun taas 13 maata Suomi mukaan lukien sisällyttävät sen osaksi kasvatusstrategiaa ja kansallista elinikäistä oppimista. Puolet Euroopan maista on sitoutunut vahvistamaan koulutusuudistuksessaan yrittäjyyskasvatusta. Wilsonin (2008, 9) mukaan yrittäjyys on edelleen pääasiallisesti valinnainen Euroopan yliopistoissa. Sitä tarjotaan yleensä erillisinä kursseina sen sijaan, että opintojen sisältö olisi integroitu muihin aloihin.

Kuviossa 5 on kuvattu erilaisia lähestymistapoja, joilla yrittäjyyskasvatusta on edistetty Euroopassa. Niitä ovat muun muassa erityiset yrittäjyyskasvatuksen integrointiin liittyvät toimintasuunnitelmat ja strategiat, yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden huomioiminen strategioissa sekä yksittäiset yrittäjyyskasvatukseen liittyvät aloitteet.

Kuvio 5. Kansalliset ja alueelliset strategiat ja yrittäjyyskasvatuksen täytäntöönpanon tavoitteet osana yleissivistävää koulutusta (European Commission 2012a, 8)

Ristimäen (2004, 115- 116) mukaan nuorten yrittäjyyden edistämässä on koululla merkittävä asema. Avainasemassa ovat yrittäjyyskasvatusta opettavat opettajat. Heidän asenteensa, arvonsa ja motivaationsa yrittäjyyttä kohtaan vaikuttavat yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. Myös Ylinen (2011) korostaa yrittäjyyskasvatuksessa opettajien asenteen merkitystä ja käytännön esimerkkejä yritteliästä toiminnasta. Yrittäjyyskasvatuksen integrointi esimerkiksi matematiikkaan mahdollistaisi opetuksen kaupallisesta näkökulmasta. Fiet (2000b, 102) tuo esille näkemyksen yrittäjyyskasvatuksen opettamisen vaikeudesta, sillä teoria voi tuntua tylsälle. Opettajalta vaaditaan tehokkuutta yhdistää teoria ja käytäntö sekä miten opiskelijat soveltavat käytäntöön teoriapohjaisen toimintamallin.

Carrierin (2005) näkemys kysymykseen yrittäjyysopetuksen tarpeellisuudesta on vanhentunut. Sen sijaan merkittävämpi kysymys on, ”mitä pitäisi opettaa ja miten pitäisi opettaa.” (Kyrö & Carrier 2005, 16.). Gibbin (2005, 54 - 55) mukaan yrittäjyyden opettaminen on helpompaa oppilaitoksissa, joissa luodaan yrityskulttuuria ja mahdollistetaan innovaatioiden toteuttaminen. Hynes (1996, 12) puolestaan tuo

esille keskeisenä kysymyksenä sen, että voiko yrittäjyyttä opettaa. Tähän Birch (2004, 289) vastaa, että ei voi, jos opetetaan ihmisiä yrittäjiksi, mutta se on mahdollista, jos opetetaan työskentelemään yrittäjille.

Opettajien tehtävänä ei ole opettaa kaikkea yrittämiseen liittyviä asioita, sillä käytännössä voi tulla eteen mitä erilaisimpia osaamistarpeita, joihin opiskelijaa ei voi valmentaa. Yrittäjyyskasvatuksessa riittää se, että opetetaan menetelmät, joiden avulla opiskelija voi tiedostaa tarvittavat erityiset osaamistarpeet. Opettaminen perustuu siihen, että opiskelija itse tuottaa omaa oppimistaan. (Suvanto, Halme & Leväniemi 2007, 22- 24.) Tekemällä oppiminen (learning by doing), kuten opiskelijoiden perustamat miniyrietykset ovat toisella asteella yleisesti käytetty menetelmä kehittää yrittäjyystaitoja. Euroopan unionin raportissa esille tulleiden johtopäätösten perusteella monissa maissa ei toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa ole kuitenkaan riittävästi suuntauduttu yrittäjyyteen ja itsenäiseen ammatinharjoittamiseen. Syynä siihen on riittämätön opettajien yrittäjyyskoulutus. (European Commission 2002, 8.)

Yrittäjyyskasvatuksen istuttaminen perinteiseen kouluympäristöön on vaikeaa. Oppilaitosten tulee muovata kulttuuri-ilmapiiriään ja toimintaa sääteleviä tekijöitä enemmän yrittäjyysmyönteiseksi, jotta laaja-alaista yrittäjyyskasvatusta voitaisiin toteuttaa. Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen ei ole mahdollista, jos kiinnostus ei ole aitoa ja asenne on välinpitämätöntä tai väkinäistä toissijaista opetusta. Johdon tuella ja suhtautumisella on merkittävä rooli oppilaitoksen yrittäjyyskasvatuksen toteutuksessa ja suunnittelussa. (Leskinen 2000, 69, 131.)

Seikkula-Leinon, Ruskovaaran, Ikävalkon, Mattilan ja Rytköjän (2010) lukio- ja ammatillisen tason opettajilta kerätyn tiedon mukaan käytännössä yrittäjyyskasvatusta on melko vähäistä. Syynä tähän on, että se ei ole normaalia jokapäiväistä toimintaa kouluissa. Lisäksi käytäntö on erillään tavoitteista, eikä yrittäjyyskasvatusta ole sisällytetty erityisesti mihinkään oppiaineeseen. Yrittäjyyskasvatusta sen sijaan toteutetaan erilaisten teemapäivien ja projektien kautta.

Seikkula-Leino (2007b) on tutkinut yrittäjyyskasvatuksen toteutumista opetussuunnitelmien näkökulmasta, joiden pohjana on käytetty vuosien 2004- 2006 pe-

rusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Oheisesta taulukosta ilmenee syyt siihen, miksi perusopetuksessa ei ole toteutettu yrittäjyyskasvatusta.

Taulukko 2. Syyt, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että yrittäjyyskasvatusta ei ole toteutettu (Seikkula-Leino 2007b, 61)

Syyt, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että yrittäjyyskasvatusta ei ole toteutettu perusopetuksessa	N	%
Vieras aihepiiri	26	24,1
Ei soveltu oppiaineeseeni / opetukseeni	22	20,4
Aihetta ei tarvitse / ei voi toteuttaa alaluokilla	16	14,8
Olen toteuttanut osallistuvaa kansalaisuutta	9	8,3
En ole vielä ehtinyt käsitellä kyseistä teemaa – käsittelen kylläkin	8	7,4
Muita tärkeämpiä asioita	5	4,6
Ei ole aikaa	5	4,6
Ei kuulu peruskouluun	4	3,7
Koulussa ei ole yhtenäistä linjaa aihekokonaisuuksien toteutuksessa	2	1,9
On ollut epäselvää: pitääkö kaikkien opettajien toteuttaa kaikkia aihekokonaisuuksia?	2	1,9
Ei ole oppimateriaalia	2	1,9
Aihe on keinotekoinen	2	1,9
Yrittämisen puutteesta	2	1,9
Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys on ristiriidassa yrittäjyyden kanssa	2	1,9
En ole saanut koulutusta	1	0,9
Kaikkien opettajien ei tarvitse toteuttaa kaikkia aihekokonaisuuksia	1	0,9
Yhteensä	108	100,0

2.2.2 Yrittäjyyskasvatuksen sisältö ja tavoitteet

Yrittäjyysopetuksen tarkka tavoitteiden määrittäminen on vaikeaa, sillä tavoitteita voi olla monia. Yksi keskeinen yrittäjyysopetuksen tavoite on lisätä yrittäjyyteen liittyvää tietoa ja kehittää yrittäjämäisiä toimintatapoja. Suomalaisessa koulujärjestelmässä tavoitellaan kaikille kouluasteille ulottuvaa kattavaa yrittäjyysnäkemystä sekä yrittäjien että työelämäyhteyksien käytännön toiminnan tuntemusta. (Kyrö & Ripatti 2006, 20; Paasio & Nurmi 2006, 50 - 51.)

Yrittäjyyskasvatus voidaan opetussuunnitelmien perusteella jakaa kolmeen eri tavoitetasoon, joita ovat asenne-, tieto- ja taitotaso. Asennetaso käsittää koko koulutusjärjestelmän, tietotaso peruskoulun jälkeisen ja taitotaso käsittää ammatillisen koulutuksen tavoitetasoon. Kasvatuselementtinä on vahvistaa ammatillista identiteettiä yrittäjyydessä ja opiskelijan minäkuvaa. Vaikka yrittäjyyskasvatus on tullut

opetussuunnitelmiin, voi se jäädä oppilaitoksessa korulauseeksi, eikä toteudu suunniteltujen tavoitteiden mukaisesti. Yrittäjyyskasvatukseen liittyy monenlaisia epäilyjä ja se voidaan kokea aihealueena vieraaksi. (Leskinen 2000, 19, 53.) Tätä näkemystä tukee myös Römer- Pakkanen (2006, 187), sillä tutkimukset osoittavat, että kiinnostus yrittäjyydestä on vähäistä ja tietoisuus puutteellista. Siitäkin huolimatta, vaikka yrittäjyyskasvatus on ollut 1990-luvun puolivälistä oppilaitosten opintosuosituksissa.

Peruskoulussa yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on vastuullisuus omasta työstä. Vastuullisuutta ja sosiaalisia taitoja opitaan esimerkiksi osallistumalla erilaisten tapahtumien järjestämiseen. Lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa on yrittäjyys kehityskohteena. Lukiossa pyrkimyksenä on tukea opiskelijoita itsenäisten ratkaisujen tekemiseen sekä vastuun ottamiseen kehittymisestään. Useat lukiot ovat mahdollistaneet opiskelijoiden tutustumisen yritystoimintaan siten, että on perustettu harjoitteluyrityksiä. Yrittäjyyteen voi tutustua myös projektioppimisen kautta, jolloin opiskelijat voivat tehdä yhteistyötä yritysten kanssa. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoiden yrittäjyyskasvatus voidaan toteuttaa työharjoittelun yhteydessä. (Kansikas 2007, 17 -18.)

Opetusministeriön tavoitteena on yksilöiden yrittäjämäisen asenteen vahvistaminen ja yrittäjyyden houkuttelevuuden lisääminen vaihtoehtoisena uravalintana. Koko koulutusjärjestelmässä vahvistetaan yrittäjyyttä. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena Opetusministeriön toimialalla on mm. alueellisesti ja valtakunnallisesti kehittää myönteistä yrittäjyyskulttuuria ja asenneilmapiiriä. Tämän lisäksi tavoitteena on vahvistaa luovuutta ja innovaatiotoimintaa koulutuksessa, työssä ja vapaa-ajalla. (Opetusministeriö 2009a, 14.)

Seikkula-Leinon (2011) tutkimuksen mukaan yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseksi kannetaan vastuuta, vaikka opettajilta puuttuu tuntemusta käytännön toteuttamistavoista. Kehittämällä opetussuunnitelmia käytännön läheisimmiksi, vahvistettaisiin opetussuunnitelmien sisällön ja tavoitteiden toteutumista. Tällöin voitaisiin kehittää opettajien oppimista, koulun ja työelämän välisiä kumppanuuksia sekä paikallista opetussuunnitelmatyötä.

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet voidaan nähdä kokonaisuutena, johon kuuluvat niin sisäinen, ulkoinen kuin omaehtoinenkin yrittäjyys. Yrittäjyyskasvatuksen keskeisenä tavoitteena on opiskelijan oman elämänhallinnan vahvistaminen ja toimintamahdollisuuksien monipuolistaminen tulevaisuutta varten. Lisäksi yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on opiskelijan yhteiskunnallisten ja taloudellisten taitojen kehittäminen. Kehittämisessä korostuvat mm. tavoitteellisuus, luovuus, yhteistyötaidot ja vastuullisuus. (Kokko, 2008.)

Yrittäjyyskasvatuksen avulla pyritään siihen, että nuoret omaksuisivat yrittäjämäiset asenteet, taidot ja tiedot. Näistä on hyötyä oman yrityksen perustajalle ja työskenneltäessä toisen palveluksessa. Motivoiva ja monipuolinen yrittäjyyskasvatus antaa nuorille henkisen valmiuden yrittäjyyteen sekä rohkaisee itsenäisyyteen ja elämässä menestymiseen. Nuorten yrittäjyyteen kouluttaminen on asennekasvatusta ja rohkaisemista itsensä toteuttamiseen. (Kansikas 2007, 15, 17.)

Yrittäjyyskasvatuksen tarkoituksena on tukea opiskelijaa asenteissa, tiedoissa ja taidoissa, joita opiskelussa ja tulevaisuudessa tarvitaan. Yrittäjyyskasvatus tulisi nähdä ajattelutapana, koskien koulun toimintakulttuuria oppimis- ja opetusmetodeineen. Tällöin opiskelijalla on edellytys kehittää itseään toimijana ja aktiivisena tiedon etsijänä toimintaympäristössään. (Kokko, 2008.)

Yrittäjyyskasvatuksen pyrkimyksenä ei ole suoranaisesti yritysten määrän lisääminen. Tavoitteena on tarjota oikeanlaista tietoa yrittäjyydestä ja miten kukin yksilö soveltuu yrittäjän rooliin. Oikeanlainen yrittäjyyskasvatus innostaa entistä enemmän opiskelijoita jossain elämän vaiheessa harkitsemaan yrittäjyyttä ja yhä useammin alkamaan yrittäjiksi. Toisin kuin Leskinen (2000, 20), Ristimäen mukaan yrittäjyyteen ei näyttäisi liittyvän minkäänlaista mystiikkaa, vaan yrittäjyys on työnteon muoto omine erityispiirteineen. (Ristimäki 2004, 27.)

Yrittäjyyskasvatuksen tärkeitä tavoitteita asettavat niin EU:n linjaukset, kansalliset, paikalliset kuin alueelliset tavoitteet. Lisäksi voi olla oppilaitoskohtaisia ja opettajien itse asettamia tavoitteita. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden muuttamiseen menee aikaa ja suurimmat muutokset tapahtuvat

tehtäessä strategisia linjauksia, kuten opetussuunnitelmamuutoksia. (Pihkala & Ruskovaara 2011, 45-46.)

Kuviossa kuusi näkyy elementit, joista yrittäjyyskasvatus rakentuu.

Kuvio 6. Yrittäjyyskasvatusmenetelmän elementit Pihkalaa et al. (2011, 45) mukailleen

Yrittäjyyskasvatuksessa ei ole tarkoitus nimetä uusia tavoitteita tai arvoja, vaan kysymyksessä on tiedostaa, että hyvillä tavoitteilla on suuri merkitys yrittäjämäiseen elämänsenteeseen, itsenäisenä yrittäjänä toimimiseen ja toisen palveluksessa työskentelemiseen. Toiseksi yrittäjyyskasvatuksessa on kysymys opetusmenetelmistä. Opettajan tekemillä pedagogisilla ratkaisuilla on ratkaiseva merkitys siihen, miten yrittäjämäiset ominaisuudet kehittyvät ja miten ne sisäistetään. (Luukkainen et al. 2002, 16.)

Taulukon 3 vertailussa ilmenee, miten tärkeää on oppimisyhteisön ja opettajan tietämys yrittäjyyden perustoista suhteessa omaan opetukseen, oppimisympäristöön ja näkemykseen oppivan yhteisön kehittämistarpeista. Rohkeutta tarvitaan myös oman opetustavan ja tavoitteiden muuttamiseen. (Kyrö & Ripatti 2006, 23.)

Taulukko 3. Yrittäjyyskasvatuksen opetuksen sisällön, tavoitteiden ja painopisteiden vertailu (Kyrö & Ripatti 2006, 24)

Opetuksen sisällön painopiste	Persoonallisuuden ja älykkyyden rakenteiden painopiste ja orientaatio	Yrittäjyyskasvatuksen tavoite	Oppimisen painopiste
Tieto liiketoimintasuunnitelman laatimisesta ja pienyrityksen eri toiminnoista	Kognitiivinen orientaatio	Oppiminen yrittäjyydestä (about entrepreneurship)	Rationaalinen ajattelu ja päättely
Yrityksen perustaminen ja toimiminen omistaja-johtajana	Kognitiivinen ja konatiivinen orientaatio	Oppiminen yrittäjyyttä varten (for entrepreneurship)	Tahto ja valmiudet perustaa yritys
Yrittäjämäinen käyttäytyminen	Affektiivinen ja konatiivinen orientaatio	Oppiminen yrittäjämäisesti (through entrepreneurship)	Valmiuksien kehittäminen omaehtoiseen tiedonhankintaan, uuden tiedon ja toiminnan luomiseen
Yrittäjämäisen kehittämisen/kehittymisen tukeminen	Kognitiivinen, konatiivinen ja affektiivinen orientaatio niin yksilötasolla kuin kollektiivisena organisaatiokulttuurin ilmentyminä	Oppiminen yrittäjämäisessä oppimisympäristössä	Valmiudet 1) nauttia vapaudesta ja epävarmuudesta ja niiden suomista mahdollisuuksista, 2) valmiuksien kehittyminen mahdollisuuksien havaitsemiseen ja luomiseen

Vuoteen 2015 Opetusministeriön tahtotilana on, että yrittäjyyskasvatus sisältyy yhä tiukemmin uudistuviin opetussuunnitelmien perusteisiin. Yrittäjyyskasvatuksella tulee myös olla nykyistä vahvempi rooli oppilaitosten omissa opetussuunnitelmissa (kts. myös Rae 2007, 222). Kuntien koulu- ja elinkeinotoimen kehittämissuunnitelmiin ja strategioihin sisällytetään yrittäjyyskasvatus entistä voimakkaammin. Ammatillisten perustutkintojen perusteisiin sisällytetyt yrittäjyysopinnot mahdollistavat tutkinnon suorittaneiden oman yritystoiminnan lisäämisen ja yrittäjämäiseen toimintaan kannustamisen toisen palveluksessa. Yrittäjyyskasvatus tulee olemaan kiinteänä osana opettajien peruskoulutuksessa. Luodaan malli, jonka perusteella opettajilla on mahdollisuus osallistua yrittäjyyskasvatuksen laaja-alaisempaan täydennyskoulutukseen ja työelämäjaksoille. (Opetusministeriö 2009a, 14- 15.)

2.2.3 Yrittäjyys opettajien koulutuksessa

Yrittäjyyskasvatuksen liittämiseksi osaksi opettajien perusopetusta on tehty paljon työtä. Opetusministeriö onkin julkaisussaan 2009 asettanut tavoitteeksi vuoteen

2015 mennessä yrittäjyyskasvatuksen liittäminen kiinteäksi osaksi opettajien peruskoulutusta. Tällä hetkellä se on pakollisena kolmessa ja valinnaisena useissa opettajankoulutuslaitoksissa. Ammatillisissa opettajakorkeakouluissa yrittäjyyskasvatusta on mahdollista opiskella valinnaisesti. Avoimessa yliopistossa opinnot ovat perus- ja aineopintotasoisia yrittäjyyskasvatuksen, yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen nimikkeillä. Kaikissa opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa on mahdollisuus valita yrittäjyyskasvatuksen valinnaisia opintoja. Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutusyksikössä sisältyvät yrittäjyyskasvatuksen opinnot pakollisina luokanopettajankoulutukseen. Samalla tavalla on toimittu myös Åbo Akademi Vaasassa ja Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitoksessa. (Opetusministeriö 2009a, 15, 28.)

Alla olevasta taulukosta 4 näkyy, miten eri yliopistoissa on tarjottu yrittäjyysopintoja. Suurin osa opettajaksi opiskelevista ei opiskele yrittäjyyskasvatusta lainkaan opiskeluaikana, elleivät opinnot ole pakollisia tai opiskelijat eivät valitse yrittäjyysopintoja valinnaisena.

Taulukko 4. yrittäjyysopinnot opettajankoulutuksessa

Yliopisto	Luokanopettajan/aineenopettajan koulutuksessa pakollinen	Valinnainen tarjonta	
		kasvatustiet. tiedekunta	muu tiedekunta
Helsinki (HY)	-	-	*useita opintojaksoja
Turku (TY)	-	3 op	*useita opintojaksoja
Rauma (TY)	3 op (käsityö)	3 op	-
Vaasa (ÅA)	5 op (käsityö) ruotsinkielinen		*useita opintojaksoja
Tampere (TaY)	-	-	*useita opintojaksoja
Hämeenlinna (TaY)	-	-	-
Jyväskylä (JY)	-	3 op	*useita opintojaksoja
Oulu (OY)	-	-	*useita opintojaksoja
Kajaani (OY)	5 op	25 op	-
Joensuu (JoY)	-	25 op	*useita opintojaksoja
Savonlinna (JoY)	-	-	-
Lapin yliopisto (LY)	-	-	*useita opintojaksoja

* useita opintojaksoja → yleensä kauppa- ja taloustieteellisiä opintoja
 ** virtuaalisia verkkokursseja ei ole sisällytetty em. taulukkoon

(Opetusministeriö 2009a, 28 - 29)

Nurmen ja Paasion (2007) mukaan, joka perustuu laajaan tutkimukseen suomalaisten yliopistojen suhteesta yrittäjyyteen ja sen edistämiseen ilmeni, että yrittä-

yyys näkyy hyvin suomalaisissa yliopistoissa ja sen rooli on yhä voimistumassa. Yrittäjyys nähdään tärkeänä strategisena kysymyksenä siitä huolimatta, vaikkei varsinaista yrittäjyys strategiaa olekaan.

Leskisen (2000, 177) mukaan kaikilla opettajilla ei ole riittävästi tietoa yrittäjyydestä eikä muuttuneista työelämän vaatimuksista. Yrittäjämäisten asenteiden lisäksi opettajat tarvitsevat lisäkoulutusta ainekohtaisissa opinnoissa ja kokemusta työelämästä kouluympäristön ulkopuolelta.

Ammatillisessa opettajankoulutuksessa, jonka laajuus on 60 opintopistettä, voi opiskella yrittäjyyskasvatusta valinnaisina opintoina. Opinnot voi Hämeen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa suorittaa yrittäjyyskasvatus painotteisesti. (Opetusministeriö 2009a, 30.)

Euroopan komission (2011) loppuraportin mukaan opettajien koulutusohjelmiin ei ensisijaisesti sisälly yrittäjyyteen liittyvät keskeiset taidot ja arvot. Noin 90 % opettajista haluaisi saada lisäkoulutusta luovuuteen. Lisäksi opettajien mielestä koulutus ja koulun kulttuuri eivät täysin tue heitä edistämään luovuutta ja innovatiivisia lähestymistapoja oppimiseen. Opettajat tarvitsevat tukea koko työuran ajan peruskoulutukseen, jatkuvaan ammattitaidon kehittämiseen sekä heidän päivittäiseen työhön.

2.2.4 Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmissa

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa yrittäjyyskasvatus mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1994. Tätä voidaan pitää käännekohtana ala-astetasolla. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (1994) on yrittäjyyskasvatus sisällytetty aihekokonaisuuksiin, joita opetetaan monissa oppiaineissa. Yrittäjyyskasvatuksen tarkoituksena on tukea opiskelijaa saamaan tarpeelliset valmiudet tulevaisuuden työelämässä, toisen palveluksessa tai toimimaan itsenäisenä yrittäjänä. Tämän lisäksi pyritään kehittämään opiskelijan sisäistä yrittäjyyttä ja mahdollistaa tutustuminen yritystoiminnan perusteisiin ammatinvalinnan näkökulmasta. (Leskinen 2000, 13 - 14.)

Lukion opetussuunnitelman perusteissa 1994 korostetaan positiivisen suhtautumisen tärkeyttä yrittäjyyteen, sillä mitä todennäköisimmin pieniin yrityksiin syntyy tulevaisuudessa uusia työpaikkoja. Yrittäjyyden painopiste lukiossa on yritteliäisyydessä, omien opintojen vastuunottamisessa sekä itsenäisessä työskentelyssä. Tavoitteena on mm. oma aloitteellisuuden tukeminen sekä yrittäjyyden valmiuksien kehittäminen. (Leskinen 2000, 14.)

Yrittäjyys tuli ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmiin vuonna 1995, mutta vuoden 1987 laissa oli jo tavoitteena opiskelijoiden yrittäjyyteen perehdyttäminen. Tavoitteena ammatillisessa peruskoulutuksessa on luoda opiskelijoille valmiudet harjoittaa ammattia itsenäisesti. Ammatilliseen koulutukseen on kuulunut yrittäjyys koko 1990-luvun. Yrittäjyysopintojen tarkoituksena on kasvattaa opiskelijoista oma-aloitteisia, luovia jäseniä työyhteisöön sekä ammatinharjoittajia ja työntekijöitä, jotka arvostavat työtään. (Leskinen 2000, 16.)

Laissa ammatillisesta koulutuksesta § 6 sanotaan, että työelämän tarpeet tulee erityisesti ottaa huomioon ammatillisessa koulutuksessa ja yhteistyötä elinkeino- ja muun työelämän kanssa pitää olla koulutusta järjestettäessä. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630, 6§.)

Opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteissa veloitetaan koulutuksen järjestäjä sisällyttämään opetuksen keskeiset sisällöt ja tavoitteet koulu- tai järjestäjäkohtaiseen opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa on määritelty ammatillisen peruskoulutuksen muut valinnaiset tutkinnon osat. Koulutuksen järjestäjä tarjoaa opetussuunnitelmassa ammattitaitoa syventäviä tai laajentavia valinnaisia tutkinnon osia tai tutkinnon osia, jotka täydentävät ammattitaitoa. Koulutuksen järjestäjä voi tehdä yhteistyötä toisten koulutuksen järjestäjien ja työelämän kanssa tarjotessaan muita valinnaisia tutkinnon osia. (Opetushallitus 2011.)

Opetussuunnitelman perusteet määrittelevät raamin, joka antaa mahdollisuuden ohjata opetusta haluttuun suuntaan. Yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä on tärkeää selvittää yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet, sisällöt ja mitä on yrittäjyyskasvatus. Tämä on olennaista, sillä näiden perusteella määrittyy kuva siitä toiminnasta, jolle

koulun yrittäjyyskasvatus perustuu. Yrittäjyys tulisi uusien opetussuunnitelmien mukaan integroida eri oppiaineisiin ja se tulisi huomioida myös koulun kulttuuris- sa. Tällöin yrittäjyyskasvatus sisällytettäisiin erillisprojekteihin, TET harjoitteluun ja kaikkeen koulun toimintaan. Yrittäjyyskasvatuksen sisällyttäminen mihin ta- hansa toimintaan tai oppiaineeseen edistää menetelmällisesti yrittäjyyttä. (Risti- mäki 2004, 9, 27.)

Seikkula-Leinon (2007a, 117) mukaan ongelmallista opetussuunnitelmatyössä on ollut, että perusteet ovat vaillinaisesti ohjanneet integroimaan yrittäjyyskasvatusta eri oppiaineisiin. Lisäksi opetussuunnitelmaperusteiden tekstin ja yrittäjyyskasva- tuksen käsitteen ymmärtäminen on koettu vaikeaksi. Yrittäjyyskasvatuksen suun- nitelmallisuudessa on ollut puutteita sellaisissakin kunnissa, joissa opetussuunni- telmatyössä on käsitelty yrittäjyyskasvatusta. Myös seurantaa ja arviointia ei ole lainkaan huomioitu.

Yrittäjyyden ja yritystoiminnan ammattitaitovaatimukset on määritelty opetus- suunnitelmien perusteissa. Yrittäjyysopin ammattitaitovaatimuksissa määri- tellään ne tavoitteet, joita opiskelija osaa tehdä yhdessä ryhmän kanssa:

- *arvioida oman osaamisensa ja/tai ryhmän osaamisen tuotteistamismahdolli- suuksia (tuotteen tai palvelun)*
- *arvioida perustettavan yrityksen toimintaedellytyksiä*
- *täsmentää taloudellisesti kannattavan liikeidean sekä kehittää toiminta- ajatuksen*
- *hankkia toimivan yhteistyö- tai partneriyrityksen*
- *laatia alustavan liiketoiminta- ja taloussuunnitelman*
- *esitellä liiketoiminta- ja taloussuunnitelman yritysneuvonta palveluiden tuotta- jille ja rahoittajille*
- *neuvotella yrityksen toimintamahdollisuuksista ja rahoituksesta*
- *perustaa yrityksen*
- *suunnitella ja käynnistää yrityksen toiminnan*
- *toimia perustetussa yrityksessä ja tehdä yrityksen ydintehtäviä*
- *toimia yrityksen toimintaa tukevia palveluja tuottavien tahojen kanssa*

- *lopettaa yrityksen toiminnan opintojen päättyessä tai jatkaa yrityksen toimintaa yritystoiminnan (10 ov) opintojen yhteydessä tavoitteenaan perustaa oma yritys. (Opetushallitus 2010.)*

Yritystoiminnan ammattitaitovaatimuksissa määritellään tavoitteet, joita tutkinnon suorittaja tai opiskelija osaa:

- *arvioida oman osaamisensa (palvelun tai tuotteen) tuotteistamismahdollisuuksia*
- *selvittää perustettavan yrityksen liiketoimintaympäristöä*
- *kartoittaa ja hankkia yhteistyöyrityksiä ja -kumppaneita*
- *etsiä, tunnistaa ja arvioida yrityksen toimintamahdollisuuksia*
- *valita taloudellisesti kannattavan liikeidean sekä kehittää toiminta-ajatuksen*
- *laatia yritykselle liiketoimintasuunnitelman*
- *suunnitella yrityksen talouden hoidon ja selvittää yrityksen toiminnan edellyttämät resurssit*
- *esitellä liiketoiminta- ja taloussuunnitelman yritysneuvontapalveluiden tuottajille ja rahoittajille*
- *neuvotella yrityksen toimintamahdollisuuksista ja rahoituksesta*
- *suunnitella yrityksen tuotteiden valmistamisen ja palvelun tarjonnan*
- *tehdä ja raportoida markkinointisuunnitelman ja päättää markkinointitoimenpiteistä*
- *tehdä yrityksen tarvitsemat logistiset ratkaisut*
- *tehdä yrityksen riskienhallinta-analyysin*
- *suunnitella kannattavan liiketoiminnan toteutuksen ja ydintehtävät*
- *valita yritysmuodon, perustaa yrityksen ja lopettaa sen toiminnan. (Opetushallitus 2010.)*

Monissa Euroopan maissa opetussuunnitelmiin sisällytetään aiheita, jotka opettavat yrittäjyydestä. Toteuttaminen edellyttää kuitenkin niin koulun kuin opettajien aloitetta sekä paikallisen työelämän tukea. Esimerkiksi Irlannissa opetussuunnitelmiin kuuluu ohjelmia, joiden avulla opiskelijat voivat kokeilla yrittäjyyttä pyörittämällä miniyrityksiä. Saksalaisessa ammattikoulutusjärjestelmässä opiskelijaa koulutetaan sekä koulussa että yrityksessä, jolloin opetetaan perustamaan oma yritys. Koulutuksen tarkoituksena on saavuttaa tarvittavat johtamistaidot ja yrittä-

jämäisen hengen edistäminen. Ammatillisessa koulutuksessa tämä on tärkeää, sillä opiskelijat valmistuvat työelämään ja itsenäisen ammatin harjoittaminen voi olla yksi uravaihtoehto. Opettajat ja koulut tarvitsevat tukea ja kannustusta, sillä keskiasteen opetussuunnitelmissa kouluja ja opettajia ei motivoida riittävästi kehittämään yrittäjyyskasvatusta. (Commission of the European Communities 2006, 7.)

Edelmanin, Manolovan ja Brushin (2008) tutkimus osoittaa, että yrittäjyyskasvatuksen opetus ei vastaa sitä, mitä todelliset yrittäjät harjoittavat. Se tarkoittaa, että pedagogiikkaa pitäisi tarkistaa. Kasvattajien tulisi miettiä opetussuunnitelmien merkitystä termeihin, joita luokassa opetetaan.

2.3 Yrittäjyysopinnot

Yrittäjyysopintoja voi opiskella ammatillisessa koulutuksessa ja niitä on tarjottu opetussuunnitelmissa. Yrittäjyysopintoja on integroitu ammatillisiin opintoihin. Yrittäjyyttä voidaan kehittää oppilaitoksissa erilaisilla menetelmillä, joihin perehdytään tarkemmin kohdassa 2.4.

2.3.1 Yrittäjyysopinnot ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillinen perustutkintoon johtava koulutus on 120 ov, josta ammatillisen tutkinnon osia on 90 ov ja ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia on 20 ov. Vapaasti valittavia tutkinnon osia on 10 ov ja tämän lisäksi on opinto-ohjausta. Tutkinnosta opiskellaan vähintään 20 ov työpaikoilla. Valtioneuvoston asetuksessa säädetään ammatillisen peruskoulutuksen ammattitaitoa täydentävistä opinnoista sekä tutkintojen rakenteesta. Vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov voivat sisältää ammatillisia tai ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia tai lukio-opintoja. (Opetushallitus 2011.)

Uudistetut ammatillisen perustutkinnon perusteet ovat olleet käytössä vuodesta 2010 lähtien. Ammatillisiin opintoihin integroitua yrittäjyysopintoja sisältyy tut-

kintoihin vähintään viisi opintoviikkoa ja opinnot mahdollistavat opiskelijoille toimia työssään yrittäjämäisesti edistäen asiakassuhteiden ja toiminnan jatkuvuutta. Opiskelijat saavat myös valmiuksia oman alansa liiketoiminnan arvioimiseksi ja toimia ammattialansa yrittäjinä. Työssäoppimisjaksot perehdyttävät opiskelijoita käytännön työelämään ja yrittämiseen. Ammatillisen tutkinnon osiin sisältyy vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Osaaminen testataan työpaikoilla suoritettavilla ammattiosaamisen näytöillä. Ammatillisen perustutkinnon opiskelijat voivat valita yrittäjyysopintoja opintoihinsa kaikkiaan 20 opintoviikkoa. Opinnoissaan opiskelijat laativat yritykselleen liikeidean, tekevät liiketoimintasuunnitelman sekä toteuttavat sen ja opintojen lopuksi tekevät toimenpiteet yrityksen lopettamiseksi. (Suomen Yrittäjät 2011, 15.)

Koulutuskeskus Salpauksen johtoryhmän linjauksen mukaisesti kaikissa tutkinnon osissa opiskelijoille tarjotaan 10 opintoviikkoa yrittäjyysopintoja. Taulukossa 5 kuvataan opiskelijan mahdollisuudet yrittäjyysosaamisen valintoihin.

Taulukko 5. Yrittäjyysosaaminen ammatillisessa perustutkinnossa (Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia 2010, 55)

Yrittäjyysosaaminen ammatillisissa perustutkinnoissa	
Ammatilliset tutkinnon osat	
Yrittäjyys 5 ov	Ammatillisissa tutkinnon osissa sisällä tai erikseen
Yrittäjyys 10 ov	Valinnainen tutkinnon osa
Yritystoiminta 10 ov	Ammatillista osaamista yksilöllisesti syventävä tutkinnon osa (>120 ov)
Ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat	
Yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tieto 1 ov	Arvioi yrittäjyyden ja yritystoiminnan merkitystä Suomen kansantaloudelle
Yritystoiminta 0-4 ov	Valinnainen tutkinnon osa

Yrittäjämäiset opiskelijat erottuvat jo koulussa. He voivat keksiä kepposia tai käyttäytyä muuten huomiota herättävästi. Tämä vaatii opettajilta ylimääräisiä resursseja. Heidän tulisi kyetä analysoimaan ja erottamaan poikkeava käyttäytymisen vakavasta häiriökäyttäytymisestä, jotta yrittäjäpersoonia ei latistettaisi vaan heitä osattaisiin aktivoida. Opettajat joutuvat tekemään erilaisia kompromisseja.

Kaikkea ei voi kuitenkaan hyväksyä ja on kyettävä rajaamaan hyväksyttävät ja ei hyväksyttävät asiat ja pääteltävä mikä haittaa muiden oppimista. (Luukkainen et al. 2002, 48.)

Johanna Vainio ja Linda Wessman (2011) Yamk- tutkimuksessaan (ylempi ammattikorkeakoulututkinto) käsittelevät PK-yrityksiä koulujen yrittäjyyskasvatustyön tukena. Yrittäjien yleinen mielipide yrittäjyyskasvatukseen osallistumisesta osoitti, että kaksi kolmasosaa yrittäjistä koki tärkeänä osallistumisen koulujen yrittäjyyskasvatustyöhön. Huomioitavaa oli, että suurella osalla vastaajista ei ollut kokemusta aikaisemmasta koulu-yritysyhteistyöstä. Tutkimus osoitti, että yrittäjät arvostavat toiminnallista ja konkreettista apua tarjoavia kouluyhteistyömuotoja, kuten työharjoittelua ja ammatillista työssäoppimista. Tutkimuksessa ilmeni, että käytännön syistä oppilasryhmien vierailut sopivat huonosti suurelle osalle yritysistä. Kun taas yli 50 prosenttia vastaajista kokivat yrityksen esittelyt ja opettajien vierailut sopivan hyvin tai melko hyvin. Vähiten sopivana yhteistyövaihtoehtona koettiin kummiluokkatoiminta. Tutkimuksessa tuli esille myös se, että yrittäjät olivat kiinnostuneita jollakin tavalla osallistumaan opetustyöhön. Vaihtoehtoina olivat mm. mentorointi, neuvonta, mahdollisuus toimia määräaikaisena opettajana, kurssien järjestäminen opiskelijoille erikoisosaamisalasta, projektimuotoiset harjoitustyöt ja kouluissa tapahtuvat tietoisuuskäytännöt. Näiden lisäksi yritysistä kiinnostivat opintoihin liittyvien tutkimusten ja opinnäytetöiden teettäminen.

2.3.2 Yrittäjyysopintojen kehittäminen

Yrittäjyyttä ja yritteliäisyyttä voidaan kehittää toisen asteen koulutuksessa monella eri tavalla. Yrittäjyyden kehittämisessä on oppilaitoksilla merkittävä rooli, sillä asenteilla, joita nuoret oppivat on pitkäaikainen vaikutus ja ne voivat kestää muuttumattomina läpi elämän. (Kansikas 2007, 19.)

Opetusministeriön (2007, 49) kehittämissuunnitelmassa on mainittu yrittäjyyskasvatuksen edistäminen. Se edellyttää yrittäjyyskasvatuksen laajentamista, monipuolistamista ja yrittäjyyskoulutuksen vahvistamista. Ammatillisessa koulutuksessa työelämävastaavuutta on tehostettu erilaisilla toimenpiteillä, kuten uudistamalla

ja kehittämällä perus- ja näyttötutkintoja sekä laajentamalla työpaikalla tapahtuvaa opiskelua. Lisäksi yrittäjyysopinnot laajennetaan opetussuunnitelmia uudistettaessa. Kyrön ja Ripatin (2006, 21) mukaan yrittäjyyden opetusta tulee pedagogisesti uudistaa. Erityisesti yliopistoissa se on tarpeellista, jotta yrittäjyyden opetus toteutuu suunnitellusti.

Euroopan unionin asiantuntijaryhmä on suosittanut mm. seuraavia kehittämishetkeitä:

- verkostoitumista alan asiantuntijoiden kanssa
- määrällisen tiedon lisäämistä
- opettajille tarjottavan erityiskoulutuksen lisäämistä
- tekemällä oppimisen kansainvälisten ohjelmien edistämistä
- alueellisen tason yrittäjyyskoulutuksen kehityksen luomista
- poliittisten sitoumusten muuttamista konkreettisiksi toimiksi eli kansallisen opetussuunnitelman muuttamista siten, että kouluilla on mahdollisuus vapaasti perustaa omia ohjelmia (European Commission 2002, 8.)

Yrittäjyyttä edistäviä toimenpiteitä tulisi tukea. Yhteistyö ammatillisen koulutuksen tarjoajien ja innovatiivisten yritysten ja korkeakoulujen kanssa on tärkeää, jotta syntyy hyviä kumppanuuksia. Tällöin saadaan tietoa kehityssuunnista ja tarvittavasta osaamisesta, jolloin voidaan kehittää ammatillista osaamista oikeaan suuntaan ja kehittää oppimismenetelmiä ja mukauttaa niitä opetussuunnitelmiin. (Belgian Presidency Education & Training 2010, 13- 14.)

Kouluja olisi tuettava yrittäjyyteen liittyvissä toiminnoissa, kuten erilaisilla ohjelmilla. Viranomaisten tulisi tehdä aloitteita yrittäjyyskasvatukseen edistämiseksi kouluissa. Aktiivisia oppimismuotoja kannustavassa ympäristössä yrittäjyyden kehittyminen on tehokkainta. Tämän toteuttamiseksi tarvitaan opettajille täydennyskoulutusta, suunnittelu-aikaa, resursseja opetusmateriaalien valmisteluun, vastuunjaon selventämistä sekä johdon sitoutumista. Opettajien erityiskoulutuksen ja motivaation puute ovat merkittäviä esteitä yrittäjyyskasvatukseen toteuttamisessa. (Commission of the European Communities 2006, 8.)

Ajankohtaisia nuorten ammatillisen koulutuksen yrittäjyysopintojen kehittämistä käsitteleviä tutkimuksia on vähän käytettävissä. Pääasiassa tutkimukset ovat olleet ammatillisten opettajakorkeakoulujen opettajan koulutuksen kehittämishankkeita (Tikkanen 2006; Hynninen 2006; Mattila 2009). Tutkimukseni aihetta sivuavia tutkimuksia on sen sijaan useita (Sabel 2008; Kutvonen 2009.)

Tero Tikkanen (2006) käsittelee opettajankoulutuksen kehittämishankkeessaan yrittäjyysopintojen kehittämistä nuorisoasteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää alustavat suunnitelmat ja mallit vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen toteuttamiseksi. Tutkimuksessa tehtiin kysely yrittäjyyskasvatuksen toteuttamismalleista eri koulutusaloilta. Kyselyllä hankittiin tietoa vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen kehittämiseen. Tutkimus osoitti, että yrittäjyysopintojen toteutuksessa oli mahdollisuuksia lähes rajattomasti. Useilla koulutusaloilla yrittäjyys on integroitu ammatillisiin opintoihin ja koulutusohjelman mukaisesti suuntautumisopintoihin opiskelijan valinnoista riippuen. Yrittäjyys tuli esille myös läpäisyperiaatteella eri koulutusaloilla ja perustutkinnoissa. Työssäoppiminen ja yhteistyö elinkeinoelämän kanssa koettiin tärkeäksi. Tutkimuksessa ilmeni, että yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen ymmärtämisessä tapahtui kehitystä yrittäjyyskasvatusta toteuttavien opettajien yrittäjyyskasvatustietoisuuden lisääntyessä. Samoin yrittäjyyden kehittäminen katsottiin työyhteisön yhteiseksi projektiksi. Tutkimus osoitti myös, että oppilaitoksen tulisi luoda yrittäjyys- kasvatuksellinen kulttuuri- ja toimintamalli ja aihepiirit tulisi rakentaa siten, että niissä näkyisi yrittäjämäisen oppimisen piirteitä. Huomioitavaa oli, että opettajan pitäisi opetuksessa poisottaa perinteisestä oppimismallista.

Sinikka Jokela (2010) tarkastelee tutkimuksessaan Entrepreneurship education in vocational education in Finland yrittäjyyskasvatuksen tilaa Suomen ammatillisessa koulutuksessa. Yleisellä tasolla mielipiteet olivat, että sisäisen yrittäjyyden tavoitteet on helpompi toteuttaa kuin ulkoisen. Toisaalta tuli esille, että tavoitteen toteutuminen riippuu opettajien asenteesta yrittäjyyttä kohtaan ja toiseksi opiskelijoiden yrittäjyyteen liittyvällä taustalla on merkitystä. Myös opettajien tausta nähtiin hyvin tärkeäksi ja että yrittäjyyttä opettavilla opettajilla pitäisi olla henkilökohtaista kokemusta yrittäjyydestä. Se, miten ymmärtää yrittäjyyskasvatusta, liit-

tyy tiiviisti siihen kuinka paljon yrittäjyyskasvatukseen on varattu tunteja. Yksiköissä, joissa oli 10 opintoviikkoa yrittäjyyskasvatusta, olivat tyytyväisempiä toteutumiseen. Kun taas ne, joissa oli 2 opinviikkoa yrittäjyyskasvatusta, eivät saaneet riittävää valmiutta toimia itsenäisenä yrittäjänä.

Toisessa kyselyssä selvitettiin yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä. Tutkimuksessa tuli esille yhteistyön kehittämisen tärkeys eri alojen opettajien kanssa sekä yhdistysten ja yrittäjien kanssa. Tämän lisäksi kaivattiin enemmän käytännön opetusta, enemmän esimerkkejä ja kokemusta yrittäjyydestä, sekä vierailuja yrityksiin ja yrittäjyyskokemusten jakamista. Mahdollisuus kouluttaa itseään nähtiin tärkeäksi. Resurssien puute nähtiin ongelmallisena, samoin ongelmana oli yhteistyön kärsiminen ajan puutteen vuoksi.

2.4 Yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja ohjelmia

Erilaisten hankkeiden ja projektien avulla opiskelijoilla on mahdollisuus saada kokemuksia ja vaikuttaa omaan arkeen. Tärkeää on etsiä projekteille yhteistyökumppaneita, joita ovat mm. yritykset. Ne mahdollistavat tutustumisen erilaisiin toimijatahoihin. (Kokko 2008.)

Koulutuskeskus Salpauksessa voidaan yrittäjyysopintoja toteuttaa erilaisten ohjelmien avulla. Salpauksen pedagogisessa strategiassa on myös esitelty erilaisia yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja ohjelmia, joihin seuraavaksi tutustutaan. Ensin kerrotaan mitä Nuori Yrittäjyys on, sitten katsotaan YES-keskuksen toimintaa ja kerrotaan Entre Akatemiasta. Lisäksi perehdytään Finpeciin ja Dyna-projektiin.

Nuori Yrittäjyys ry (NY) tarjoaa 7- 25-vuotiaille nuorille opinto-ohjelmia, jotka tukevat yrittäjyys- ja kuluttajakasvatusta. Kokonaisuuteen kuuluu kymmenen tekemällä oppimisen periaatteella toteutettavaa opinto-ohjelmaa. Käytännönläheiset ohjelmat mahdollistavat omaksumaan tiimityöskentelyä, ratkaisemaan ongelmia, kokeilemaan omia ideoita ja ottamaan vastuuta omasta työstä. Tarkoituksena on yrittäjämäisen asenteen, yrittäjyystiedon- ja kokemusten sekä työelämävalmiuksien lisääminen. (Nuori Yrittäjyys 2011.)

Ammatilliselle toiselle asteelle tarkoitettuja ohjelmia ovat:

- NY Menestyksen avaimet – oma talous hallussa
- NY Vuosi yrittäjänä
- NY 24-leiri
- NY Job Shadow

NY Oma talous-ohjelman toteuttamisessa on mukana työelämän edustaja, jolloin kouluyritysyhteistyötä voidaan vahvistaa. Ohjelman avulla opiskelijoiden kulutta- jaosaaminen lisääntyy, he oppivat hoitamaan raha-asioita ja omaksumaan työelämän pelisääntöjä.

NY Vuosi yrittäjänä - ohjelmassa opiskelijat perustavat lukuvuoden ajaksi miniyrityksen, joka toimii oikealla rahalla. Lukuvuoden aikana yrityksen perustamisen kaikki vaiheet käydään läpi ja myös yrityksen lopettaminen. Ohjelman avulla pyritään yrittäjämäisen asenteen, työelämätaitojen ja toimintatapojen oppimiseen. (Nuori Yrittäjyys 2011.)

NY 24h-leiri on suunniteltu ammatilliselle toiselle asteelle ja lukiolaisille. Leiri kestää vuorokauden ja sen aikana nuoret perustavat kuvitteellisen yrityksen oman ideaansa perustuen. Leirillä nuoret oppivat yrittäjyyttä learning by doing fun- periaatteen avulla. Leirillä oppiminen ryhmissä kehittää neuvottelu- ja vuorovaikutustaitoja sekä kykyä ongelman ratkaisuun. Tavoitteena on myös opettaa vastuunottamista omasta ja ryhmän toiminnasta. (Nuori Yrittäjyys 2011.)

NY Job Shadow ohjelmassa nuori voi seurata yrityksen johtajan toimintaa yhden päivän ajan. Ohjelma on jatkoa NY Vuosi yrittäjänä – ohjelmassa mukana olleille. Ohjelmassa nuorilla on mahdollisuus tutustua johtajuuteen, johtajilta vaadittaviin ominaisuuksiin sekä työelämään. (Nuori Yrittäjyys 2011.)

Enterprise without Borders on Vuosi yrittäjänä -ohjelman kansainvälinen versio. Siinä toimitaan kuten NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmassa, mutta Euroopassa. Ohjelma soveltuu NY Vuosi yrittäjänä -ohjelman jatkoksi. (Koulutuskeskus Salpausk- sen pedagoginen strategia 2012, 79.)

Päijät-Hämeen YES-keskuksen tavoitteena on kouluikäisten nuorten yrittäjyys- ja innovointivalmiuksien kehittäminen sekä edistää verkostoitumista koulujen ja työelämän välillä. Tavoitteena on kouluttaa Päijät-Hämeen talousalueen opettajia yrittäjyyskasvatuksessa ja tarjota ohjelmia, YES malleja ja hyviä käytänteitä tukemaan opetusta. YES-keskus järjestää alueen opiskelijoille, opettajille, yrittäjille ja työelämän toimijoille erilaisia tapahtumia. (Päijät-Hämeen YES-keskus 2011.)

Entre Akatemia on yhdessä Lahden ammattikorkeakoulun ja Laurea ammattikorkeakoulun kanssa toteuttama ESR-rahoitteinen hanke vuosille 2011 – 2013.

Hankkeen tavoitteena on tukea sekä miesten että naisten yrittäjyyttä. Erityisesti kohderyhmänä ovat nuoret naiset, sillä heitä on Euroopan laajuisesti vähemmän yrittäjinä kuin miehiä. Lisäksi Entre Akatemia antaa mahdollisuuden opiskelijoille, opettajille, yrittäjille ja yrittäjyydestä kiinnostuneille aktiiviseen ja aitoon verkostoitumiseen, kehitystyöhön sekä keskusteluun yrittäjyyteen liittyvistä mahdollisuuksista ja mahdottomuuksista. (Entre Akatemia.)

Finpec koordinoi Suomessa harjoitusyrittäjäverkostoa. Harjoitusyrittäjätoiminta tarkoittaa oppimisympäristöä, joka koostuu opiskelijoiden ylläpitämistä harjoitusyrittäjäyhteisöistä ja todelliseen maailmaan perustuvista simuloituista palveluista. Harjoitusyrittäjä on yrittäjyyden koulutusjärjestelmä, jota myös EU-komissio suosittelee. Menetelmän tarkoituksena on saada opiskelijat innostumaan itseohjautuvaan oppimiseen sekä antaa yrityksen perustamiseen tarvittavat taidot. (Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia 2012, 79.)

DynaStart on opiskelijoille tarkoitettu verkkoyhteisö. Siinä voi tuoda esille kuviensa, tekstien ja videon muodossa oman liikeidean. Rekisteröitymällä DynaStart-yhteisöön voi opiskelija saada esim. vinkkejä oman liikeidean kehittämiseen tai opiskelija voi kehittää muiden ideoita. Opettajille DynaStart on oppimisympäristön ja opetustyön apuna. (PHKK:n sisäinen intra.)

Kootun teorian avulla pyritään saamaan vastauksia asetettuun tutkimusongelmaan sekä tukemaan opinnäytetyön empiiristä osuutta, jotta saadaan ratkaistua päätutkimuskysymys, miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää?

3 TUTKIMUSKONTEKSTI- JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön konteksti eli se ympäristö, jossa tutkimus tehdään sekä tutkimusmenetelmät, joilla aineisto hankitaan. Lisäksi luvussa kuvataan tutkimuksessa kerätyn aineiston käsittely ja analysointitapa.

3.1 Case-organisaation esittely

Päijät-Hämeen koulutus konserni-kuntayhtymä (PHKK) on maakunnallinen koulutuksen järjestäjä, kehittäjä ja ylläpitäjä. Koulutus konserni johtaa ja koordinoi jäsenkuntiensa (13) puolesta ammattikorkeakoulutusta (Lahden ammattikorkeakoulu), lukio- ja ammatillista koulutusta, oppisopimuskoulutusta (Koulutuskeskus Salpaus) sekä kuntoutusta ja työhönvalmennusta (Tuoterengas). Konsernissa on kolme tulosaluetta:

- Koulutuskeskus Salpaus
- Lahden ammattikorkeakoulu
- Tuoterengas

Sisäisinä palveluyksikköinä toimivat Yhteiset palvelut:

- Hallintopalvelut, Yleishallintopalvelut, Henkilöstöpalvelut ja Talouspalvelut
- Kiinteistöpalvelut
- Ravintolapalvelut
- Tietohallintopalvelut
- Tieto- ja kirjastopalvelut
- Viestintä- ja markkinointipalvelut (PHKK info 2012.)

Koulutus konsernin koko henkilöstön määrä oli 31.12.2011 yhteensä 1717 henkilöä, joista opetushenkilöstöä oli 888. (PHKK:n Henkilöstökertomus 2011.)

Case-organisaatioksi on valittu PHKK:n tulosalueen Koulutuskeskus Salpauksen yksi toimiala, Tuote-Salpaus. Kolme muuta toimialaa ovat Palvelu- Salpaus, Salpauksen Areena ja Aikuiskoulutus ja työelämäpalvelut.

Koulutuskeskus Salpaus järjestää Lahden seudulla ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta nuorille ja aikuisille sekä tekee tiivistä kehittämissyhteistyötä elinkeinoelämän kanssa. Vuosittain Salpauksessa opiskelee yli 20 000 nuorta ja aikuista opiskelijaa. Opettajia ja muuta henkilöstöä Salpauksessa on yli 750. Ammatilliseen perustutkintoon opiskelee keskimäärin 5420 opiskelijaa. Oppisopimuskoulutuksessa on keskimäärin 1500 ja aikuiskoulutuksessa eri henkilöitä noin 13 000 ja lukiokoulutuksessa keskimäärin 200 opiskelijaa.

Tutkimuksen kohteena olevassa Tuote-Salpauksessa opiskelee noin 2800 opiskelijaa. Opettajia ja muuta henkilöstöä on noin 230. Tuote-Salpaus järjestää tekniikan ja liikenteen, kulttuurialan ja luonnonvara-alan koulutusta. Koulutusohjelmia on yhteensä 37. Koulutusta järjestetään mm. autoalalla, muovialalla, sirkusalalla, vaatetusalalla, luonto- ja ympäristöalalla sekä kone- ja metallialalla. Tuote-Salpauksen koulutusta on 12 eri toimipaikassa. Tuote-Salpauksessa on kaksi tulostusyksikköä: teollisuus- ja rakennusalan tulostusyksikkö sekä kulttuuri-, puu- ja luonnonvara-alan tulostusyksikkö. Tutkimuksen kohteena olevia koulutusohjelmia kuvataan tarkemmin kohdassa 3.2.

Tässä tutkimuksessa etsitään vastauksia kysymyksiin yrittäjyysopintojen toteutumisesta Tuote-Salpauksen koulutusaloilla, miten niitä on huomioitu opetussuunnitelmissa, miten niitä on markkinoitu opiskelijoille, miten paljon valinnaisia yrittäjyysopintoja on valittu tai miksi niitä ei ole valittu. Vastausta haetaan myös opettajan ja opinto-ohjaajan rooliin yrittäjyysopintojen markkinoinnissa. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yrittäjyysopintojen nykytila, sen sisältö, tavoitteet, kehittäminen ja mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen & Saja-vaaran (2010, 161) mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja pyrkiä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tutkimaan tutkimuksen kohdetta. Tarkoituksena on löytää tosiasioita, eikä todentaa väittämiä, jotka ovat jo olemassa. Pyörälän (2002) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä esittämään tuloksia ensisijaisesti numeraalisesti. Saadut tulokset ovat tiivistä kuvausta tutkittavasta ilmiöstä.

Yhtenä aineistonkeruumenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun teema-alueet ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2009,48.). Tyypillistä teemahaastattelulle Hirsjärven et al. (2010, 208) mukaan on se, että tiedossa olevien teema-alueiden tarkka kysymysten järjestys ja muoto puuttuu.

Haastattelu on laadullisen tutkimuksen päämenetelmä. Haastattelun etuna on joustava aineiston kerääminen, sillä tutkija ja haastateltava ovat suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelun etuna verrattuna muihin tiedonkeruumuotoihin on se, että haastattelussa voidaan aineiston keräämistä säädellä tilanteen mukaan vastaajia myötäillen. Haastattelu antaa myös paremmin mahdollisuuksia vastauksien tulkintaan. (Hirsjärvi et al. 2010, 204 - 206.)

Haastattelun ongelmana on, että sen huolelliseen valmisteleminen ja tekemiseen kuluu runsaasti aikaa. Haastattelun luotettavuutta voi heikentää haastateltavan taipumus sosiaalisesti suotavien vastausten antamiseen. Haastatteluaineisto on tilannesidonnaista, jolloin tutkittavat voivat haastattelutilanteessa puhua eri tavalla kuin jossakin muussa tilanteessa. (Hirsjärvi et al. 2010, 206 - 207.)

Haastattelu on valittu tiedonhankintamenetelmäksi, koska haastateltaville halutaan antaa mahdollisuus tuoda esille asioita mahdollisimman vapaasti. Toiseksi tutkija ei voi tietää etukäteen minkä suuntaisia vastauksia saadaan, jolloin saatavia vastauksia on mahdollisuus selventää. Haastattelun valintaa tässä tutkimuksessa tukee myös se, minkä Hirsjärvi et al. (2010, 206) toteavat, että haastateltaviksi suunnit-

tellut henkilöt saadaan todennäköisimmin mukaan tutkimukseen. Haastateltavat voidaan tarvittaessa tavoittaa myöhemmin, jos tarvitaan täydentäviä tietoja.

Haastattelun tavoitteena on saada vastauksia yrittäjyysopintojen toteutumiseen, suunnitteluun, tarjontaan, opettajan ja opinto-ohjaajan rooliin yrittäjyysopintojen markkinoinnissa sekä millaisia tarpeita opettajalla on yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta.

Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Haastateltaviksi on valittu tutkimuksen kohteena olevien koulutusalojen opettajia, opinto-ohjaajia, yrittäjyyspäällikkö sekä opetussuunnitelmista vastaava apulaisrehtori. Haastateltavia on kaikkiaan 7 henkilöä. Haastateltavat on valittu, koska heillä on kokemusta yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista ja niiden suunnittelusta. Haastattelujen tavoitteena on saada mahdollisimman monipuolista tietoa yrittäjyysopintojen nykytilanteesta, yrittäjyysopintojen sisällöstä ja tavoitteista, niiden toteutumisesta ja kehittämismahdollisuuksista.

Toisena aineiston hankintakeinona on lomakekysely, joka on survey-tutkimuksessa käytetty keskeinen menetelmä. Kyselyn etuna on, että se mahdollistaa laajan tutkimusaineiston keräämisen. Menetelmänä kysely on tehokas tutkijan aikaa ja vaivannäköä säästävä menetelmä. Lomakkeen huolellinen suunnittelu edesauttaa aineiston nopean käsittelyn ja analysoinnin. (Hirsjärvi et al. 2010, 193, 195.)

Lomakekysely toteutetaan webropol-kyselynä. Sähköisessä kyselyssä opiskelijat vastaavat tutkijan laatimiin kysymyksiin. Sähköinen kysely on valittu aineiston hankintamenetelmäksi, koska opiskelijoiden määrä on suuri ja vastaajajoukon vastaukset on helpompi analysoida.

Lomakekyselyn ongelmana voidaan pitää tulosten pinnallisuutta. Ongelmana on vastaajien suhtautumisen vakavuus tutkimukseen. Myöskään annettujen vastausvaihtoehtojen onnistumista ja niiden ymmärrettävyyttä on vaikea arvioida. Lisäksi hyvän lomakkeen laatiminen on aikaa vievää ja edellyttää tutkijalta monenlaista

osaamista. Vastaajien todellista tietämystä kyseltävästä aihealueesta ei voi tietää. Kyselyyn vastaamattomuus on myös ongelma. (Hirsjärvi et al. 2010, 195.)

Lomakekyselyn tavoitteena on saada vastauksia opiskelijanäkökulmasta, sillä tutkimuksen kannalta on tärkeää tietää miten opiskelijat kokevat yrittäjyysopintojen tarjonnan, sen sisällön ja opintojen riittävyyden ja mahdolliset kehittämisehdotukset.

Lomakekysely lähetetään tutkimuksen viiden koulutusohjelman toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoille. Tutkimuksen koulutusohjelmiksi on valittu putkiasennuksen koulutusohjelma, ympäristöalan koulutusohjelma, vaatetusalan koulutusohjelma, kuljetuspalvelujen koulutusohjelma ja tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelma. Koska näissä koulutusohjelmissä opiskelee toisella ja kolmannelle vuosikurssilla yhteensä 171 opiskelijaa, ei kyselyä lähetetä resurssisyistä kaikille opiskelijoille. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille ei lähetetä kyselyä, koska he ovat juuri aloittaneet ammatilliset opinnot, eikä heillä vielä ole kokemusta yrittäjyysopinnoista.

Putkiasennuksen koulutusohjelmasta valmistuu putkiasentajia. Koulutusohjelman sisältö:

- käyttövesi- ja viemärijärjestelmien asennus 20 ov
- lämmitysjärjestelmien asennus 20 ov
- putkistojen hitsaus 20 ov
- kaikille valinnaiset tutkinnon osat 30 ov
- vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov
- ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov

Putkiasentaja asentaa vesi- ja viemärijärjestelmiin sekä lämmitysjärjestelmiin kuuluvat putkisto- ja laiteasennukset sekä niiden suojaus- ja erityistyöt. Tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta ja sen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Ympäristöalan koulutusohjelmasta valmistuu ympäristönhoitajia. Koulutusohjelman sisältö:

- kestäväällä tavalla toimiminen 30 ov
- ympäristön hoitaminen 20 ov

- valinnaiset tutkinnon osat 40 ov
- ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov
- vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov

Ympäristön hoitajan perustehtävänä on hoitaa erilaisia ympäristöjä. Ympäristönhoitaja toimii työssään kestävän kehityksen kaikilla osa-alueilla, mutta keskittyy puhtaan veden hankintaan, vesi- ja jätehuoltoon erityisesti haja-asutusalueilla ja ympäristön arviointiin. Tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta ja sen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Vaatetusalan koulutusohjelmasta valmistuu vaatetusompelijoita. Koulutusohjelman sisältö:

- tekstiili – ja vaatetusalan perusosaaminen 10 ov
- ompelun perusosaaminen 10 ov
- vaatetusompelu ja asiakaspalvelu 30 ov
- ammatillinen projektityö 10 ov
- valinnaiset tutkinnon osat 30 ov
- ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov
- vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov

Vaatetusompeijan ammateissa yhdistyvät taito valmistaa ja suunnitella vaatteita ajan tyylien ja trendien vaatimuksien mukaisesti. Tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta ja sen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Kuljetuspalvelujen koulutusohjelmasta valmistuu autonkuljettajia, linja-autonkuljettajia ja yhdistelmäajoneuvonkuljettajia. Koulutusohjelman sisältö:

- kuljetusalan perustason ammattipätevyys 10 ov
- kuorma-auton tavarankuljetuksen hallinta 30 ov
- kuorma-autokuljetukset 20 ov
- linja-auton tavarankuljetusten hallinta 20 ov
- linja-autokuljetukset 20 ov
- yhdistelmäajoneuvokuljetukset 30 ov
- valinnaiset tutkinnon osat 30 ov
- ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov
- vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov

Autonkuljettajat, linja-autonkuljettajat ja yhdistelmäajoneuvonkuljettajat toimivat itsenäisinä ja vastuuntuntoisina asiakaspalvelijoina. Tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta ja sen laajuus on 120 opintoviikkoa.

Tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelmasta valmistuu taidekehystäjiä. Koulutusohjelman sisältö:

- asiakaslähtöinen valmistaminen 10 ov
- kulttuurilähtöinen valmistaminen 10 ov
- tuotteen suunnittelu 10 ov
- tuotteen valmistaminen 20 ov
- valinnaiset tutkinnon osat 40 ov
- ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat 20 ov
- vapaasti valittavat tutkinnon osat 10 ov

Taidekehystäjä suunnittelee ja valmistaa kehyksiä erilaisiin taideteoksiin ja monenlaisiin sisustustuotteisiin. Tutkinnon suorittaminen kestää 3 vuotta ja sen laajuus on 120 opintoviikkoa. (Koulutuskeskus Salpaus [www-sivut](http://www.salpaus.fi).)

3.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Webropol-kyselyllä saaduista tuloksista oli mahdollisuus muodostaa erilaisia raportteja. Ensimmäisessä vaiheessa kokeiltiin erilaisia raporttimalleja, jotka esittivät parhaiten saatuja tuloksia. Tuloksista sai muodostettua erilaisia taulukoita, pilarikuvioita, ympyröitä ja niihin tietoja joko henkilömäärinä tai prosentteina. Koska kyselyn avulla saadut vastaukset oli helppo ja nopea purkaa, tulostettiin saadut tulokset paperille. Kyselyn avoimet vastaukset saatiin keräämällä vastaukset aihealueittain ja merkitsemällä yhtäläisyydet eri väreillä. Tämän jälkeen aineiston analysointi oli mahdollista.

Teemahaastatteluiden aineiston analysointi aloitettiin haastattelutilanteissa kiinnittämällä huomiota toistuviin asioihin. Teemahaastattelut nauhoitettiin tutkijan työn helpottamiseksi. Tallennettu aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi sanasanaisesti, minkä jälkeen aloitettiin aineiston analysointi. Litterointi tehtiin aina heti

haastattelujen jälkeen, jolloin haastattelijalla oli syvällisempää tietämystä ennen seuraavan haastattelun alkamista. (Hirsjärvi et al. 2010, 222.)

Teemoittain tehdyn litteroinnin jälkeen aineisto tulostettiin ja teemat koodattiin merkitsemällä yhtäläisyyksiä erivärisillä yliviivaustusseilla, minkä jälkeen tehtiin analysointi kunkin teema-alueen osalta erikseen. Värikoodien avulla oli helppo löytää aineistosta jotakin tiettyä aihetta käsittelevät kohdat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä vaiheessa aineisto oli käyty useaan kertaan läpi ja perehdytty syvällisesti aineiston sisältöön.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tässä luvussa esitellään ensimmäiseksi teemahaastatteluiden tutkimustulokset. Taulukkoon 7 on koottu haastattelujen keskeisimmät havainnot. Sitten perehdytään webropol-kyselyillä saatuihin tutkimustuloksiin, joiden keskeisimmät havainnot on koottu taulukkoon 9. Haastatteluissa ja kyselyissä esille tulleita yhtäläisyyksiä on koottu taulukkoon 10. Tulosten analyysissä on otettu huomioon teoreettisessa viitekehyksessä esille tulleita asioita. Lopuksi esitellään tutkimustulosten perusteella havaittuja kehittämisehdotuksia, jotka on koottu taulukkoon 11. Sen lisäksi kehittämisehdotukset esitetään vielä tekstinä.

Alun perin kolmanneksi aineiston hankintamenetelmäksi suunniteltu, opettajille tarkoitettu Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Kerhokeskuksen kehittämä yrittäjyyskasvatusta mittaava nettipohjainen kysely ei toteutunut. Syynä oli se, että järjestettyyn kolmeen eri tilaisuuteen ei osallistunut riittävästi opettajia. Tällöin tutkimuskäyttöön ei ollut mahdollista saada yleisellä tasolla olevaa raporttia, vaan tulokset tulivat yksilötasolla jokaiselle vastaajalle erikseen.

4.1 Teemahaastattelujen toteutus ja tulokset

Seuraavaksi esitellään teemahaastatteluissa saadut tutkimustulokset. Tulokset esitellään haastatteluissa käytettyjen teemojen mukaisesti sisältäen myös teemoihin kuuluvat alakysymykset. Vastauksia haettiin päätutkimuskysymykseen, miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää. Päätutkimuskysymyksen ratkaisemiseksi haastatteluissa pyrittiin selvittämään yrittäjyysopintojen nykytilaa, sisältöä, tavoitteita ja opettajien tarpeita yrittäjyysopintojen toteuttamisessa. Tulosten esittelyssä käytetään myös suoria lainauksia, joita tuli esille haastattelutilanteissa. Suorat lainaukset esitetään kursivoidulla tekstillä.

Teemahaastattelut toteutettiin yksilökohtaisina haastatteluina. Haastatteluissa käytettiin teemahaastattelurunkoa, joka oli kaikille sama (liitteenä 2). Haastatteluun osallistui seitsemän henkilöä. Haastattelussa olivat mukana apulaisrehtori, opinto-ohjaajia ja opettajia sekä yrittäjyyspäällikkö. Haastatteluajat varattiin henkilökohtaisesti soittamalla. Samalla kerrottiin haastattelun aihe, tausta ja tavoitteet.

Ensimmäinen haastattelu toteutettiin 24.9.2012 ja viimeinen 9.10.2012. Haastattelut litteroitiin haastattelujen jälkeen siten, että aina seuraavan päivän haastattelun alkaessa edellisen päivän haastattelu oli litteroitu. Tällä tavalla aineistoon perehtyminen aloitettiin välittömästi. Uuden haastattelun alkaessa tutkijalla oli jo näkemystä ja havaintoja edellisen haastattelun pohjalta mahdollisista toistuvista asioista.

Teema 1: Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytila

Kysymykseen parhaimmasta infokanavasta tiedottaa yrittäjyysopinnoista tuli haastatteluissa esille useita erilaisia infokanavia. Neljän haastateltavan mielestä ensisijaisesti parhaimpana infokanavana pidettiin ryhmänohjaajaa ja ammattinopettajaa. *”Mun mielestä se heidän säännöllisesti läsnä oleva opettaja ja meil se on usein ryhmänohjaaja.”* Yhden haastateltavan mielestä opinto-ohjaajalla on tärkein rooli yrittäjyysopintojen tiedottamisessa.

Neljän haastateltavan mielestä toissijaisesti opinto-ohjaajalla on merkittävä rooli, sillä he kiertävät tiedottamassa asioista opiskelijoille. Muita esille tulleita infokanavia olivat koulutuspäällikkö, netti, asiainfot, YES- hankkeen projektihenkilöt, tutorit ja yritysvierailut. Haastatteluissa ilmeni, että yrittäjyysopinnot ovat nuorille vaikeasti hahmottuva asia ja niistä on hyvä keskustella nuorten kanssa. Kahden haastateltavan mielestä Pakki *”on yks, jos vaan opiskelijat sitä sitten käyttäisivät.”*

Kysyttäessä haastateltavien roolia yrittäjyysopintojen markkinoinnissa, vaihtelivat vastaukset vastaajien toimenkuvasta riippuen. Johdon rooli markkinoinnissa on minimaalinen, sillä opiskelijoiden kanssa ollaan vähän tekemisissä. Markkinoinnin rooli tulee lähinnä esille siinä, että yrittäjyysopintojen tärkeyttä markkinoidaan erityisesti opettajien esimiehille, jotka ovat koulutuspäälliköitä ja koulutusjohtajia. Tätä kautta tieto välittyy myös opettajille. Keskusteltaessa alaisten kanssa yrittäjyysopinnoista, omilla asenteilla on vaikutusta muiden asenteisiin kuten siihen, miten itse suhtautuu, puhuu ja tuo esiin yrittäjyysopintoja. Lisäksi roolina on määrittellä mihin suuntaan ja minkä sisältöisiä yrittäjyysopinnot on ja jakaa sitä tietoa eteenpäin.

Opettajan rooli tuli esille ammatinopettajan roolina ja siihen liittyvänä yrittäjyytenä. Opettajan rooli nähtiin myös tiedottajan roolina eli aina kun yrittäjyyteen liittyvää tietoa tulee, niin siitä tiedotetaan opiskelijoille. ”Mut se että se oma sielu sanoo, että aina kun niistä pystyy puhumaan, niin aina pitää puhua”. Myös henkilökohtainen markkinointi tuli esille opettajien roolissa. Nuoret tekevät valintoja sen mukaan mitä kaveritkin valitsee ja on tärkeää, että nuorille osataan perustella näitä valintoja. Yrittäjyysopinnoista puhutaan myös työelämän edustajien kanssa.

Opinto-ohjaajan (opo) rooli on käydä kertomassa opiskelijoille valinnoista. Lukusuunnitelmat annetaan opiskelijoille opintojen alkaessa ja niitä käydään läpi opiskelijoiden kanssa opon tunneilla. Ongelmallista on, että yrittäjyysopinnot ovat valittavissa, mutta käytännön arjessa muut valinnaiset tutkinnon osat ”on niinkun jyrännyt sillä mielellä yrittäjyyden.” Yrittäjyysopintoja on markkinoitu ATTO-valinnaisten kautta. Yrittäjyysopinnoista informoidaan viimeistään viimeisen vuoden aikana työelämäinfojen ja jatko-opintoinfojen yhteydessä. Tällöin palaute- taan mieleen yrittäjyys realistisena vaihtoehtona itsensä työllistämiseen ja siihen, mitä valmistumisen jälkeen yrittäjyyteen liittyviä valmennuksia on tarjolla.

Taulukossa 6. on esitetty eri haastateltavien roolit yrittäjyysopintojen markkinoinnissa

Hallinto	Opettaja	Opintojen ohjaaja
<ul style="list-style-type: none"> - koulutuspäälliköille ja koulutusjohtajille kerrotaan yrittäjyysopintojen tärkeydestä - oma asenne - määritellä yrittäjyysopintojen sisältö 	<ul style="list-style-type: none"> - ammatinopettajan rooli - tiedottaja - henkilökohtainen markkinointi 	<ul style="list-style-type: none"> - kertoa valinnoista - lukusuunnitelmien läpikäyminen - ATTO-valinnaisten kautta markkinointi - työelämäinfot ja jatko-opintoinfot

Yksi haastateltava totesi: ”täällä se meillä opetussuunnitelmassa lukee, mut se että se ei niinku oo lähteny elämään ihan oikeesti arjen käytännön tasolla niin on sääli.”

Yrittäjyysopintojen toteutumiseen, suunnitteluun ja tarjontaan liittyy monenlaisia haasteita, joista haastateltavat toivat esille omat näkökulmansa.

Opettajan näkökulmasta on haasteellista toteuttaa yrittäjyysopintoja, varsinkin jos kehittää jotain uutta. Toteuttamisessa työyhteisön tuella ja vastuun jakamisella on merkitystä. Yrittäjyysopintojen toteutumiseen vaikuttaa myös opettajan persoona.

Yrittäjyysopinnot ovat yhteisiä, eivätkä ne asetu minkään koulutusohjelman lukujärjestykseen ihan sujuvasti, vaan valitessaan niitä joutuu opiskelija oikeasti olemaan yritteliäs, jotta saa järjestettyä itselleen mahdollisuuden opiskella yrittäjyyttä. Haasteellista on myös, että yrittäjyysopinnot voivat olla päällekkäin ATTO-valinnaisten tuntien kanssa, jolloin pitää sovitella, miten opinnot saadaan järjestettyä.

Haasteellisena nähtiin myös se, että opettajilla itsellään on liian vähän yrittäjyyskokemusta ja yrittäjyysosaamista, jolloin opettajalla on vaikea lähteä opettamaan sitä. Lisäksi toteuttamiseen ja suunnitteluun voi vaikuttaa opettajan itse asian osaamattomuus, eikä osata nähdä niitä mahdollisuuksia, mihin yrittäjyyden kytkee. Haasteita asettaa myös se, että yrittäjyysopinnot nähdään liian usein irrallisina. Tätä näkemystä tukee myös teoria, sillä Wilsonin (2008, 9) mukaan myös Euroopan yliopistoissa yrittäjyyttä tarjotaan yleensä erillisinä kursseina sen sijaan, että opintojen sisältö olisi integroitu aloihin. Mielenkiintoisuutta voisi lisätä se, että olisi yritysvierailuja erilaisiin yrityksiin.

Haasteita asettaa, että Salpaus on iso oppilaitos. Aloja on paljon ja aloilla on omat erityispiirteet, joiden soveltaminen käytäntöön tulisi huomioida. Vaikka toiminnassa on paljon aloja mukana, joilta saadaan ns. benchmarking apua, niin yrittäjyyden vieminen omalle alalle vaatii perehtymistä, aikaa ja sitoutumista niin opettajilta, opinto-ohjaajilta kuin koulutuspäälliköiltä.

Suunnittelun osalta haasteellisena nähtiin se, että pitää miettiä alakohtaisesti, miten suunnittelu tehdään, ketkä siinä olisi hyvä olla mukana ja ketkä suunnitelmia laatii. Yrittäjyysopintojen organisointiin lukujärjestysteknisesti kaivattiin parannusta, etteivät kurssit mene päällekkäin.

Suurena haasteena nähtiin asenteet ja käytännön arjen toteuttaminen sekä opettajien innostaminen siihen, että yrittäjyysopinnot voitaisiin nähdä pysyvänä vaihtoe-

tona ja mahdollisuutena toteuttaa. Yrittäjyysopinnot eivät pitäisi olla pelkkänä nimenä opetussuunnitelmissa, vaan se tulisi kirjoittaa auki eli mitä se tarkoittaa eri koulutusaloilla.

Toteuttamiseen vaikuttaa osaltaan myös se, että opiskelijat menevät työssäoppiin ja he näkevät käytännön työelämän kautta yrittäjyyden. Haasteellista onkin se, kuinka moni opiskelija osaa yhdistää yrittäjyyden omaan ammattiinsa, jollei koulussa ole mahdollista yrittäjyysopintoja systemaattisemmin lähestyä.

Haastatteluissa ilmeni, että yrittäjyysopintojen tulisi olla alakohtaisia, sillä murrosikäiselle nuorelle on iso kynnyks lähteä toisten vieraiden ryhmien kanssa opiskelemaan. Opiskelijalta vaatii uskallusta lähteä pois tutusta omasta ryhmästä.

Yhtenä arjen haasteena tuli esille Salpauksen laajuus ja että kampukset ovat erillään toisistaan. Keskusta-alueilla toteuttaminen on helpompaa kuin reuna-alueilla. Yllättävän monelle opiskelijalle tällä asialla on vaikutusta.

Suunnittelun osalta yrittäjyys tulisi huomioida paremmin lukujärjestyksissä. Haastatteluissa tuli esille, että työelämää voisi hyödyntää enemmän, kuten yritysvierailuja ja luennoitsijoita, sillä valmiit verkostot ovat olemassa. Lisäksi opiskelijoiden työssäoppimisen (top) kokemuksia voisi hyödyntää enemmän.

Syitä siihen, miksi yrittäjyysopintoja ei valita, löytyi useita. Kahden haastateltavan näkemys oli, että ammatillinen kasvu on vielä niin alkuvaiheessa ja omassa elämässä on menossa tärkeä itsenäistymisvaihe. Monille nuorille yrittäjyys on kaukainen asia.

Kaksi haastateltavaa toi esille käytännön asioita, kuten lukujärjestystekniset syyt. Yrittäjyysopintoja ei löydy omasta lukujärjestyksestä, vaan pitää selvittää koska ja missä niitä on. Toinen käytännön järjestelyihin liittyvä asia, joka tuli esille kahdessa haastattelussa on se, että fyysisesti opiskelijat voivat olla eri paikassa, missä yrittäjyysopintoja toteutetaan. Nuoret eivät halua lähteä tutusta ryhmästä toiselle kampus alueelle opiskelemaan.

Tietämättömyys yrittäjyysopinnoista nähtiin myös osasyynä siihen, että kurseja ei valita. Tähän voi vaikuttaa puutteellinen informaatio ja markkinointi. Yksi haastateltava totesi, että hopottamista pitäisi olla: *”Hopottaminen on kai joku sellai sana, joka liittyy tällaseen henkilökohtaiseen markkinointiin.”*

Yhtenä syynä nähtiin vääränlainen yrittäjyysopintojen toteuttaminen eli yrittäjyysopintoja toteutetaan yksittäisinä, irrallisina asioina. Opetus on liian teoreettista eikä käytännön läheistä. Osasyynä valintoihin on se, ettei olla kiinnostuneita tai on ennakkoluuloja yrittäjyysopinnoista. Lisäksi opiskelijat joutuvat tekemään valinnaisten aineiden suhteen valintoja ja jokin kiinnostavampi aine tulee valituksi. Yhden haastateltavan näkemys oli, että yrittäjyysopintojen valintaan vaikuttaa keinotekoisuus. Yrittäjyys pitäisi toteuttaa työelämän kautta, eikä itsetarkoituksella. Tätä näkemystä sivuaa myös Seikkula-Leinon (2007) tekemä tutkimus, jonka mukaan aiheen keinotekoisuus on yksi syy, mikä on vaikuttanut siihen, että yrittäjyyskasvatusta ei ole toteutettu.

Teorian mukaan nuorten yrittäjyyden edistämässä on koululla merkittävä asema. Avainasemassa ovat yrittäjyyskasvatusta opettavat opettajat. Heidän asenteensa, arvonsa ja motivaationsa yrittäjyyttä kohtaan vaikuttavat yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. (Ristimäki 2004, 115 -116; Ylinen 2011.) Yksi haastateltavista totesi, että opettajien asenteella on vaikutusta opintojen valintaan.

Teema 2: Yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet

Kysymykseen, miten Salpaus yleisesti tai opettaja yksityisesti voi edistää ja kehittää yrittäjyysopintojen tavoitteiden toteutumista, vastasi yksi haastateltava, että heittäytymällä uuteen asiaan, sillä se on monelle opettajalle uutta. *”Se on oikeastaan opettajan tutkivan oppimisen polku yhtäläillä kuin se on opiskelijan tutkivan oppimisen polku.”*

Tavoitteiden toteutuminen vaatii sitoutumista tehtävään ja toteuttamiseen pitäisi olla resursseja Salpauksesta. Uusien asioiden toteuttamisessa tarvittaisiin myös mentorointitukea. Henkilöä, jonka kanssa voi yhdessä toimia. Taustalla ei tarvitse

välttämättä olla yrittäjyysopettajuutta, vaan riittävää olisi eräänlainen uuden opettajuuden ajattelumalli.

Kahden haastateltavan mielestä yrittäjyyttä voisi sisällyttää ammattiaineisiin. Alan opettajat voisivat ottaa opettamassaan aineessa yrittäjyysnäkökulman esille. Mitä käsitelty asia merkitsee yrittäjälle?

Teorian mukaan yrittäjyyskasvatuksen integrointi esimerkiksi matematiikkaan mahdollistaisi opetuksen kaupallisesta näkökulmasta. (Ylinen 2011; Luukkainen et al. 2002, 17). Haastatteluissa tuli esille, että asioita pitäisi kytkeä toisiinsa, niin että otetaan yrittäjyyden opetusta, ammatin opetusta, englannin tai matematiikan opetusta ja kytkeä nämä toisiinsa ja opettaa esimerkiksi yrittäjyysmatematiikkaa.

Haastatteluissa ilmeni, että asioita tehdään liikaa teorian kautta, asioita pitäisi alkaa tekemään eri tavalla kuin ennen. Se olisi uutta pedagogista ajattelua. Tavoitteiden toteutumiseen vaikuttaa opettajan oma kiinnostus yrittäjyysopintoja kohtaan ja se, että opettaja opiskelee ja paneutuu siihen, mitä yrittäjyys on ja mitä se tarkoittaa käytännön toimintana luokassa. Myös teoria (Ristimäki 2004, 115 - 116; Ylinen 2001) tukee näkemystä, että yrittäjyyskasvatusta opettavien opettajien asenne ja motivaatio vaikuttavat yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. Toisaalta toteuttamiseen vaikuttaa myös se, miten opettajan esimies tukee näihin asioihin kouluttautumista. Yhtenä hyvänä asiana pidettiin uusia opetusmenetelmiä, kuten NY Vuosi yrittäjänä ja Finpec järjestelmä. Lisäksi YES-keskuksen toiminta nähtiin tärkeäksi.

Yhden haastateltavan näkemys oli, että Salpaus voi edistää yrittäjyysopintojen tavoitteiden toteutumista tukemalla yrittäjyyskasvatusta, ja että sitä pidetään positiivisena asiana: *”myös johto niinku tukee tätä toimintaa ja näin myös koen, että johdon tuki tällä itse asiassa onkin.”*

Yrittäjyysopintojen tavoitteiden toteutumisen ongelmana nähtiin ajanpuute. Opettajilla on valtavasti ideoita, mutta niiden toteuttamiseen ei ole riittävästi aikaa. Tavoitteiden toteuttamisessa tarvitaan työyhteisön ja esimiesten tukea. Kahden

haastateltavan mielestä opettajalla voisi olla työpari, jonka kanssa yhdessä toteutettaisiin asioita, jolloin voimavaroja voitaisiin jakaa tasaisemmin.

Haastateltavien yrittäjyysopintojen tavoitteet olivat melko lailla samanlaisia. Ensimmäkin tavoitteiden tulisi olla työelämälähtöisiä, tosin jokaisella alalla ne voivat olla omanlaisia. Kaikilla ammatillisen koulutuksen saaneilla opiskelijoilla pitäisi olla käsitys siitä, mitä on olla yrittäjänä omalla alallaan.

Kaksi haastateltavaa toi esille sen, että tavoitteet tulevat suoraan opetussuunnitelmista. Eli kaikilla opiskelijoilla pitää olla tietyt perustiedot yrittäjyydestä. Tavoitteena on myös, että jonkinlainen yrittäjyyspolku voisi toteutua varsinkin niille, jotka ovat enemmän kiinnostuneita yrittäjyydestä.

Yksi haastateltavista painotti sisäisen yrittäjyyden merkitystä. Oman yrityksen perustaja tarvitsee sisäistä yrittäjyyttä ja vastaavasti kuka tahansa tarvitsee sisäistä yrittäjyyttä kun työskentelee toisen palveluksessa. *”Eli se olisi tavallaan se astinlauta, millä niinku lähetään liikkeelle”*. Lisäksi tarvittaisiin enemmän *”ihan oikeata yrittäjyys yrittäjyyttä.”* NY-yritykset ovat tämän tyyppisiä asioita.

Kahdella vastaajista ei ollut selkeää tavoitetta yrittäjyysopinnoille. Yksi haastateltava toivoi, että tavoitteet tulisivat opiskelijasta itsestään. Eli tavoitteet lähtevät opiskelijan omasta elämäntilanteesta ja siitä, näkeekö hän nyt sen ajan kypsäksi.

Yhden haastateltavan mielestä tavoitteena on se, että *”opiskelija sais ainakin sellasen kipinän siihen, et tää vois olla yks mun uravaihtoehdoista, et ei ainakaan niinkun jäis niinkun kokonaan käsittelemättä, että et, et voisko niinku tällästakin ehkä elämässä tehdä ja tällä osaamisella sitten myöhemmin lähtee sitä jalostaa eteenpäin.”*

Teorian mukaan (Ristimäki 2004, 27) oikeanlaisella yrittäjyyskasvatuksella innostetaan opiskelijoita entistä enemmän jossain elämän vaiheessa harkitsemaan yrittäjyyttä. Haastatteluissa ilmeni, että tavoitteiden ei tarvitse olla kauhean isoja. Nuorille riittää se, että tavoitteet olisivat ihan perusasioita. Sitten kun ikää ja työkokemusta tulee enemmän, niin jossain olisi se kipinä, että tällaistaikin on tullut

joskus opiskeltua. Aiemman tiedon pohjalta voi lähteä ottamaan asioista lisää selvää.

Kysyttäessä yrittäjyysopintojen sisällön kehittämistä ja toteuttamista, kolme vastaajaa seitsemästä ei osannut ottaa kantaa opintojen sisältöön. Yhdellä vastaajalla ei ollut vielä riittävästi kokemusta yrittäjyyskasvatuksen sisällöstä. Toinen vastaaja tiesi sisällön, mutta ei ollut koskaan kuullut opiskelijoiden kommentoivan opintojen sisältöä. Kolmas ei osannut vastata, mutta hänellä oli tuoretta tietoa siitä, miten opiskelijat haluaisivat kehittää sisältöä: *”yhet sano, ett tarvis tota sellasta, että tietäis minkä verran pitää saada jostakin työstä rahaa, että sillä saa maksettua vuokrat ja kaikki, et se kannattas, että tämmöst liiketoimintasuunnitelma.”*

Muita esille tulleita näkemyksiä sisällön kehittämiseksi oli perusfaktojen opettaminen ja sen jälkeen niiden kytkeminen käytäntöön. Yhden haastateltavan kommentti oli: *”mä haluisin just sitä, että mentäs enemmän arkeen.”*

Yrittäjyysopintojen toteuttamista haluttiin kehittää ammattialaistamalla opintoja eli tekemällä oman alan töitä. Yrittäjyysopinnot tulisi olla opiskelijoille selkeämmin tarjottavissa. Niiden tulisi olla koulutusohjelmissa yhtä realistinen vaihtoehto kuin joku oman alan valinnainen aine. Selkeä näkemys oli se, että yrittäjyysopinnot pitäisi kytkeä muuhun opetukseen ja opettajien porukassa opettamiseen, ettei se ole pelkkää teoriaa luokassa.

Haastatteluissa ilmeni, että opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus opiskelijalla yrittäjyysopintoja riippumatta siitä, minkä alan opiskelija hän on tai missä toimipisteessä hän opiskelee. Lisäksi haluttiin paljon enemmän työelämäprojekteja, yhteistyötä työelämän kanssa, jolloin opiskelija voisi motivoitua paremmin opiskeluun. Yhden haastateltavan näkemys oli: *”haluaisin enemmän, että se opiskelu tapahtuisi yrittäjyyden kautta, jolloin se tulis se työelämä siihen myös sitä kautta mukaan.”*

Yrittäjyysopinnot haluttaisiin sitoa voimakkaammin opiskeltavaan alaan. Yleisellä tasolla tulee yleistä tietoa, mutta sitten oman kokemuksen kautta oppiminen on tehokkaampaa. Myös työssäoppimisjaksoja tulisi hyödyntää siten, että jaksojen

jälkeen tehtäisiin analyysejä siitä, mitä työssäoppimisjaksolla on opittu. Aito käytännön kokemus nähtiin hyväksi, paremmin kuin teoreettinen puoli.

Alan opettajien rooli nähtiin hyvin tärkeänä, sillä heillä on se ammatillinen osaaminen ja näkemys. Lisäksi toteuttamiseen tarvitaan riittävästi resursseja. Yhden haastateltavan mielestä olisi tärkeää saada oikeita yrittäjiä luokkaan kertomaan yrittäjätarinoita.

Teorian mukaan, vaikka yrittäjyyskasvatus on tullut opetussuunnitelmiin, voi se jäädä oppilaitoksessa korulauseeksi, eikä toteudu suunniteltujen tavoitteiden mukaisesti. (Leskinen 2000, 19,53.) Tärkeäksi koettiin myös se, että yrittäjyysopinnot olisi selkeästi huomioitu opetussuunnitelmissa: *”et se ei jää sitten vaan semmoseksi sanaksi paperille, että tällästekin vois tehdä”*.

Tärkeäksi nähtiin se, että yrittäjyysopintoja voitaisiin toteuttaa omassa kotiluokassa ja omassa ryhmässä. Nuorilta vaatii uskallusta ja suurta motivaatiota lähteä opiskelemaan niin sanotusti omaa polkuaan.

Teema 3: Opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta

Oman lähiesimiehen tuki on tärkeää yrittäjyysopintojen toteuttamisessa. Lähiesimiehen myönteisellä suhtautumisella yrittäjyyteen ja yrittäjyyden opettamiseen on merkitystä. Lisäksi sillä, että hän ymmärtää yrittäjyyden merkityksen alakohdasta. Haastatteluissa esille tullutta näkemystä tukee teoria (Leskinen 2000, 69,131), jonka mukaan johdon tuella ja suhtautumisella on merkittävä rooli oppilaitoksen yrittäjyyskasvatuksen toteutuksessa.

Kolme haastateltavaa toi esille yhtenä tukitoimena koulutuksen, riippumatta siitä onko opettajalla yrittäjätaustaa. Ammatinopettaja tarvitsee tietämystä siitä, mitä se yrittäjyyskasvatus on, jolloin koulutuksen merkitys korostuu. Erilaisissa tilaisuuksissa, kuten työpajoissa ja seminaareissa voisi tuoda esille esimerkkejä, miten yrittäjyyttä voidaan opetuksessa hyödyntää. Yhtenä tukitoimena tulivat esille opettajien virkaehtosopimuksen mukaiset koulutuspäivät (ves-päivät). Ves-päivän aiheena voisi olla yrittäjyys ja miten sitä voisi eri aloilla toteuttaa.

Opintojen toteuttamiseen tarvitaan riittävästi suunnittelu-aikaa ja keinoja, miten niitä normaalilla opettajaresurssilla voisi toteuttaa. Yrittäjyysopinnot eivät saisi olla vain tiettyjen henkilöiden vetovastuulla ”ja muut ulkoistaa siitä itsensä”, vaan jokainen opettaja voisi toteuttaa sitä omassa työssään.

Kolme haastateltavaa totesi, että toteuttamisessa tarvitaan ryhmän tukea ja kollegaa, jonka kanssa asioita tehdään yhdessä eikä kenenkään tarvitse tehdä yksin. Pariopettajuus on todettu hyväksi malliksi, jolloin ammatinopettaja saa työparikseen yrittäjyyskasvatusopettajan, joka osaa ohjata opiskelijaa yrittäjyyteen ja ammatinopettaja voi keskittyä itse ammatin opettamiseen. Kenenkään ei tarvitse osata kaikkea, vaan etsitään eri alojen substanssiosaajat ja yhdessä toteutetaan yrittäjyysopintoja.

Yksi haastateltava toi esille pedagogiset valmiudet ja tietämyksen siitä, että minikälaisia menetelmiä on käytössä. Tämän lisäksi tarvitaan tukea käytännön asioissa, kuten esimerkiksi NY-vuosi yrittäjänä -ohjelman käyttöönotossa.

Kolmen haastateltavan mielestä resursseja tulisi jatkossa ohjata yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneille opettajille siten, että opettajat voisivat saada lisäkoulutusta yrittäjyydestä. Yrittäjyyteen liittyviä perusprosesseja voi kuka tahansa opettaja oppia. ”Jos sä et opi niitä, niin kuinka voit ajatella, että sun opiskelijat oppis niitä.”

Haastatteluissa tuli esille, että yrittäjyyskasvatuksen toisen opettajan rekrytoinnille olisi jatkossa tarvetta, sillä on selkeästi viitteitä siihen, että erilaiset yrittäjyysopinnot tukevat hankkeet tulevat lisääntymään.

Kahden haastateltavan mielestä tulisi resursseja kohdentaa enemmän yritysvierailuihin. Tämän lisäksi yhden haastateltavan näkemys oli, että opettajalla olisi mahdollisuus tutustua kaikkien opiskelijoiden niille aloille, joita hän opettaa.

Yhden haastateltavan näkemys oli, että resurssit eivät poikkeakaan muusta ammatin opetuksen resurssista. Esimiehen pitää ottaa vastuu siitä, että yrittäjyysopinnot

ovat resursoinnin osalta tasavertaisia. Yrittäjyysopintoja tulee opettaa opetus-suunnitelman mukaisesti, jotta ne eivät jää irralliseksi.

Vastaajista kolmella ei ollut yrittäjyyttä tukevista hankkeista minkäänlaisia kokemuksia, yhdellä heistä oli tietoa YES- keskuksen toiminnasta. Yhdellä haastateltavalla oli kokemusta erilaisista oppimispoluista ja uusi opettajuus asioista.

Kolmella haastateltavalla oli enemmän kokemusta hankkeista ja heidän kokemuksensa olivat positiivisia. Kokemuksia oli pääasiassa YES-hankkeesta ja NY-yrittäjyys toiminnasta. Lisäksi yhdellä oli enemmän kokemusta hankkeista, myös yhteistyössä Lahden ammattikorkeakoulun kanssa. Haastatteluissa ilmeni, että silloin kun hankkeet ovat ulkoa ohjattuja, tulisi ne tuoda lähemmäksi arjen toimintaa. Lisäksi tarvittaisiin lisää perehdyttämistä niille, joille se on uutta. Esille tuli myös näkökulma hankkeesta, johon johto voisi osallista, jolloin olisi mahdollisuus tutustua toisenlaiseen opetusmenetelmään.

Opettajilta vaaditaan yrittäjyysajattelun tuntemusta, teorian tuntemusta ja näkemystä siitä, miten yrittäjyys kytkeytyy opetettavaan ammattiin. Kaikilla pitäisi olla peruskäsitys siitä, mitä yrittäjyys tarkoittaa, vaikkei olisikaan yrittäjä. Opettajan tulisi uskaltautua ajattelemaan, että vaikkei itse kaikkea osakaan, niin yhdessä kollegojen kanssa osataan. Opettajilta vaaditaan lisäksi soveltamiskykyä ja työelämätaitojen ymmärrystä. Yhtenä taitona katsottiin ajan hermoilla pysymisen ja siihen tarvitaan itsensä kouluttamista, sillä osaamista tulee ylläpitää. Taitoa on myös rohkeus lähteä kokeilemaan uutta. Yksi haastateltava totesi: *”Et tuota niinku rohkeesti vaan sitä ohjata sitä tavallaan tämmöseen niinkun vähän erilaisempaan oppimisympäristöön.”*

Verkostoituminen nähtiin tärkeäksi. Yhteistyö yritysten kanssa lisää toiminnallisia mahdollisuuksia ja pitää ajan tasalla, mitä tapahtuu koulun seinien ulkopuolella.

Opinto-ohjaajien työssä yrittäjyysopinnoista tiedotetaan samalla tavalla kuin muistakin valinnan mahdollisuuksista. Opinto-ohjaajat tarvitsevat myös riittävästi tietoa yrittäjyysopintojen toteuttamisesta, sisällöstä ja siitä miten opiskelija voi niitä valita. Opettajilta ja opinto-ohjaajilta vaaditaan asennetta, mikä ilmeni kah-

nessa haastattelussa. Opinto-ohjaajien kannustava, positiivinen asenne yrittäjyysopintoihin ja yrittäjyyteen nähtiin tärkeänä ja se, että hän tietää, mistä tietoa löytää.

Yksi haastateltava ei osannut ottaa kantaa siihen, että onko koulutuksessa otettu riittävästi huomioon tarvittavia taitoja. Koulutusta on tarjolla, jos on kiinnostusta ja aikaa kouluttautua. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että yrittäjyyttä ei ole riittävästi huomioitu opettajan koulutuksessa. Ilmeni, että on tilanteita, että sitä ei ole juuri ollenkaan huomioitu ja tilanteita, joissa sitä on painotettu aika paljon. Yrittäjyys nähtiin niin sanottuna läpäisyaineena ja riippuu opettajan kouluttajasta, tuleeko yrittäjyys ollenkaan esille.

Opettajan koulutuksessa yrittäjyys on huomioitu esimerkiksi YES-hankkeen kautta, joka on tarjonnut opettajille koulutuspaketin. Se antaa mahdollisuuksia, jos innostusta riittää. Yhtenä koulutusmahdollisuutena tuli opettajien ves-päivät, joissa voisi päivän aiheeksi ottaa yrittäjyyskasvatuksen. Yhden vastaajan kommentti oli: *”Must se on hirveen vaikee aine opettaa. Kun se on niin tylsä kuitenkin. Niin mulla olisi ainakin mahdotonta saada oppilaat pysyy hereillä tossa aineessa.”*

Opetussuunnitelmissa yrittäjyys näkyy, mutta alakohtaisesti on suuria eroja. *”Erot ei sais olla niin isoja, jos halutaan oikeesti tehdä yrittäjiä meille jatkossa Suomen kasvamaan.”* Haastatteluissa ilmeni, että yrittäjyysopinnot ovat sisälle rakennettuja opintoja *”ja nehän on täys mysteeri, koska en tiää onko ne sisällytetyjä.”* Toinen haastateltavan kommentti oli: *”Kyllähän ne on niin tuoreita juttuja ja vielä kuitenkin, että varmaan vaatii sitä aikaa ja paneutumista ja opastusta ja neuvontaa vielä aika runsaasti, että kyl me aika alussa kuitenkin ollaan.”* Tutkinon perusteiden tasolla kirjavuus on liian suuri. *”Se on ehkä parhaiten avattu niillä aloilla, missä yrittäjyys on ennestäänkin tuttua, kun se pitäis oikeesti olla toisinpäin. Se pitäis avata paremmin niillä aloilla, missä se ei oo tuttua.”*

Taulukkoon 7. on koottu haastattelujen keskeisimmät havainnot. Havainnot on ryhmitelty teemoittain, siten että kohdat 1-4 vastaavat kysymykseen yrittäjyysopintojen nykytilasta. Kysymykset 5-7 vastaavat sisältöön ja tavoitteisiin. Kysymyksillä 8-11 saadaan vastaus opettajien tarpeista yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta.

Taulukko 7. Haastattelujen keskeisimmät havainnot

1. Mikä on paras infokanava tiedottaa yrittäjyysopinnoista	<ul style="list-style-type: none"> - ryhmänohjaaja, ammattinopettaja - opinto-ohjaaja, Pakki
2. Minkälainen rooli sinulla on yrittäjyysopintojen markkinoinnissa	<ul style="list-style-type: none"> - infota koulutuspäälliköitä ja johtajia - tiedottaa, markkinoida, kertoa valinnoista - infota työelämästä ja jatko-opinnoista
3. Minkälaisia haasteita liittyy yrittäjyysopintojen toteutumiseen, suunnitteluun ja tarjontaan	<ul style="list-style-type: none"> - kehittää uutta, jakaa vastuuta - eivät asetu lukujärjestykseen sujuvasti - ovat päällekkäin ATTO-valinnaisten kanssa - opettajilla on liian vähän yrittäjyys kokemusta ja osaamista - yrittäjyysopinnot ovat usein irrallisia - tylsyys, alojen erityispiirteet - alakohtainen suunnittelu - opettajien asenteet, toteuttaa käytännössä - kampukset erillään toisistaan
4. Mitkä asiat vaikuttavat negatiivisesti yrittäjyysopintojen valintaan	<ul style="list-style-type: none"> - ammatillinen kasvu alkuvaiheessa - lukujärjestystekniset syyt - opiskelijat fyysisesti eripaikassa, missä opetus toteutetaan, tietämättömyys - puutteellinen markkinointi ja informaatio - yrittäjyysopinnot toteutetaan yksittäisinä, irrallisina asioina - opetus on liian teoreettista - kiinnostuksen puute, ennakkoluulot - opiskelijat joutuvat tekemään valintoja valinnaisten aineiden suhteen - opettajien asenne
5. Miten Salpaus yleisesti tai opettaja yksityisesti voi edistää ja kehittää omaa toimintaansa niin, että yrittäjyysopintojen tavoitteet voivat toteutua	<ul style="list-style-type: none"> - heittäytymällä uuteen asiaan - sitoutumalla tehtävään, resursseilla - kaksoisopettajuudella - sisällyttämällä yrittäjyyttä ammattiaineisiin, uudella pedagogisella ajattelulla - uusilla opetusmenetelmillä - työyhteisön ja esimiehen tuella
6. Minkälaiset tavoitteet asetat yrittäjyysopinnoille	<ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden tulisi olla työelämälähtöisiä - opiskelijoilla pitäisi olla käsitys, mitä on yrittäjyys omalla alalla ja perustiedot yrittäjyydestä, sisäisen yrittäjyyden merkitys antaa kipinä yrittäjyydestä
7. Miten haluaisit kehittää yrittäjyysopintoja sisältöä ja toteuttamista	<ul style="list-style-type: none"> - kytkemällä teoria käytäntöön ja muuhun opetukseen, selkeämmällä tarjonnalla - opettamalla porukassa - mahdollisuus opiskella riippumatta alasta tai toimipisteestä - enemmän työelämäprojekteja - sitomalla voimakkaammin omaan alaan - analysoimalla työssäoppimisjaksoja - riittäväillä resursseilla - selkeällä huomioimisella opetussuunnitelmissa - toteuttamalla omassa opiskeluympäristössä, yrittäjien omilla yrittäjätarinoilla

8. Minkälaisia tukitoimia opettajat tarvitsevat yrittäjyysopinnojen toteuttamisessa	<ul style="list-style-type: none"> - oman lähiesimiehen tuki - koulutus - Ves-päivät (yrittäjyysaihe) - suunnittelu-aikaa - ryhmän tuki - pariopettajuus
9. Miten yrittäjyysopinnojen resursseja tulisi jatkossa ohjata	<ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyyskasvatuksesta kiinnostuneille opettajille - mahdollisuus lisäkoulutukseen - toisen yrittäjyyskasvatus opettajan rekrytoinnilla - yritysvierailuilla
10. Minkälaisia kokemuksia sinulla on yrittäjyyttä tukevista hankkeista	<ul style="list-style-type: none"> - hyviä kokemuksia - YES-hanke - NY- yrittäjyys
11. Millaisia taitoja vaaditaan opettajilta ja opinto-ohjaajilta ja onko niitä mielestäsi riittävästi huomioitu opettajien koulutuksessa, entä opetussuunnitelmissa	<p>Opettajilta vaaditaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyys ajattelun ja teorian tuntemusta - näkemystä, miten yrittäjyys kytkeytyy ammattiin - käsitys mitä yrittäjyys on - työelämätaitojen ymmärrys - ajan hermoilla pysyminen - rohkeus uuden kokeiluun - verkostoituminen <p>Opinto-ohjaajilta vaaditaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - riittävästi tietoa - positiivista asennetta - kannustusta <p>Koulutus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koulutusta on, jos on kiinnostusta ja aikaa - YES-hankkeen kautta - opettajien ves-päivät <p>Opetussuunnitelmissa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyys näkyy, mutta suuret alakohtaiset erot - tutkinnon perusteiden tasolla kirjavyys suuri - sisälle rakennettuja opintoja

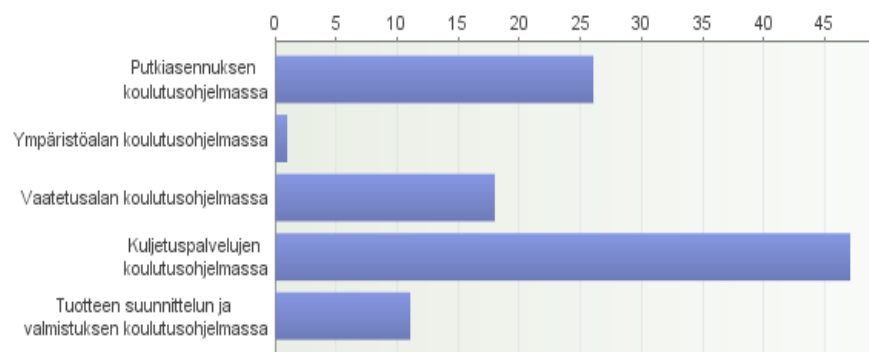
4.2 Webropol-kyselyn toteutus ja tulokset

Webropol-kysely toteutettiin viikoilla 39 ja 40 (liitteenä 3). Kyselyyn vastasi kaikkiaan 103 opiskelijaa putkiasennuksen-, ympäristöalan-, vaatetusalan-, kuljetuspalvelujen ja tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelmista. Kaikkiaan näissä koulutusohjelmissa opiskelee toisella ja kolmannella vuosikurssilla 171 opiskelijaa. Vastausprosentti oli 60,2. Vastaajista 70 oli miehiä ja 33 naisia. Vastausten lukumäärään vaikutti se, että osa opiskelijoista oli työssäoppimisjaksolla. Tästä johtuen ympäristöalan koulutusohjelmasta ei tullut kuin yksi vastaus.

Jokaisen koulutusohjelman opettajalle soitettiin henkilökohtaisesti ja kerrottiin kyselyn aihe, tausta ja tavoitteet. Opettajille lähetettiin kyselyn linkki ja he toteuttivat kyselyn opetuksen yhteydessä atk-luokassa. Ensimmäisen kyselyn toteuttamisessa oli tutkija itse mukana.

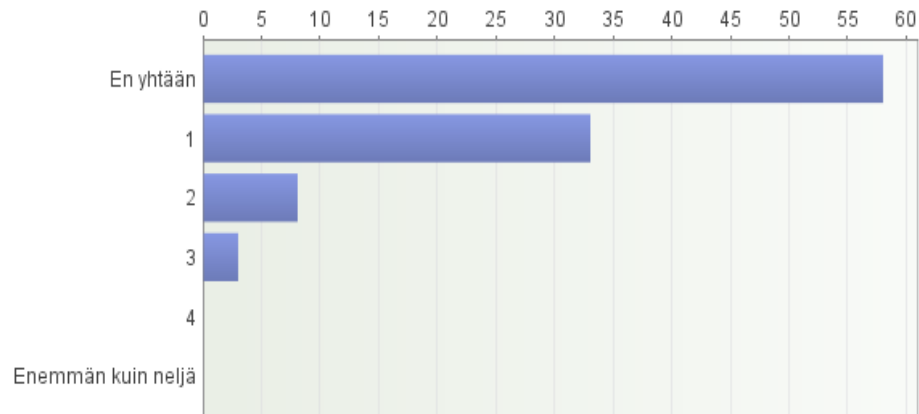
Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon yrittäjyysopintoja on opiskeltu ja miten ne vastaavat odotuksia. Lisäksi haluttiin tietoa yrittäjyysopintojen valinnoista ja syitä siihen, miksi niitä on valittu tai miksi niitä ei ole valittu. Yrittäjyysopintojen markkinointiin liittyen haluttiin tietoa kanavista, joiden kautta opiskelijat ovat saaneet informaatiota yrittäjyysopinnoista. Samalla kysyttiin opiskelijoiden mielipidettä parhaasta infokanavasta. Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään myös, mitä opiskelijat ovat oppineet yritystoiminnasta, millä tavalla opinnot innostavat yrittäjyyteen, lisäkurssien tarvetta ja ehdotuksia opintojen kehittämiseksi.

Alla olevasta kuviosta näkyy, miten vastaukset jakaantuivat eri koulutusohjelmien kesken.

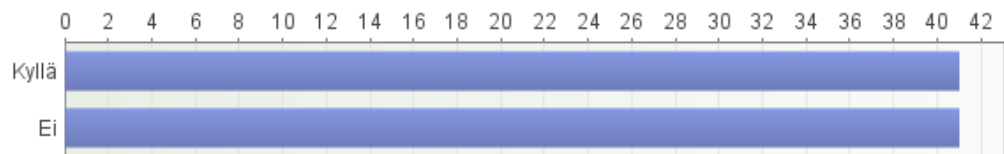
Kuvio 7. Vastaajien koulutusohjelmat

”Kysymykseen” kuinka monta kurssia olet opiskellut yrittäjyysopintoja, tuli vastauksia 102. Vastaajista peräti 58 ei ollut opiskellut yhtään kurssia. Yhden kurssin opiskelleita oli 33 ja kaksi kurssia opiskelleita oli 8 ja vain 3 opiskelijaa oli opiskellut yrittäjyyttä kolme kurssia. Enemmän kuin kolme kurssia opiskelleita ei ollut lainkaan. Alla olevasta kuviosta 8 näkee opiskeltujen kurssien määrän.

Kuvio 8. Opiskeltujen kurssien määrä

Siihen vastasivatko kurssit odotuksia, vastasi yhteensä 82 opiskelijaa. Jakauma vastausten suhteen oli hyvin tasainen: 41 oli sitä mieltä, että vastasivat ja 41 sitä mieltä, että kurssit eivät vastanneet odotuksia.

Kuvio 9. Vastasivatko kurssit odotuksia

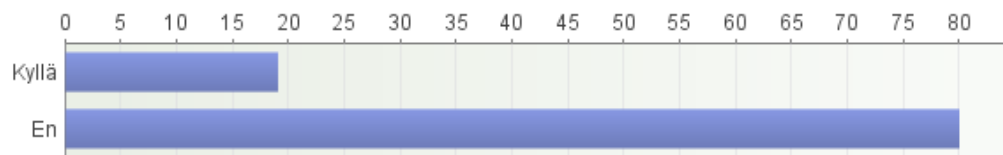
Edelliseen kysymykseen perustuen, voidaan tehdä johtopäätös, että tähän kysymykseen ovat vastanneet myös opiskelijat, jotka eivät ole valinneet yrittäjyysopin-toja. Vastaajat ovat mahdollisesti ymmärtäneet kysymyksen niin, että kurssit eivät ole vastanneet odotuksia, koska he eivät ole valinneet niitä.

Opiskelijat saivat kommentoida sitä, miten kurssit vastasivat odotuksia. Kommentteja saatiin 43 opiskelijalta. Vastaajista 8 ei tiennyt tai osannut sanoa, vastasivatko ne odotuksia. Vastaajista 15 oli sitä mieltä, että kurssit vastasivat hyvin odotuksia. Yksi vastaaja oli yrittänyt päästä kurssille, mutta sinne oli ollut liian vähän ilmoittautuneita, jolloin kurssia ei aloitettu.

Neljä opiskelijaa oli saanut kurssista paljon hyödyllistä asiaan liittyvää tietoa. Yksi vastaaja olisi halunnut, että olisi käsitelty enemmän asioita ja sitä miten yritys

perustetaan, koska se on aloittelijalle ihan uutta. Toinen vastaaja olisi toivonut enemmän yrittäjien itsensä kommentteja ja kokemuksia. Yhden vastaajan kommentti: *”omaan makuuni aika kuivaa ja tylsää.”* Kolmen vastaajan mielestä opinnot eivät vastanneet odotuksia. Syynä olivat liian kuivat tunnit ja *” olen pettynyt koulutukseni lupauksista, joita ei olla sitten toteutettu.”*

Yrittäjyysopintojen valintaa selvitettiin kysymällä, että oletko valinnut yrittäjyysopintoja. Kysymykseen vastasi 99 opiskelijaa. Vastaajista 80 vastasi kielteisesti ja 19 myönteisesti.

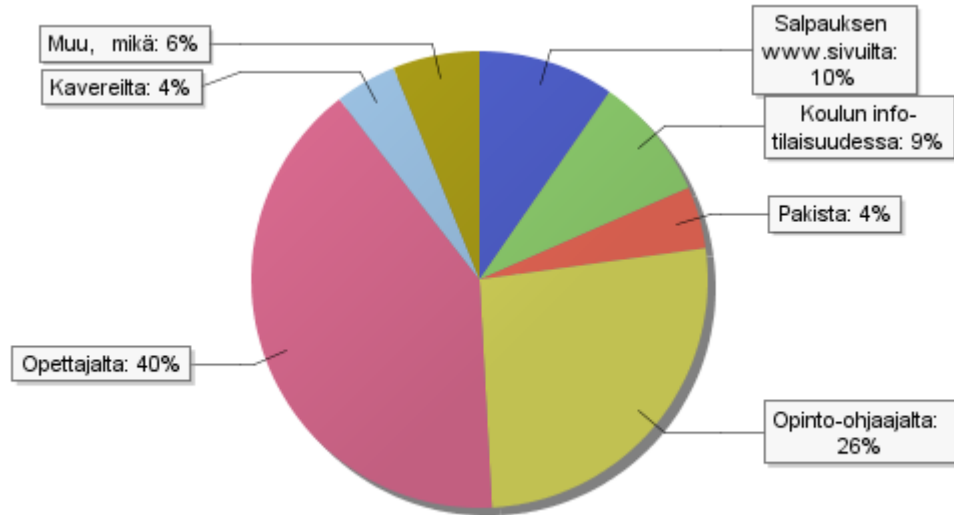
Kuvio 10. Yrittäjyysopintoja valinneet

Lisäksi kysyttiin syitä siihen, miksi on valinnut tai miksi ei ole valinnut yrittäjyysopintoja. Tähän vastasi 64 opiskelijaa. Kaikkiaan 30 vastaaja ei ole valinnut, koska ei tiedä, ei jaksa, ei ehdi, ei kiinnostanut tai ei tuntunut vielä ajankohtaiselle. Yksi vastasi, että *”isäni on yrittäjä, se ei ole hauska ammatti.”*

Muita syitä oli, ettei tullut ryhmää, yrittäjyysopintoja on huonosti tarjolla tai muut kurssit kiinnostivat enemmän. Yhtenä syynä oli se, että ne pitäisi suorittaa muun opiskelun ohella. Kolme vastaajaa olisi valinnut, mutta silloin ei olisi päässyt toiselle kiinnostavalle kurssille. *”Olisin halunnut valita ja kiinnostava olisi varmaan ollut, mutta kun opintoja valitessa vaihtoehtoina oli myös muita hyviä, joten yrittäjyys jäi kakkosijalle.”* Myös lisää infoa yrittäjyysopinnoista ja Nuoriyrittäjä projektista olisi kaivattu.

Yrittäjyysopintoja on valinnut 10 vastaajaa, koska se on kiinnostanut ja kurssit voivat helpottaa oman yrityksen perustamista. Yhden vastaajan kommentti oli: *”Se oli kaikkein järkevimmän oloinen kurssi.”*

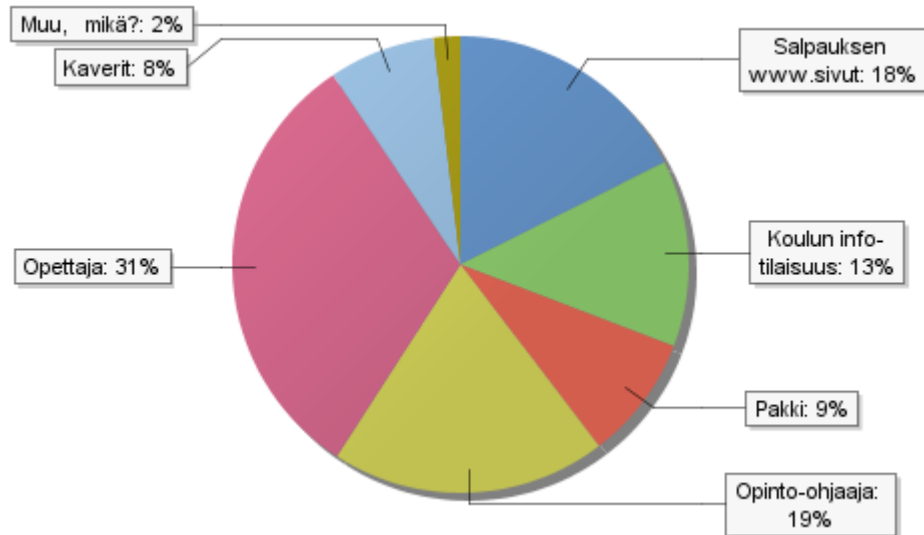
Yrittäjyysopintojen markkinointia selvitettiin kysymällä, mistä opiskelijat saivat infoa yrittäjyysopinnoista. Tähän tuli yhteensä 83 vastausta.

Kuvio 11. Info lähteet

Suurin osa vastaajista kertoi saaneensa tietoa opettajalta (40 %). Toiseksi eniten tietoa (26 %) yrittäjyysopinnoista oli saatu opinto-ohjaajalta. Koulun info-tilaisuuksista ja Salpauksen www.sivuilta tietoa kertoi saaneensa yhteensä 19 %. Kavereilta tietoa oli saanut 4 % vastaajista. Muita info lähteitä oli Uusyrityskeskus, josta yksi vastaaja kertoi saaneensa tietoa.

”Kysymykseen” mikä on mielestäsi paras infokanava yrittäjyysopinnoista tiedottamisessa, saatiin vastauksia yhteensä 90.

Kuvio 12. Paras infokanava

Parhaimpina infokanavana pidettiin opettajaa (yhteensä 31 % vastaajista). Toisena oli (19 %) opinto-ohjaaja. Koulun infotilaisuutta ja Salpauksen [www.sivuja](#) pitivät parhaimpina yhteensä 31 % vastaajista. Kavereita pidettiin parhaimpina infokanavana 8 %:n mielestä. Vapaamuotoisissa vastauksissa ei tullut esille muita infokanavia.

Kysymykseen mitä opit yrittäjyysopinnoista ja mitä olisi pitänyt oppia, vastasi 52 opiskelijaa. Kahdeksan vastauksen kohdalla oli viiva. Yritystoiminnasta opiskelijat olivat oppineet lähinnä perusasiat. Seitsemän vastaajaa olisi halunnut oppia enemmän yrityksen perustamisesta, ylläpidosta, yrittäjyyteen liittyvistä käytännön asioista ja rahankäytöstä. Vastaajista 17 ei osannut vastata tai vastasivat, etteivät ole oppineet mitään. Neljässä vastauksessa tuli esille yrittäjyyden rankkuus ja että se vaatii paljon työtä. Yksi vastaaja totesi: ”*Ettei ehkä kannata ryhtyä yrittäjäksi.*”

Kysymykseen millä tavalla yrittäjyysopinnot innostavat yrittäjyyteen, saatiin vastauksia yhteensä 44. Puolet vastaajista (22/44) oli sitä mieltä, etteivät opinnot in-

nostaneet yrittäjyyteen tai eivät osanneet sanoa sitä. Neljä vastaaja ilmaisi hyvin selkeästi, että opinnot innostavat yrittäjyyteen. ”*Omalla alallani monet valmistuneet menevät yrittäjiksi. Opettajat innostavat yrittäjyyteen.*” Vastauksissa ilmeni, että opinnot innostavat, sillä niissä oppii yrittäjyyttä ja myös tulee uskallusta. Opintojen kautta opitaan perusasiat, jos haluaa oman alan yrityksen. Kahden vastaajan mielestä yrittäjyydestä puhutaan paljon koulussa.

Taulukosta 8. näkyy vastausten jakautuminen yrittäjyysopintojen lisäkurseista. Kysymykseen vastasi kaikkiaan 50 opiskelijaa. Taulukkoon on koottu selkeästi esitetyt vastaukset. Vastaajista 11 esittivät erilaisia toiveita kurssien sisällöistä.

Taulukko 8. Yrittäjyysopintojen lisäkurssien tarve

Kyllä	Ei	En osaa sanoa
8	22	8

Opiskelijat toivoivat kurseille enemmän kiinnostavia luentoja, vierailuja oman alan yrityksiin sekä vierailijoita. Yrittäjyydestä kaivattiin myös tilastotietoja. Yrittäjyysopintojen sisällöt tulisi olla mielekkäämpiä. Lisää kaivattiin kursseja, joissa käsiteltäisiin yrityksen pitämiseen liittyviä raha-asioita.

Yrittäjyysopintojen kehittämiseen liittyvään kysymykseen oli vastaajia 46. Tähän tuli useita kehittämistoiveita. Ensinnäkin, jotta kurssit voisivat toteutua, tulisi opintoihin saada innostettua enemmän opiskelijoita. Opetustunnit pitäisi saada kiinnostavimmiksi, sillä ”*opetus on tylsää ja monotonista, opettaja luennoi ja luokka nuokkuu päikkäreitä.*” Opiskelijaryhmien erityispiirteet tulisi huomioida paremmin myös ryhmätöissä.

Yritysvierailut koettiin mielekkäiksi, jolloin oikeasti voisi nähdä yrittäjän arjen pyörittämistä. Teoriaa toivottiin vähemmän. Yksi vastaaja toivoi: ”*Kurssin aikana jokainen kehittää yhden ”yrityksen”, jonka ohessa käydään läpi asioita mitä tarvitsee yrittäjyydestä tietää.*” Lisäksi haluttiin tietoa, mitä yrittäjyys oikeasti vaatii, mitä riskejä ja hyviä puolia yrittäjyydessä on. Yksitoista vastaajaa ei kehittäisi mitenkään yrittäjyysopintoja ja seitsemän vastaajaa ei osannut sanoa.

Webropol-kyselyn perusteella esille tulleita keskeisimpiä havaintoja kuvataan taulukossa 9. Vastaukset on ryhmitelty teemoittain siten, että kohdat 1-4 vastaavat kysymykseen yrittäjyysopintojen nykytilasta ja kohdat 5-8 vastaavat yrittäjyysopintojen sisältöön ja tavoitteisiin.

Taulukko 9. Webropol-kyselyn keskeisimmät havainnot

<p>1. Kuinka monta kurssia olet opiskellut yrittäjyysopintoja ja vastaavatko ne odotuksiasi? Miten?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 58 opiskelijaa eivät olleet valinneet yhtään kurssia - yhden kurssin valinneita 33 - kaksi kurssia valinneita 8 - kolme kurssia valinneita 3 - eivät olleet toteutuneet liian pienen opiskelijamäärän vuoksi - yrityksen perustamiseen liittyviä asioita enemmän - yrittäjien omia kokemuksia haluttiin kuulla enemmän - opinnot koettiin tylsiksi
<p>2. Oletko valinnut yrittäjyysopintoja, miksi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opintoja ei ole valittu, koska ei kiinnosta, ei ajankohtaista, ei tiedä - ei tullut ryhmää, infon puute - muut kurssit kiinnostavampia - pitäisi suorittaa muun opiskelun ohella - päällekkäin toisen kurssin kanssa - on valittu, koska helpottaa yrityksen perustamista
<p>3. Mitä kautta sait infoa yrittäjyysopinnoista?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opettaja - opinto-ohjaaja
<p>4. Mikä on mielestäsi paras infokanava yrittäjyysopinnoista tiedottamisessa?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opettaja - opinto-ohjaaja
<p>5. Mitä opit yritystoiminnasta? Mitä olisi pitänyt oppia?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - yrittäjyydestä opittu perusasiasiat - enemmän haluttaisiin tietoa yrityksen perustamisesta, ylläpitämisestä ja rahankäytöstä
<p>6. Millä tavalla opinnot innostavat yrittäjyyteen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 50 % sitä mieltä, etteivät innosta tai eivät osanneet vastata - osaa innostivat, sillä niissä opitaan yrittäjyyttä
<p>7. Tarvitaanko mielestäsi yrittäjyysopintoihin lisäkursseja ja minkälaisia kursseja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 8 kyllä - 22 ei - 8 ei osaa sanoa - tarvitaan kursseja, joissa voi tutustua oman alan yrityksiin - kursseja, joissa on mielekkäämmät sisällöt ja tilastotietoja
<p>8. Kerro miten haluaisit kehittää yrittäjyysopintoja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vähemmän teoriaa - tietoa riskeistä ja myös yrittäjyyden hyvitä puolista - opetustunnit kiinnostavimmiksi - jotta kurssit toteutuisivat, tulisi saada enemmän opiskelijoita - opiskelijaryhmien erityispiirteet tulisi huomioida - yritysvierailuja

Vertailtaessa haastattelujen ja kyselyn tuloksia tuli esille muutamia yhtäläisyyksiä.

Taulukko 10. Koonti haastattelujen ja kyselyjen yhtäläisyyksistä

Haastattelujen ja kyselytulosten yhtäläisyydet	<ul style="list-style-type: none"> - parhaimpina yrittäjyysopintojen tiedottajana pidettiin ryhmänohjaajaa - toinen tärkeä tiedottaja on opinto-ohjaaja - yrittäjyysopinnot ovat päällekkäin toisten opintojen kanssa - opetus liian teoreettista - infon puute - joutuu tekemään valintoja toisten valinnaisten kurssien suhteen - yrittäjyydestä opittu perustiedot - opintojen tylsyys - yhteistyö työelämän kanssa - yritysvierailut - yrittäjien omat yrittäjätarinat
--	---

4.3 Ehdotukset yrittäjyysopintojen kehittämiseksi

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa ja antaa kehittämisehdotuksia Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Haastattelujen ja kyselyjen perusteella voidaan todeta, että yrittäjyysopintojen kehittämiseksi tarvitaan tarkentavia toimenpiteitä. Toimenpiteitä esitellään alla olevassa kehittämisehdotuksessa. Kehittämisehdotukset esitetään ensin taulukon muodossa ja sen jälkeen tarkennettuna tekstinä. Kehittämisehdotukset tulivat esille haastattelujen ja kyselyjen perusteella.

Taulukko 11. Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämisehdotukset

Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämisehdotukset
<ul style="list-style-type: none"> - jakaa vastuuta - huomioida päällekkäisyydet muiden opintojen kanssa (lukujärjestys) - järjestää opettajille yrittäjyyskasvatuksen lisäkoulutusta - järjestää yrittäjyysaiheinen ves-päivä - huomioida alakohtaiset erityispiirteet - mahdollistaa opiskelu kaikilla kampusalueilla - markkinoida ja informoida tehokkaammin, jotta kurssit toteutuvat - kytkeä teoria muuhun opetukseen ja käytäntöön (irralisuus) - vähentää teorian osuutta - muuttaa asenteita

- mahdollistaa riittävä resursointi
- mahdollistaa kaksoisopettajuus
- käyttää uusia opetusmenetelmiä
- selkiyttää yrittäjyysopintojen tarjontaa, näkyvyyttä opetussuunnitelmissa
- lisätä työelämäprojekteja
- analysoida työelämäjaksoja
- tukea lähiesimieheltä
- sitoa voimakkaammin omaan alaan
- lisätä yritysvierailuja ja vierailijoita
- yrittäjyyskasvatuksen tavoitteiden huomioiminen strategioissa
- tietovaraston kehittäminen (ohjelma, josta haetaan tietoja esimerkiksi opiskelijamääristä)

Yrittäjyysopintojen markkinoinnissa on opettajalla ja opinto-ohjaajalla merkittävä rooli. Heidän positiivisella suhtautumisella on vaikutusta opiskelijoiden valintoihin. Opettajille tulisi antaa lisää tukea toteuttaa yrittäjyysopintoja. Lähiesimiehen tuen lisäksi on tärkeää, että kollegat tukevat. Kaksoisopettajuuden mahdollistaminen helpottaisi opettajan tehtävää. Tällöin opettajan ei tarvitsisi toimia yksin vaan tukena olisi toinen opettaja jakamassa vastuuta.

Opiskelijoille tehdyn kyselyn perusteella voi kysyä, että olisiko mahdollista tehostaa web-sivujen ja koulun omien infotilaisuuksien roolia markkinoinnissa, sillä peräti 31 % vastaajista piti yhteensä näitä kahta kanavaa parhaana tapana tiedottaa yrittäjyysopinnoista. Tutkimuksen perusteella voisi päätellä, että informaatiota tarvittaisiin lisää. Informaation tarve tuli esille sekä haastatteluissa että kyselyissä. Lisäksi yrittäjyysopintojen tarjontaa tulisi selkiyttää. Yrittäjyysopintoja oli valittu siten, että 56,9 % vastanneista ei ollut valinnut yhtään kurssia. Yhden kurssin valinneita oli 32,3 % ja kaksi tai kolme kurssia valinneita oli 10,8 % vastanneista.

Jotta asioista tiedettäisiin riittävästi, olisi mahdollistettava opettajien lisäkoulutus. Lisäkoulutuksen avulla opettajien tietämys kasvaa ja tällöin positiivinen asenne ja sitoutuminen yrittäjyysopintoja kohtaan lisääntyvät. Opettajien Ves-päivän aiheena voisi olla yrittäjyys, jolloin opettajat saisivat lisätietoa yrittäjyyskasvatuksesta.

Lukujärjestysten toimivuus on tärkeää. Yrittäjyysopinnot sijoittuvat päällekkäin toisten opintojen kanssa ja tulisi kiinnittää huomiota siihen, että päällekkäisyyksiä ei olisi. Päällekkäisyys aiheuttaa, että opiskelijat joutuvat tekemään valintoja, jol-

loin yrittäjyysopinnot voivat jäädä valitsematta, joko sen takia että valitaan vaihtoehtoisista mielenkiintoisempi tai sen takia, että yrittäjyysopinnot toteutetaan jollakin toisella kampusalueella. Opiskelu tulisi mahdollistaa kaikilla kampusalueilla. Nuorille on haasteellista lähteä pois tutusta oppimisympäristöstä.

Yrittäjyysopintojen tarjontaan, sisältöön ja irrallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Opinnot olisi hyvä kytkeä johonkin toiseen oppiaineeseen, kuten esimerkiksi yrittäjyysmatematiikka tai yrittäjyysenglanti. Lisäksi alakohtaiset erityispiirteet tarvitsevat huomiota. Toisilla aloilla yrittäjyyttä on enemmän kuin toisilla ja yrittäjyydelläkin voi olla erityispiirteitä. Yrittäjyysopinnot tulisi sitoa voimakkaammin opiskeltavaan alaan.

Opetuksen ei tulisi painottua liiaksi teoriaan. Se aiheuttaa opiskelijoissa tylsistymistä ja motivaation heikkenemistä. Nuoret haluavat enemmän toimintaa ja tunteille voisi kutsua vierailijoita eri alojen yrityksistä. Vierailijat toisivat konkreettisia esimerkkejä suoraan työelämästä, riskeistä, mahdollisuuksista ja siitä, mitä yrittäjyys on käytännön elämässä. Samalla opiskelijat voisivat esittää kysymyksiä heitä askarruttavista asioista.

Opetussuunnitelmissa yrittäjyys näkyy, mutta alakohtaiset erot ovat näyttäviä. Yrittäjyysopintojen näkyvyyttä opetussuunnitelmissa tulisi selkiyttää. Opintojen sisältöä tulisi tarkistaa, jotta opinnot saataisiin mielenkiintoisimmiksi. Esimerkiksi tulisiko lisätä enemmän yrityksen perustamiseen, riskeihin, ylläpitoon ja rahan käyttöön liittyviä asioita.

Yrityskäyntien määrä olisi hyvä tarkentaa. Onko niitä tällä hetkellä toteutettu riittävästi? Vierailujen järjestäminen yrityksiin vaatii opettajilta aikaa ja suunnittelua. Opettajille tulisi järjestää lisäresursseja yritysvierailujen toteuttamisen tukemiseksi. Opiskelijoille tällaiset vierailut antavat mahdollisuuden nähdä oikeita yrityksiä, tutustua niiden toimintaan ja mahdollisesti innostaa heitä yrittäjyyteen. Yritysvierailujen myötä opinnot eivät olisi liian teoriapainotteisia, eikä tuntuisi niin ”tylsiltä” ja avartaisivat näkemyksiä yrittäjyydestä ja mahdollisesti kasvattaisivat motivaatiota.

Resursseja tulisi lisätä uusien opetusmenetelmien toteuttamiseen, kuten erilaiset työelämäprojektit. Työelämäjaksojen analysointia tulisi tarkentaa. Miten opiskelijoiden tuntemuksia, kokemuksia ja oppimista on työelämäjaksojen jälkeen kartoitettu tai onko niitä kartoitettu riittävästi. Tärkeää olisi tehdä analysointia kaikista opiskelijoiden palautteista ja hyödyntää niitä ja tehdä tarvittaessa kehittämistoimenpiteitä.

Tutkimus osoitti, että erilaiset yrittäjyyttä tukevat hankkeet tulevat lisääntymään. Tällöin olisi ajankohtaista puntaroida, onko toisen yrittäjyyskasvatuksen opettajan rekrytointi mahdollista.

Varsinaisessa tutkimuksessa ei tullut esille yrittäjyyskasvatuksen huomioimista strategioissa. Teoriassa (European Commission 2012) tuli esille erilaisia lähestymistapoja, joilla Euroopassa on edistetty yrittäjyyskasvatusta. Niitä ovat esimerkiksi yrittäjyyskasvatuksen integrointiin liittyvät strategiat ja toimintasuunnitelmat.

Havaintojen perusteella yhdeksi kehittämiskohteeksi osoittautui tietojärjestelmien kehittäminen siten, että helpommin saataisiin vastauksia myös vaativimpiin kysymyksiin. Tällä hetkellä ei voida nopeasti selvittää, kuinka paljon kaikkiaan yrittäjyysopintoja on valittu.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tehdään tutkimuksen yhteenveto ja tarkastellaan tutkimuksen tuloksien perusteella tehtyjä johtopäätöksiä. Lisäksi arvioidaan tutkimustulosten luotettavuutta ja esitetään ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi.

5.1 Yhteenveto

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa ja antaa kehittämisehdotuksia Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Tutkimuksessa selvitettiin, miten yrittäjyysopinnot ovat toteutuneet Tuote-Salpauksen koulutusaloilla, miten niitä on huomioitu opetussuunnitelmissa, miten niitä on markkinoitu opiskelijoille, miten paljon valinnaisia yrittäjyysopintoja on valittu tai miksi niitä ei ole valittu. Lisäksi selvitettiin johdon, opettajan ja opinto-ohjaajan roolia yrittäjyysopintojen markkinoinnissa.

Kehittämishanke oli ajankohtainen, sillä yrittäjyysopintojen toteutumista ei ole riittävästi aiemmin tutkittu Case-organisaatioissa. Lisäksi työelämälähtöisyys ja yrittäjyys ovat Case-organisaation strategisia painopisteitä. Tutkimustulosten pohjalta oli tarkoitus tehdä kehittämisehdotuksia Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi. Päättökysymyksenä oli, miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää. Jotta tutkimuskysymykseen saataisiin vastaus, oli sen selvittämiseksi asetettu kolme alakysymystä: mikä on Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytila, mitkä ovat yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet ja mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta. Nämä alakysymykset ratkaisemalla pyrittiin saamaan vastaus päättökysymykseen.

Teoreettisen viitekehyksen ja empiirisen tutkimuksen pohjalta saatiin vastaukset päättökysymykseen, miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää. Tutkimuksen ensimmäiseen ja toiseen alakysymykseen, koskien yrittäjyysopintojen nykytilaa sisältöä ja tavoitteita, saatiin vastaukset teemahaastattelulla ja kyselyillä. Teemahaastattelun tuloksista saatiin vastaus kolmanteen alaky-

symykseen, mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta.

Teoriaosassa käsiteltiin yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen liittyvää teoriaa. Lisäksi avattiin yrittäjyyteen liittyvät käsitteet, kuten omaehtoinen, sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys. Lisäksi käsiteltiin yrittäjyyttä opettajien koulutuksessa, opetussuunnitelmissa sekä ammatillisessa koulutuksessa. Teoriassa perehdyttiin myös yrittäjyysopintojen kehittämiseen, yrittäjyyttä tukeviin hankkeisiin sekä aikaisempiin aihetta käsitteleviin tutkimuksiin. Teoriassa käsitellyt asiat valaisivat myös empiirisen osan toteuttamista. Teoreettinen viitekehys muodostui yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta käsittelevistä aiemmista tutkimuksista, alan kirjallisuudesta, erilaisista artikkeleista, julkaisuista ja organisaation omista tietolähteistä.

Empiirinen osuus toteutettiin kaksivaiheisena. Tutkimuksen empiirisessä haastatteluosuudessa selvitettiin Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytilaa, yrittäjyysopintojen sisältöä, tavoitteita ja opettajien tarpeita yrittäjyysopintojen näkökulmasta. Kyselytutkimuksessa selvitettiin yrittäjyysopintojen nykytilaa, sisältöä ja tavoitteita.

Ratkaisua ongelmaan haettiin haastattelemalla seitsemää Tuote-Salpauksen henkilöä, jotka toimivat joko opettajana, opintojen ohjaajana, yrittäjyyspäällikkönä tai apulaisrehtorina. Teemahaastatteluissa käsiteltiin yrittäjyysopinnoista tiedottamisesta, vastaajien roolia yrittäjyysopintojen markkinoinnissa, yrittäjyysopintojen toteutumiseen, suunnitteluun ja tarjontaan liittyviä haasteita ja syitä miksei yrittäjyysopintoja valita. Lisäksi käsiteltiin yrittäjyysopintojen tavoitteita, sisällön kehittämistä ja toteuttamista. Opettajien tarpeita yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta tutkittiin kysymällä opettajien tarvitsemia tukitoimia toteuttaa yrittäjyysopintoja, resurssien ohjaamista, kokemuksia erilaisista hankkeista ja opettajilta sekä opinto-ohjaajilta vaadittavia taitoja. Lisäksi kysyttiin mielipidettä siitä, onko yrittäjyyttä riittävästi huomioitu opettajien koulutuksessa ja opetussuunnitelmissa. Teemahaastatteluilla saatiin vastauksia kolmeen alakysymykseen.

Haastattelun tueksi tehtiin weprobol-kysely viiden koulutusohjelman toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoille. Kyselyyn oli valittu putkiasennuksen, ym-

päristöalan, vaatetusalan, kuljetuspalvelujen ja tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelmat. Yhteensä näissä koulutusohjelmissä on opiskelijoita 171. Kyselyyn vastasi 103 opiskelijaa, joten vastausprosentti oli 60,2. Kyselyssä selvitettiin yrittäjyysopintojen valintoja, opiskeltujen yrittäjyysopintojen kurssien määrää ja sitä miten ne ovat vastanneet odotuksia. Lisäksi kysyttiin mitä kautta opiskelijat ovat saaneet tietoa yrittäjyysopinnoista, parasta infokanavaa, mitä on oppinut yritystoiminnasta, opintojen innostavuutta yrittäjyyteen, tarvetta lisäkurseista ja yrittäjyysopintojen kehittämistä. Kyselyn tuloksilla saatiin täydentäviä vastauksia ensimmäiseen ja toiseen tutkimusongelmaan.

Teemahaastatteluissa selvisi että, opettajalla ja opintojen ohjaajalla on merkittävä rooli yrittäjyysopintojen markkinoinnissa. Samaan tulokseen päädyttiin myös opiskelijoille tehdyillä kyselyillä. Lisäksi koulun infotilaisuudet ja web-sivut ovat hyviä tiedotuskanavia. Haastateltavien rooli yrittäjyysopintojen markkinoinnissa vaihteli riippuen vastaajan toimenkuvasta. Opettajan rooli nähtiin henkilökohtaisen markkinoinnin ja tiedottajan roolina. Opinto-ohjaajien roolina oli erilaisten infojen pitäminen ja sitä kautta markkinointi.

Haastatteluissa selvisi, että yrittäjyysopintojen toteuttaminen on haasteellista. Opettajat tarvitsevat vastuun jakamista ja työyhteisön tukea. Pariopettajuus nähtiin hyvänä, sillä opettajilla ei välttämättä ole riittävästi yrittäjyysosaamista ja yhdessä opettaminen mahdollistaisi paremmin yrittäjyysopintojen toteuttamisen.

Opiskelijalle haasteellista on se, että yrittäjyysopinnot voivat olla päällekkäin toisen valinnaisen aineen kanssa, jolloin opiskelija joutuu tekemään valintoja, josta seuraa, että yrittäjyysopintoja voi jäädä valitsematta. Lisäksi kampusalueet ovat kaukana toisistaan, eivätkä opiskelijat halua lähteä tutusta opiskeluympäristöstä muualle suorittamaan opintoja. Yrittäjyysopintojen tulisikin olla alakohtaisia.

Haastatteluissa ja kyselyissä selvisi syitä miksi yrittäjyysopintoja ei valita. Yhtäläisyytenä oli, että yrittäjyyttä ei koettu vielä ajankohtaiseksi. Toinen molemmissa tutkimuksissa esille tullut asia oli kurssien päällekkäisyys eli lukujärjestystekniset syyt. Yrittäjyysopintoja on sen sijaan valittu, koska niistä saa tietoa yrityksen perustamiseen.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että yrittäjyysopintoja tulisi integroida toisiin aineisiin eikä asioita tulisi tehdä liikaa teorian kautta. Kyselyissä tuli esille samanlaisia asioita, etenkin teorian osuutta toivottiin vähemmän. Yrittäjyysopintojen toteuttamisessa tarvitaan lähiesimiehen tukea ja mahdollistaa opettajille lisäkoulutusta yrittäjyyskasvatuksesta. Ves-päivät nähtiin yhtenä hyvänä koulutusforumina. Sekä teemahaastatteluissa että kyselyissä ilmeni, että tarvitaan enemmän yritysvierailuja, jolloin voi tutustua yrittäjien arkeen.

Teoreettisen viitekehyksen, teemahaastattelujen ja kyselyiden perusteella saatiin selville kehittämisehdotukset Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi.

5.2 Johtopäätökset

Yrittäjyyttä on ollut aina ja yrittäjyyttä tarvitaan myös tulevaisuudessa, sillä se on yksi mahdollisuus työllistää itsensä ja antaa työtä myös muille. Kuten teoriassa tuli esille (Suomen yrittäjät 2011, 2), yrittäjyydellä ja yritystoiminnalla on merkittävä rooli Suomen talouselämässä. Yrittäjyys on kansantaloudellisesti merkittävä hyvinvoinnin kehittäjä. Lisäksi yrittäjyys sisältyy koulutusjärjestelmäämme, jolloin yrittäjyysopintojen jatkuva sisällön kehittäminen on hyvin tärkeää.

Opiskelijoita pitäisi kannustaa rohkeasti yrittäjyyteen, sillä kaikilla on luovuutta ja sen pitäisi tulla esille yrittäjyysopintojen ja erilaisten yrittäjyyttä tukevien projektien kautta. Yrittäjyyttä on yleisesti liikaa tuotu esille negatiivisessa valossa ja siitä on erilaisia ennakkoluuloja ja asenteita. Se on totta, että yrittäjyys vaatii paljon ja se on haastavaa. Kuten opiskelijoiden kyselyistä ilmeni, yrittäjyydestä haluttaisiin enemmän tietoa myös siihen liittyvistä riskeistä ja käytännön läheisempää kosketusta yrittäjyyteen. On hyvä, että yrittäjyyden hyvistä ja huonoista puolia puhutaan avoimesti, silloin asenteet yrittäjyyttä kohtaan eivät välttämättä olisi niin kielteisiä. Se, että puhutaan yrittäjyyteen liittyvistä riskeistä, tulisi puhua myös riskienhallinnasta, sillä se on yksi osa-alue, joka tulisi käsitellä perusteellisemmin.

Jotta yrittäjyysopintoja voidaan kehittää, tulee ottaa huomioon, että opettajat saavat tukea ja koulutusta opintojen toteuttamiseen. Opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus valita yrittäjyysopintoja joustavammin, ettei tule päällekkäisyyksiä muiden opintojen kanssa.

Tutkimusaineiston hankinnassa onnistuttiin hyvin, sillä haastatteluilla ja kyselyillä saatiin runsaasti tietoa, joiden perusteella yrittäjyysopintoja voidaan kehittää. Lisäksi empiirisen tutkimuksen tuloksissa tuli esille teoriassa käsitellyjä asioita, mikä antoi vahvistusta saatuihin tutkimustuloksiin.

Tutkimustulosten perusteella voidaan aina pohtia sitä, että onko saatu selville, mitä on tarkoituskin saada selville. Alun perin tutkija olisi halunnut selvittää taustatiedoksi, paljonko yrittäjyysopintoja on kaikkiaan valittu Koulutuskeskus Salpauksen koulutusaloilla sekä sen, mikä on jakauma eri toimialojen kesken. Tämä tehtävä osoittautui erittäin vaikeaksi toteuttaa, sillä tietojärjestelmistä tähän ei saatu suoraa vastausta. Tutkijan olisi pitänyt käydä läpi valtava määrä aineistoa ja selvittää erilaisten koodien avulla yrittäjyysopintojen valinneiden määrän. Tehdyn havainnon perusteella yhdeksi kehittämis ehdotukseksi on laitettu tietovaraston kehittäminen.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät soveltuivat hyvin tarvittavan tiedon hankkimiseen, koska haastateltavilla oli mahdollisuus tuoda vapaasti esille asioita. Kyselytutkimuksen avulla voitiin kerätä laajemmin tutkimusaineistoa. Tutkimuksen tuloksena tehtiin kehittämis ehdotuksia, miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja voidaan kehittää. Kehittämis ehdotusten perusteella voidaan ottaa huomioon opettajien ja opinto-ohjaajien tarpeet yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa ja niiden markkinoinnissa. Opettajia voidaan tukea heidän työssään. Lisäksi opiskelijoiden toiveita yrittäjyysopintojen sisällöstä ja kehittämisestä voidaan huomioida, kun suunnitellaan yrittäjyysopintoja ja niiden toteuttamista.

Tutkimuksen avulla saatiin tietoa sekä henkilöstöltä että opiskelijoilta. Koska vastaavaa tutkimusta ei aiemmin ole Tuote-Salpauksessa tehty, tuloksilla voi olla käytännön merkitystä. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa

yrittäjyysopintojen sisältöä ja toteutusta. Myös yrittäjyysopintojen markkinoinnissa voidaan hyödyntää tuloksia.

5.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta kuvataan käsitteillä reliabiliteetti ja validiteetti. (Metsämuuronen 2000, 50; Tuomi 2007, 149.). Reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta ja sitä, että tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Tutkimus on luotettava, jos toinen tutkija toistaa tutkimuksen ja päätyy samankaltaiseen tulokseen. (Hirsjärvi et al. 2010, 231.)

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitiin teemahaastatteluja tehtäessä. Haastattelujen litterointi tehtiin siten, että seuraavan haastattelun toteutuessa oli edellinen haastattelu litteroitu ja tarkistettu kaksi kertaa. Tällöin tutkijalla oli jo edellinen materiaali analysoitu, jolloin toistuviin asioihin saattoi kiinnittää huomiota. Edellisen haastattelun perusteella tehty havainnointi ei vaikuttanut tutkimustuloksiin millään tavalla, sillä materiaali oli ainoastaan tutkijan tiedossa.

Validiteetilla kuvataan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. Haastattelu- ja kyselytutkimuksissa validius merkitsee tarkasti suunniteltuja ja onnistuneita kysymyksiä, joilla saadaan vastaukset tutkimusongelmaan. (Vilkkä 2007,150; Metsämuuronen 2000, 50; Tuomi 2007,150.) Sekä teemahaastattelujen että kyselyiden kysymykset suunniteltiin tarkasti huomioiden teoreettinen viitekehys. Kysymyksiä aseteltaessa otettiin huomioon se, että niillä saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Myös mahdolliset väärinymmärrykset kysymyksiä laadittaessa pyrittiin tarkasti huomioimaan.

Opiskelijoille tehdyn kyselyn luotettavuutta voi tulkita yhden esitetyn kysymyksen osalta, joka koski kurssien odotuksia. Tähän kysymykseen oli vastannut kaikkiaan 82 opiskelijaa. Vastanneiden mahdollinen määrä olisi voinut olla 44, sillä aiemmin heille esitettyyn kysymykseen valittujen kurssien määrästä oli vastannut sama opiskelijamäärä. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että kysymykseen ovat vastanneet myös opiskelijat, jotka eivät ole valinneet yrittäjyysopintoja. Vastaajat

ovat mahdollisesti ymmärtäneet kysymyksen niin, että ne eivät vastanneet odotuksia, koska he eivät olleet valinneet niitä.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että aineistoa on kerätty sekä haastatteluilla että kyselyillä. Luotettavuutta tukevat tuloksien yhteneväiset ilmiöt, joita molemmilla tutkimuksilla saatiin. Vilkan (2007, 149) mukaan tutkimuksen luotettavuudessa tarkastellaan, ettei tutkimukseen sisälly satunnaisvirheitä. Arvioinnin kohteena on muun muassa vastausprosentti. Tehdyn kyselytutkimuksen vastausprosentti oli 60,2, mikä lisää luotettavuutta.

Myös teorian luotettavuus on hyvä, sillä sekä kotimaiset että ulkomaalaiset lähteet ovat huolella valittuja. Luotettavuutta tukee se, että aineisto käytiin litteroinnin jälkeen kaksi kertaa läpi ja lisäksi tulokset tarkistettiin kokonaisuudessaan ensimmäisen koonnin jälkeen.

Tutkija on pyrkinyt virheettömyyteen, mutta aina voidaan kritisoida haastattelutilanteen vaikutusta vastauksiin. Kritiikkiä voidaan esittää, ovatko haastateltavat olleet vastauksissaan rehellisiä tai onko kyselyyn vastattu rehellisesti tai ovatko vastaajat ymmärtäneet heille esitettyjä kysymyksiä, sillä kyselytutkimuksessa ei voi tarvittaessa tarkentaa kysymyksiä samalla tavalla kuin haastattelussa.

5.4 Ehdotukset jatkotutkimusaiheiksi

Vastaavanlainen jatkotutkimus voitaisiin tehdä, miten yrittäjyysopinnot ovat toteutuneet Koulutuskeskus Salpauksen toisella toimialalla Palvelu-Salpauksessa. Näin voitaisiin saada vertailtavaa tietoa, miten siellä yrittäjyysopinnot ovat toteutuneet. Toinen mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi, miten voitaisiin vaikuttaa yrittäjyysopintojen asenteisiin ja ennakkoluuloihin.

LÄHTEET

Alikoski, R., Viitasalo, J. & Koponen, M. 2009. Yritystoiminnan taitajaksi. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Gibb, A. 2005. The Future of Entrepreneurship Education – Determining the Basis for Coherent Policy and Practice? Teoksessa P. Kyrö & C. Carrier (2005), The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context. Entrepreneurship Education Series 2/2005. Tampere: University of Tampere, Research Center for Vocational and Professional Education, s .44-67.

Heinonen, J. & Vento-Vierikko, I. 2002. Sisäinen yrittäjyys – uskalla, muutu, menesty. Helsinki: Talentum.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.- 16.painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Jokela, P. & Anneberg, M. 1995. Yrittäjyys- ammatti ja tulevaisuus. Polarlehdet Oy.

Kansikas, J. 2007. Kasva yrittäjyyteen. Helsinki: Talentum.

Kokko, I. 2008. Katso kaleidoskooppiin – ideoita yrittäjyyskasvatukseen. 2. painos. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kyrö, P. 2006. Yrittäjyys, talous ja kestävä kehitys. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 3/2006. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Kyrö, P. & Carrier, C. 2005. The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context. Tampere: University of Tampere.

Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampere: Tampereen yliopiston korkeakoulu.

Kyrö, P. & Ripatti, A. 2006. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

Lavas, I. 2005. Luontainen yrittäjyys – Mietelmiä yrittäjän elämästä. Kerava: Lavasdesing Oy.

Leskinen, P. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä. Helsinki: Oy Edita Ab.

Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsenne. Jyväskylä: PS-kustannus.

Metsämuuronen, J. 2000. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Helsinki: Methelp Ky.

Myers, M. 2009. Qualitative research in business management. California, United States Los Angeles: SAGE Publications Ltd.

Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Paasio, K. & Nurmi, P. 2006. Yliopistolliset yrittäjyysopinnot Suomessa. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.), Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia, s. 32 – 56. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.

- Pihkala, J. 2008. Ammattikorkeakoulutuksen aikaiset yrittäjyysintentioiden muutokset. Opetusministeriön julkaisuja 2008:1. [Helsinki]: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Rae, D. 2007. Entrepreneurship from opportunity to action. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Reijonen, H. 2007. Yrittäjyyden monet kasvot. Teoksessa Ikonen, R. & Karttunen, E. 2007. Kytkeä yrittäjyyskasvatukseen. Näkökulmia taloudellisen yritteliäisyyden edistämiseen, s. 28-40. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Helsinki: Yrityssanoma Oy.
- Römer - Pakkanen, T. 2006. Opettajien yrittäjyyden jatko-opinnot Jyväskylän yliopistossa: Yrittäjyyden säteilyttäminen kaikkeen opetukseen ammattikorkeakoulussa ja toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.), Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia, s. 184 – 206. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Seikkula – Leino, J. 2007a. Yrittäjyyskasvatuksen kehittyminen opetussuunnitelmaudistuksessa? Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. s. 104 – 127. Tampere: Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Suvanto, M., Halme, J. & Leväniemi, S. 2007. Yrittäjyyskasvatus kouluissa. Rauma: Turun yliopisto.
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Helsinki: Tammi.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Sähköiset lähteet

Belgian Presidency: Education & Training 2010, The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training - for the period 2011 – 2020. Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, meeting in Bruges on 7. December 2010. [viitattu 29.9.2012]. Saatavissa:

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/vocational/bruges_en.pdf

Birch, D. 2004. Education Matters – But Does Entrepreneurship Education? An interview with David Birch. Interview by Magnus Aronsson, Entrepreneurship and Small Business Research Institute (ESBRI). [viitattu 29.9.2012]. Saatavissa:

<http://www.unc.edu/~jfstewar/Oct%2020%20papers/Birch%20interview%20AMLE%202004.pdf>

Commission of the European Communities. 2003. Green Paper, Entrepreneurship in Europe. [viitattu 8.9.2012]. Saatavissa: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0027en01.pdf)

[lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0027en01.pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0027en01.pdf)

Commission of the European Communities. 13.2. 2006. Communication from the commission to the council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Implementing the Community Lisbon Programme: Forstering entrepreneurial mindsets through education and learning. [viitattu 13.10.2012]. Saatavissa: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0033en01.pdf)

[lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0033en01.pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0033en01.pdf)

Edelman, L.F., Manolova, T.S. & Brush, C.G. 2008. Entrepreneurship Education: Correspondence Between Practices of Nascent Entrepreneurs and Textbook Prescriptions for Success. [viitattu 15.10.2012]. Saatavissa:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&hid=15&sid=8b21b409-bc52-419c-9616-d4d878c614a0%40sessionmgr11>

Eduskunta. 1998. Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630, 6§. [viitattu 11.12.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>

Eduskunta. 1987. Laki ammattioppilaitoksista 10.4.1987/487, 3§. [viitattu 26.2.2012]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870487?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ammatillinen%2A>

Entre Akatemia – tukea yrittäjyyteen. [viitattu 18.9.2012]. Saatavissa: <http://www.lamk.fi/entreakatemia/Sivut/default.aspx>

European Commission. 2011. Final report of the Entrepreneurship Education: Enabling Teachers as a Critical Success Factor. [viitattu 3.9.2012]. Saatavissa: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/files/education/teacher_education_for_entrepreneurship_final_report_en.pdf

European Commission 2002. Final report of the expert group “best procedure project on education and training for entrepreneurship. [viitattu 8.9.2012]. Saatavissa: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/education_final_en.pdf

European Commission 2012a. Entrepreneurship Education at School in Europe. [viitattu 13.9.2012]. Saatavissa: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/135EN.pdf

European Commission 2012b. Entrepreneurship education on the increase. [viitattu 22.9.2012]. Saatavissa: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365>

Euroopan yhteisöjen komissio. Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista. 10.11.2005. [viitattu 2.1.2012]. Saatavissa: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/keyrec_fi.pdf

Fiet, J. O. 2000b. The Pedagogical side of entrepreneurship theory. Journal of Business Venturing, 16, 101 -117. [viitattu 30.9.2012]. Saatavissa:

[http://asso.nordnet.fr/adreg/JBV%2016\(2\)%202001%20Fiet.pdf](http://asso.nordnet.fr/adreg/JBV%2016(2)%202001%20Fiet.pdf)

Hynes, B. 1996. Journal of European Industrial Training. Entrepreneurship education and training –introducing entrepreneurship into non-business disciplines. [viitattu 19.9.2012]. Saatavissa:

<ftp://ns1.ystp.ac.ir/ystp/1/1/ROOT/DATA/PDF/ENTREPRENEURSHIP/00320HB2.PDF>

Jokela, S. 2010. Entrepreneurship education in vocational education in Finland.

Opinnäytetyö Jyväskylän ammattikorkeakoulu. [viitattu 22.10.2012]. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16992/Jokela_Sinikka.pdf?sequence=1

Jyväskylän yliopisto. 2012. Menetelmäpolkuja humanisteille. [viitattu 26.2.2012].

Saatavissa:

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/toimintatutkimus>

Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011. [viitattu 20.11.2011]. Saatavissa:

<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia. 2010. [viitattu 27.12.2011].

Saatavissa: http://opetussuunnitelma.salpaus.fi/OPS2010/pedastrat_nettiin.pdf

Koulutuskeskus Salpauksen pedagoginen strategia. 2012. [viitattu 22.10.2012].

Saatavissa:

http://www.salpaus.fi/esittely/opetussuunnitelmat/Documents/peda_strategia_09102012.pdf

Koulutuskeskus Salpauksen www-sivut. [viitattu 27.10.2012]. Saatavissa:

<http://www.salpaus.fi/sisustus-ja-muotoilu/nuorten-koulutus/sivut/tuote.aspx?pid=1390>

Neck, H. & Greene, P. 2011. Entrepreneurship Education: Known Worlds and New Frontiers. [viitattu 29.9.2012]. Saatavissa:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=17&sid=2394798c-7e1e-4419-9066-56a52b97aa8c%40sessionmgr12>

Nuori Yrittäjyys ry. [viitattu 11.12.2011]. Saatavissa: http://finland.ja-ye.eu/pls/apex31mb/f?p=17000:1002:1808606523955499:::1002:P1002_HID_ID,P1016_HID_INSTITUTION_ID:11066,6

Nurmi, P. & Paasio, K. 2007. Entrepreneurship in Finnish universities. [viitattu 14.10.2012]. Saatavissa:

<http://search.proquest.com/docview/237078241/fulltextPDF?source=fedsrch&accountid=11365>

Opetushallitus. 2011. Ammatillinen peruskoulutus. [viitattu 11.12.2011]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/amatilliset_perustutkinnot

Opetushallitus. 2010. Tutkinnon perusteet. [viitattu 20.11.2011]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/opintojen_rakenne

Opetushallitus. 2011. Osaaminen ja sivistys 2020. Opetushallituksen strategia. [viitattu 1.1.2012]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/download/133481_osaaminen_ja_sivistys_2020.pdf

Opetusministeriö. Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. Kehittämissuunnitelma.

Opetusministeriön julkaisuja 2008:9. [viitattu 1.10.2012]. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm09.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö. 2009a. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. [viitattu 4.9.2012]. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm07.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö. 2009b. Yrittäjyyskasvatus huomioitava kaikessa koulutuksessa. Tiedote 27.3.2009. [viitattu 20.11.2011]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/03/Yrittajyyskasvatus.html?lang=fi&extra_locale=fi

Pihkala, T. & Ruskovaara, E. 2011. Yrittäjyyskasvatusjärjestelmä opettajan tukena. Teoksessa yrittäjyyskasvatus perus- ja toisella asteella- näkökulmia pedagogiikan kehittämiseen (s.43-58). [viitattu 9.9.2012]. Saatavissa:

http://www.kerhokeskus.fi/easydata/customers/kerhokeskus/files/etusivu/yrittajyyskasvatus_perus_ja_toisella_asteella_web.pdf

Pyörälä, E. 2002. Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Laadulliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä –luentosarja. Helsingin yliopisto. [viitattu 21.4.2012]. Saatavissa: <http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali1.htm>

Päijät-Hämeen koulutus konserni. 2012. PHKK info. [viitattu 25.3.2012]. Saatavissa Päijät-Hämeen koulutus konsernin Intranetissa:

<https://kori.phkk.fi/ypa/hallinto/info/Sivut/aloitussivu.aspx>

Päijät-Hämeen koulutus konserni. 2012. Henkilöstökertomus. [viitattu 25.3.2012]. Saatavissa Päijät-Hämeen koulutus konsernin Intranetissa:

<https://www.phkk.fi/henkilostokertomus/esipuhe/>

Päijät-Hämeen koulutus konserni. 2012. Strategia vuoteen 2017. [viitattu 1.10.2012]. Saatavissa Päijät-Hämeen koulutus konsernin Intranetissa:

https://kori.fi/ypa/hallinto/toiminnanohjausjarjestelma/tost/Documents/phkk_strategiaesite_2012_a4.pdf

Päijät-Hämeen koulutus konserni. 2012. DynaStart. [viitattu 29.10.2012]. Saatavissa Päijät-Hämeen koulutus konsernin Intranetissa:

<https://kori.phkk.fi/salpaus/kjatpalv/yrittajyyskasvatus/Sivut/DynaStart.aspx>

Päijät-Hämeen YES-keskus. [viitattu 11.12.2011]. Saatavissa: <http://pajjat-hame.yes-keskus.fi/>

Saaranen- Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. [viitattu 21.4.2012]. Saatavissa:

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Seikkula-Leino, J. 2011. The implementation of entrepreneurship education through curriculum reform in Finnish comprehensive schools. [viitattu 22.9.2012]. Saatavissa:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=21&sid=3a62ea01-fe74-4a99-886e-5ae88e30f77e%40sessionmgr14>

Seikkula-Leino, J. 2007b. Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007:28. [viitattu 23.9.2012]. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm28.pdf?lang=fi>

Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikävalko, M., Mattila, J. & Rytkölä, T. 2010. Promoting entrepreneurship education: the role of the teacher? [viitattu 14.10.2012]. Saatavissa:

<http://search.proquest.com/docview/237079084/fulltextPDF?source=fedsrch&accountid=11365>

Suomen Yrittäjät. 2011. Yrittäjyys Suomessa, perustietoa yrittäjyysopetuksesta. [viitattu 20.11.2011]. Saatavissa: http://www.yrittajat.fi/File/77e9e70b-d673-4b63-9457-57ffed1bb3af/Perustietoa_yrittajyydesta_2011_NETTI.pdf

Tikkanen, T. 2006. Yrittäjyysopintojen kehittäminen Vaasan ammattiopistossa. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. [viitattu 20.10.2012]. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/8307/TMP.objres.433.pdf?sequence=2>

Vainio, J. & Wessman, L. 2011. PK-yritykset koulujen yrittäjyyskasvatustyön tukena. Opinnäytetyö (YAMK). [viitattu 21.10.2012]. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32036/Vainio_Johanna_Wessman_Linda.pdf?sequence=1

Ylinen, A. 2011. Kasvatus yrittäjyyteen ottaa ensiaskelia. [viitattu 1.10.2012]. Saatavissa: <http://lehtiarkisto.talentum.com/lehtiarkisto/search/show?eid=2390010>

Wilson, K. 2004. Entrepreneurship Education at European Universities and Business Schools- Results of a Joint Pilot Survey-September 2004. [viitattu 22.9.2012]. Saatavissa: <http://www.efer.eu/pdf/RP-European%20EntrepreneurshipEducationPilotSurveyResultsFINAL.pdf>

Wilson, K. 2008. Entrepreneurship Education in Europe. European Foundation for Entrepreneurship Research. [viitattu 8.10.2012]. Saatavissa: <https://www1.oecd.org/site/innovationstrategy/42961567.pdf>

LIITTEET

Liite 1: Saate haastateltaville

Liite2: Teemahaastattelurunko

Liite3: Webropol-kyselylomake

Saate

20.9.2012

Hei!

Opiskelen työni ohella Lahden ammattikorkeakoulussa (tradenomi YAMK) ja teen opinnäytetyötä yrittäjyysopintojen kehittämistä toisen asteen nuorten ammatillisessa koulutuksessa. Case: Tuote-Salpaus.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ja antaa kehittämissuhteita Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen kehittämiseksi.

Tutkimuksen toteuttamisessa olet avainasemassa, jotta saan tietoa ja vastauksia esittämiini kysymyksiini.

Kiitos sinulle, että osallistut vastaamaan kysymyksiini.

Ystävällisin terveisin

Anne Jousala

Anne Jousala

Tuote-Salpauksen johdon sihteeri

Päätutkimuskysymys on:

Miten Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintoja tulisi kehittää?

Yrittäjyysopintojen kehittämisen kannalta keskeisiä alakysymyksiä ovat:

- 1. Mikä on Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytila?**
- 2. Mitkä ovat yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet?**
- 3. Mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta?**

Teemahaastattelun kysymykset:

Mikä on Tuote-Salpauksen yrittäjyysopintojen nykytila?

1. Mikä on mielestäsi paras infokanava tiedottaa yrittäjyysopinnoista?
2. Minkälainen rooli sinulla on yrittäjyysopintojen markkinoinnissa?
3. Minkälaisia haasteita liittyy yrittäjyysopintojen toteutumiseen, suunnitteluun ja tarjontaan?
4. Mitkä asiat vaikuttavat negatiivisesti yrittäjyysopintojen valintaan?

Mitkä ovat yrittäjyysopintojen sisältö ja tavoitteet?

5. Miten Salpaus yleisesti tai opettaja yksityisesti voi edistää ja kehittää omaa toimintaansa niin, että yrittäjyysopintojen tavoitteet voivat toteutua?
6. Minkälaiset tavoitteet asetat yrittäjyysopinnoille?
7. Miten haluaisit kehittää yrittäjyysopintojen sisältöä ja toteuttamista?

Mitkä ovat opettajien tarpeet yrittäjyysopintojen toteuttamisen näkökulmasta?

8. Minkälaisia tukitoimia opettajat tarvitsevat yrittäjyysopintojen toteuttamisessa?
9. Miten yrittäjyysopintojen resursseja tulisi jatkossa ohjata?
10. Millaisia kokemuksia sinulla on yrittäjyyttä tukevista hankkeista?
11. Millaisia taitoja vaaditaan opettajilta ja opinto-ohjaajilta ja onko niitä mielestäsi riittävästi huomioitu opettajien koulutuksessa, entä opetussuunnitelmissa?

Olen Anne Jousala, Tuote-Salpauksen johdon sihteeri. Opiskelen työni ohella Lahden ammattikorkeakoulussa (tradenomi YAMK) ja teen opinnäytetyötä yrittäjyysopintojen kehittämistä toisen asteen nuorten ammatillisessa koulutuksessa.

Tutkimuksen toteuttamiseen voit vaikuttaa vastaamalla oheiseen kyselyyn. Kiitos sinulle osallistumisesta.

1. Olen *

- Mies Nainen

2. Opiskelen *

- Putkiasennuksen koulutusohjelmassa
 Ympäristöalan koulutusohjelmassa
 Vaatetusalan koulutusohjelmassa
 Kuljetuspalvelujen koulutusohjelmassa
 Tuotteen suunnittelun ja valmistuksen koulutusohjelmassa

3. Kuinka monta kurssia olet opiskellut yrittäjyysopintoja?

- En yhtään
 1
 2
 3
 4
 Enemmän kuin neljä

4. Vastaavatko ne odotuksiasi?

- Kyllä
 Ei

5. Miten?

6. Oletko valinnut yrittäjyysopintoja?

- Kyllä
 En

7. Miksi olet valinnut/miksi et ole valinnut yrittäjyysopintoja?

8. Mitä kautta sait infoa yrittäjyysopinnoista?

- Salpauksen www.sivuilla
 Koulun info-tilaisuudessa
 Pakista
 Opinto-ohjaajalta
 Opettajalta
 Kavereilta
 Muu, mikä?

9. Jos vastasit edelliseen kysymykseen muu, mitä kautta sait infoa yrittäjyysopinnoista?

10. Mikä on mielestäsi paras info-kanava yrittäjyysopinnoista tiedottamisessa?

- Salpauksen www.sivut
 Koulun info-tilaisuus
 Pakki
 Opinto-ohjaaja
 Opettaja
 Kaverit
 Muu, mikä?

11. Jos vastasit edelliseen kysymykseen muu, mikä on mielestäsi paras infokanava yrittäjyysopinnoista tiedottamisessa?

12. Mitä opit yritystoiminnasta? Mitä olisi pitänyt oppia?

13. Millä tavalla opinnot innostavat yrittäjyyteen?

14. Tarvitaanko mielestäsi yrittäjyysopintoihin lisää kursseja ja minkälaisia kursseja?

15. Kerro, miten haluaisit kehittää yrittäjyysopintoja?

Muistathan painaa lopuksi lähetä painiketta. Kiitos sinulle!